

Engangsstønad og videre barnefødsler

Med fokus på ulike kjennetegn ved kvinnene som fikk engangsstønad ved første eller andre fødsel

Anniken Egeland Gaudernack

Masteroppgave i Sosiologi
ved Institutt for Sosiologi og Samfunnsgeografi (ISS)

UNIVERSITETET I OSLO

30. juni 2015

© Anniken Egeland Gaudernack

2015

Engangsstønad og videre barnefødsler

Anniken Egeland Gaudernack

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Statistisk Sentralbyrå

Sammendrag

I denne masteroppgaven undersøker jeg sammenhengen mellom det å få engangsstønad og sannsynligheten for å få et nytt barn, med hovedfokus på ulike kjennetegn ved kvinnene som mottok stønaden når de fikk sitt første eller andre barn. Lappegård (2010) har tidligere funnet at kvinner som fikk betalt foreldrepermisjon hadde høyere sannsynlighet for å få sitt andre barn og lavere sannsynlighet for å få sitt tredje barn, sammenlignet med kvinner som fikk engangsstønad. Sammenhengen er imidlertid ikke tidligere studert med fokus på kvinnene som fikk engangsstønad. Det er også fortsatt uklart hvilke mekanismer som skaper denne motstridende sammenhengen. I tillegg har jeg analysert variasjoner i videre fruktbarhetsatferd *innad* i gruppen kvinner som mottok engangsstønad, basert på seks ulike sosioøkonomiske kjennetegn; utdanningsnivå, inntekt, landbakgrunn, alder, samlivsstatus og hvorvidt kvinnen er student eller ikke. Jeg har benyttet meg av registerdata som i hovedsak er hentet fra det norske folkeregisteret.¹ Sammenhengen analyseres ved diskret tids forløpsanalyse. Jeg studerer ettbarnsmødre og tobarnsmødre i perioden 1993 til 2014.

Forholdet mellom familiepolitikk og fruktbarhet forklares ofte med utgangspunkt i kostnad-nytte dualismen (Gauthier, 2007). Denne forutsetter at den enkelte tar valget om å få et (nytt) barn basert på tre kriterier: *preferanser* for barn, *faktiske kostnader* ved å få barn, og *alternativkostnadene*² ved å få barn. Disse tre kriteriene er presentert gjennom det jeg har kalt *preferanseforklaringer* og *økonomiske forklaringer*. I tillegg har jeg benyttet meg av det jeg har kalt *verdiforklaringer*, med hovedvekt på individualistiske og kollektivistiske verdier. Alle disse teoretiske perspektivene er tidligere trukket fram som viktige forklaringsfaktorer for å forstå forskjeller i fruktbarhetsatferd sosiologisk (Gauthier, 2007; Lappegård, 2007; Neyer, 2003).

¹ Se <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/fd-trygd-dokumentasjonsrapport-demografi-revidert-1992-2010> og http://www.ssb.no/a/english/publikasjoner/pdf/doc_200705_en/doc_200705_en.pdf for variabelliste, opphavsregistre og tilgjengelige årganger.

² Godene man går glipp av ved å få barn (Becker, 1991a, s. 139-141).

I tråd med Lappegårds (2010) studie finner jeg at kvinner som mottok engangsstønad har lavere sannsynlighet for barn nummer to og høyere sannsynlighet for barn nummer tre, sammenlignet med kvinner som mottok foreldrepenger. Dette gjelder også etter at teoretisk relevante uavhengige variabler er trukket inn. Forskjellen mellom pariteter kan potensielt knyttes til at tobarnsmødre som fikk engangsstønad er mer familieorienterte enn ettbarnsmødre, noe som vi ser tegn til ved at dette er en mer homogen gruppe som i gjennomsnitt er eldre, i mer etablerte forhold og sjeldnere er under utdanning.

Selv om den første analysen viser at det generelt sett er forskjeller i fruktbarhetsatferd mellom kvinner som fikk engangsstønad og kvinner som fikk foreldrepenger, viser en utvidet analyse som inkluderer samspillsledd mellom engangsstønad og de seks ulike kjennetegnene ved kvinnene at sammenhengen er langt mer kompleks. Analysen har også vist at det er store forskjeller innad i gruppen som mottar engangsstønad. Mekanismene som skaper sammenhengen mellom engangsstønad og videre barnefødsler er mange, og delvis motstridende. Det de imidlertid illustrerer er at det å studere kvinner som mottok engangsstønad som en enhetlig gruppe er problematisk. Gruppen er sammensatt av kvinner i vesentlig forskjellige livssituasjoner. Kvinnenes inngang til å få engangsstønad er vidt forskjellig, og det er derfor naturlig at deres videre fruktbarhet også vil være forskjellig fra hverandre. Det de imidlertid har felles, er at de ikke har hatt en «sikker nok» tilknytning til arbeidslivet året før fødsel. Bortsett fra dette har mine analyser vist at det er lite som knytter kvinnene som får engangsstønad sammen som gruppe.

Forord

Dette har vært et utrolig spennende og givende år, og det er mange som fortjener en takk for at det ble sånn. Jeg vil først og fremst takke mine vidunderlige veiledere; Trude Lappegård og Anne Lise Ellingsæter. Trude fortjener all honnør for alltid å være engasjert i prosjektet mitt, gi veiledning langt ut over det som er påkrevd, samt trøstende og kloke ord når ting stoppet opp. Anne Lise fortjener en stor takk for entusiasme overfor prosjektet, samt gode råd for å løfte diskusjonen og teorien. Jeg har i tillegg vært så heldig å høste god kunnskap og veiledning fra Synøve Nygaard Andersen, som har vært en helt avgjørende ressurs for meg dette året. Tusen takk for all hjelp med SAS, utallige grundige gjennomlesninger og oppmuntrende «pep talks».

Dette året hadde heller aldri vært det samme hvis det ikke var for mine tre medstudenter. Vi har blitt en fin liten klan på enden av gangen som har holdt humøret oppe med mye humor, kake og motiverende visdomsord. Jeg vil takke Miriam for gode kollokvier, gjennomlesninger og støtte. Abbe for uendelig tålmodighet med mine SAS-knuter, nær oppfølging og utallige gjennomlesninger. Det å skrive på samme prosjekt som deg har gjort prosessen utrolig mye mindre ensom! En helt spesiell takk går allikevel til Lise som har fungert som en stødig klippe for meg gjennom denne prosessen. Din støtte har vært helt avgjørende for meg! Jeg vil også takke Sondre, Rune, Kristine og Camilla for gjennomlesninger, hjelp og ikke minst utrolig mye morsomme pauser! Sist men ikke minst vil jeg takke heiagjengen min på hjemmebane. Lederen for klanen, Tønnes, fortjener en stor takk for å ha lest gjennom utkast, gitt gode råd og førsteklasses trøst til en tidvis medtatt student. Tusen takk for at du alltid sier at det kommer til å gå bra! Jeg vil også takke mamma og pappa. Som sosiolog kan jeg vel ikke annet enn å innse at min sosiale bakgrunn har satt sine spor. Med en jordmor som mor og statistikker som far er det vel neppe helt tilfeldig at jeg endte opp med å skrive mastergrad om fruktbarhetsatferd på Statistisk Sentralbyrå. Takk for at dere er flotte forbilder, at dere har gitt god veiledning, lest utkast, og heiet på meg!

Alle feil og mangler ved oppgaven er selvfølgelig kun mine egne.

Innhold

1	Innledning	14
1.1	Forskningsspørsmål	15
1.2	Oppgavens teoretiske forankring	15
1.3	Data og metode	16
1.4	Strukturen i oppgaven.....	16
2	Bakgrunn	18
2.1	Bakgrunnen for den norske familiepolitikken	18
2.1.1	Dualistisk familiepolitikk	19
2.1.2	Foreldrepermisjonsordningens historiske bakgrunn	19
2.2	Regelverket rundt foreldrepermisjonsordningen	20
2.2.1	Stønader som kommer i tillegg til engangsstønad	21
2.3	Endringer i fruktbarhetsmønstre	21
2.3.1	Norske fruktbarhetsmønstre	22
2.4	Endringer i yrkesaktivitet blant kvinner	24
2.5	Endringer i andelen som får engangsstønad	25
2.6	Oppsummering	26
3	Tidligere forskning	27
3.1	Sammenhengen mellom familiepolitikk og fruktbarhetsatferd	27
3.2	Forskjeller i fruktbarhetsatferd mellom de som ikke får og de som får betalt foreldrepermisjon.....	28
3.3	Forskjeller i fruktbarhetsatferd etter sosioøkonomiske kjennetegn.....	29
3.3.1	Samlivsstatus	29
3.3.2	Aldersgrupper	30
3.3.3	Utenlandsfødte kvinner	31
3.3.4	Inntektsgrupper.....	33

3.3.5	Utdanning og hjemmearbeid	34
3.4	Oppsummering	35
4	Teoretiske perspektiver	37
4.1	Handlingsteoretisk rammeverk	38
4.1.1	Økonomiske forklaringer	39
4.1.2	Preferanseforklaringer	41
4.1.3	Verdiforklaringer	43
4.2	Mekanismer	45
4.2.1	Lave alternativkostnader	45
4.2.2	Familiepreferanser	46
4.2.3	Manglende partner	47
4.2.4	Gjeninnhentning av barnefødsler	48
4.2.5	Kjønns spesialisering	48
4.2.6	Behovsutsettelse og konkurrerende preferanser	49
4.2.7	Lønnstap og forbrukspreferanser	51
4.3	Hypoteser	52
5	Data og metode	56
5.1	Datakilder	56
5.2	Styrker og svakheter ved dataene	56
5.2.1	Forskningsetikk	57
5.3	Utvalg	57
5.4	Forskningsstrategi	58
5.5	Avhengig variabel	59
5.6	Uavhengige variabler	59
5.6.1	Engangsstønad	59
5.6.2	Samlivsstatus	59
5.6.3	Alder	60
5.6.4	Landbakgrunn	60
5.6.5	Student	60
5.6.6	Utdanningsnivå	60

5.6.7	Inntekt.....	61
5.6.8	Følgetid.....	62
5.6.9	Barnets fødselsår	62
5.6.10	Bosted.....	62
5.6.11	Sosial bakgrunn	62
5.7	Beskrivelse av fordelingen på de uavhengige variablene.....	63
5.8	Metode	65
5.8.1	Grunnprinsipper i logistisk regresjon	65
5.8.2	Forutsetninger for logistisk regresjon	66
5.8.3	Diskret-tids forløpsanalyse.....	66
5.8.4	Bruk av interaksjoner	67
6	Resultatkapittel	68
6.1	Sammenhengen mellom engangsstønad og barn nummer to	68
6.2	Sammenhengen mellom engangsstønad og barn nummer tre	71
6.3	Interaksjonen mellom engangsstønad og kvinnenes kjennetegn for risikoen for å få <i>barn nummer to og barn nummer tre</i>	74
6.3.1	Samlivsstatus	75
6.3.2	Aldersgrupper.....	76
6.3.3	Landbakgrunn.....	77
6.3.4	Studenter.....	78
6.3.5	Utdanningsnivå.....	79
6.3.6	Inntekt.....	81
6.4	Oppsummering	82
7	Diskusjon	85
7.1	Den generelle sammenhengen mellom engangsstønad og videre barnefødsler	85
7.1.1	Kjennetegn ved ettbarnsmødre og tobarnsmødre	87
7.2	Ulike kjennetegn ved kvinnene som får engangsstønad.....	87
7.2.1	Enslig med engangsstønad	88
7.2.2	Unge med engangsstønad.....	89
7.2.3	Utenlandsfødte med engangsstønad	89
7.2.4	Student med engangsstønad	90

7.2.5	Høyere utdanning og engangsstønad.....	91
7.2.6	Inntektsforskjeller blant kvinner med engangsstønad	92
7.3	Oppsummering	92
8	Konklusjon.....	95
8.1	Styrker og begrensninger ved min studie og temaer for videre forskning	96
	Referanseliste	98
	Vedlegg	104

Figurer

Figur 2.1:	Samlet fruktbarhetstall i perioden 1993 til 2013 for norske kvinner (Statistisk Sentralbyrå, 2015c), sammenlignet med fruktbarhetsutviklingen i Italia (Eurostat, 2015)	23
Figur 2.2:	Utvikling i yrkesaktivitet for kvinner etter alder (Statistisk Sentralbyrå, 2015a) ...	24
Figur 2.3:	Utvikling i yrkesaktivitet for kvinner generelt (Statistisk Sentralbyrå, 2015a).....	25
Figur 2.4	Antall mottakere av engangsstønad i året, som andel av antall fødsler i årene 1900 til 2009.....	25

Tabeller

Tabell 2.1: Barnetallfordeling blant kvinner på 40 år (hentet fra Lappegård 2007)	24
Tabell 5.1: Andel andre og tredjefødsler	58
Tabell 5.2: Fordelingen av de uavhengige variablene i prosent for kvinner	64
Tabell 6.1: Relative odds for andre fødsel	71
Tabell 6.2: Relative odds for tredje fødsel	73
Tabell 6.3: Beregnet oddsforhold for sammenhengen mellom engangsstønad, samlivsstatus og <i>barn nummer to</i>	75
Tabell 6.4: Beregnet oddsforhold for sammenhengen mellom engangsstønad, samlivsstatus og <i>barn nummer tre</i>	75
Tabell 6.5: Beregnet oddsforhold for sammenhengen mellom engangsstønad, alder og <i>barn nummer to</i>	76
Tabell 6.6: Beregnet oddsforhold for sammenhengen mellom engangsstønad, alder og <i>barn nummer tre</i>	77
Tabell 6.7: Beregnet oddsforhold for sammenhengen mellom engangsstønad, landbakgrunn og <i>barn nummer to</i>	78
Tabell 6.8: Beregnet oddsforhold for sammenhengen mellom engangsstønad, landbakgrunn og <i>barn nummer tre</i>	78
Tabell 6.9: Beregnet oddsforhold for sammenhengen mellom engangsstønad, hvorvidt man er student eller ikke og <i>barn nummer to</i>	79
Tabell 6.10: Beregnet oddsforhold for sammenhengen mellom engangsstønad, hvorvidt man er student eller ikke og <i>barn nummer tre</i>	79
Tabell 6.11: Beregnet oddsforhold for sammenhengen mellom engangsstønad, utdanningsnivå og <i>barn nummer to</i>	80

Tabell 6.12: Beregnet oddsforhold for sammenhengen mellom engangsstønad, utdanningsnivå og <i>barn nummer tre</i>	81
Tabell 6.13: Beregnet oddsforhold for sammenhengen mellom engangsstønad, inntekt og <i>barn nummer to</i>	82
Tabell 6.14: Beregnet oddsforhold for sammenhengen mellom engangsstønad, inntekt og <i>barn nummer tre</i>	82
Tabell 6.15: Resultat av hypotesetesting av sammenhengen mellom engangsstønad og <i>barn nummer to og tre</i>	84

1 Innledning

Familiepolitikk som legger til rette for at foreldre skal kunne kombinere jobb og familie har blitt viet mye oppmerksomhet, ettersom de industrialiserte landene med høyest fruktbarhet også er de landene med høyest andel kvinner i arbeid (Esping-Andersen, 2002; McDonald, 2002; Neyer, 2003; Rindfuss, Guzzo, & Morgan, 2003). Fruktbarhetsnedgangen har vært dramatisk i store deler av Europa, noe som innebærer en stadig høyere andel eldre i befolkning, som igjen skaper bekymring for manglende arbeidskraft i framtiden (Ellingsæter, 2009; Gauthier, 2007). Den norske foreldrepermisjonsordningen er et eksempel på en familiepolitisk ordning som gjør det enklere å kombinere jobb og familie.

Alle kvinner er imidlertid ikke en del av denne ordningen, og de kvinnene som grunnet manglete yrkesdeltakelse ikke kvalifiserer til betalt foreldrepermisjon, får det som kalles engangsstønad. Dette er en ordning det ikke er rettet like mye fokus mot i litteraturen. Fokuset har snarere vært på hvordan betalt permisjon varierer med fruktbarhet (for en oversikt over litteraturen se Gauthier, 2007). Det å studere en gruppe som *ikke* har tilgang på en ordning som har høstet mye skryt for å øke fruktbarheten, kan imidlertid også bidra med ny kunnskap og forståelser av sammenhengen mellom familiepolitikk og fruktbarhet. Målet med denne oppgaven er derfor å studere sammenhengen mellom engangsstønad og videre barnefødsler blant kvinner som fikk barn i perioden 1993 til 2014, sammenlignet med kvinner som fikk betalt foreldrepermisjon. I tillegg vil jeg se på om sammenhengen mellom det å motta engangsstønad og videre barnefødsler varierer ut ifra ulike kjennetegn ved kvinnene.

Det at noen har opparbeidet seg rettigheter til betalt foreldrepermisjon og andre ikke har det, er den sentrale skillelinjen i min oppgave, noe som også er et særtrekk ved den norske foreldrepermisjonsordningen. Todelingen består i at man enten får betalt permisjon, eller ikke. Den norske foreldrepermisjonens sammenheng med videre barnefødsler, med utgangspunkt i denne todelingen er det bare Lappegård (2010) som har studert tidligere. Lappegård (2010) har imidlertid kun studert intakte par, hatt fokus på foreldrepengemottakerne, og har eldre data enn det jeg har. Lappegård (2010) har data fra 1995 til 2004, noe som innebærer at jeg har analysert data ti år lenger frem i tid. I tillegg har Lappegård (2010) behandlet kvinnene

som mottok engangsstønad som en enhetlig gruppe. I min studie vil jeg bygge videre på hennes studie, men utvide den ved også å se på kompleksiteten i gruppen som mottok engangsstønad. Det å undersøke heterogeniteten i gruppen vil gi ny informasjon om ulikhet i kvinnenes fruktbarhetsatferd ut ifra sosioøkonomiske kjennetegn. De seks kjennetegnene jeg vil fokusere på i denne oppgaven er samlivsstatus, inntekt, landbakgrunn, alder, utdanning og hvorvidt moren er student eller ikke. Jeg har valgt akkurat disse kjennetegnene fordi de peker seg ut som viktige i Napers (2010) rapport, der hun beskriver kvinner som mottar engangsstønad. Hvorvidt en politisk ordning, som engangsstønad, treffer ulike mennesker på samme måte eller ikke, er interessant for å få innblikk i samspillet mellom politikk og menneskers adferd.

1.1 Forskningsspørsmål

I denne oppgaven har jeg valgt to overordnede forskningsspørsmål:

1. Har kvinner som mottok engangsstønad en annen fruktbarhetsatferd enn de som mottok foreldrepenger?
2. Er sammenhengen mellom det å motta engangsstønad og videre barnefødsler forskjellig for ulike kvinner som mottok engangsstønad?

1.2 Oppgavens teoretiske forankring

I denne oppgaven benytter jeg Hedströms (2005) DBO-modell³ som handlingsteoretisk rammeverk. Denne modellen kombinerer økonomiske og verdiorienterte forklaringer, som begge brukes i studier av fruktbarhetsatferd (se for eksempel Heiland, Prskawetz, & Sanderson, 2008). Verdiorienterte forklaringer er først og fremst blitt brukt i studier av endring i fruktbarhetsmønstre over tid, og til en viss grad i kvalitative studier (Lesthaeghe, 2010). Sosioøkonomiske forskjeller i fruktbarhetsatferd har i all hovedsak blitt forklart ut ifra økonomiske modeller som Beckers (1991c) *New Home Economics*. Hakim (1998) er blant dem som har savnet et større fokus på verdiorienterte forklaringer av sosioøkonomiske kjennetegns påvirkning på fruktbarhetsatferd. Mine data gir god informasjon om kjennetegn ved kvinnenes livssituasjon når de får barn, og ved å trekke på kvalitative studier vil jeg forsøke å si noe om hvordan kvinnens livssituasjon kan sannsynliggjøre at hun har visse preferanser, verdier og oppfatninger rundt det å få sitt neste barn som er annerledes fra

³ DBO står for *desires, beliefs and opportunities*, som gjennomgående oversettes til ønsker, oppfatninger og muligheter.

kvinner i en annen livssituasjon. Med utgangspunkt i disse teoretiske perspektivene og Hedströms (Hedström, 2005) mekanismeforståelse vil jeg utlede ni mekanismer som kan bidra til å forklare hvorfor de observerte korrelasjonene oppstår.

1.3 Data og metode

Neyer og Andersson (2008, s. 719) argumenterer for at det er fordel med longitudinelle data i studier av familiepolitikk. Longitudinelle data fanger opp akkurat når kvinnene får engangsstønad og følger dem videre fra dette tidspunktet. Hvis man ser bort ifra registreringsfeil inneholder disse informasjon om alle kvinner som har fått sitt første eller andre barn i perioden 1993 og fram til 2011.⁴ Jeg benytter meg av logistisk regresjon og diskret-tids forløpsanalyse, og følger kvinnene fra de fikk sitt første eller andre barn fram til de får et nytt barn eller observasjonstiden slutter, som senest er i desember 2014. Fordelen med å bruke forløpsanalyse istedenfor vanlig regresjon i analyser av fruktbarhet er at man får informasjon om både hvorvidt, og eventuelt når kvinnene får sitt neste barn (Allison, 1982). Formålet med analysen er å undersøke hvordan kvinner som fikk engangsstønad ved sitt første eller andre barn skiller seg fra 1) kvinner som fikk foreldrepenger og 2) andre kvinner som fikk engangsstønad, men som hadde andre sosioøkonomiske kjennetegn ved fødsel med tanke på videre barnefødsler.

1.4 Strukturen i oppgaven

I denne oppgaven vil jeg først presentere en oversikt over endringer i fruktbarhetsmønstre og engangsstønaden i perioden som studeres i kapittel 2 *Bakgrunn*. Jeg vil i dette kapitlet også si noe om lovverket rundt foreldrepermisjonsordningen i Norge mer generelt, og hensikten bak engangsstønaden og foreldrepengeordningen. I kapittel 3 *Tidligere forskning* vil jeg presentere forskning som er gjort på sammenhengen mellom familiepolitikk og fruktbarhet, generelle forskjeller mellom de som får og ikke får betalt foreldrepermisjon og forskning på ulikhet i fruktbarhetsatferd ut ifra seks sosioøkonomiske kjennetegn; utdanning, studieprogresjon, inntekt, landbakgrunn, alder og samlivsstatus. Disse seks kjennetegnene vil jeg argumentere for at er viktige for å forstå forskjeller innad i gruppen som får engangsstønad og forskjeller sammenlignet med kvinnene som fikk foreldrepenger. I kapittel 4 *Teoretiske perspektiver* vil jeg presentere det teoretiske rammeverket for oppgaven og diskutere ulike handlingskjeder og mekanismer som kan forklare sammenhengen mellom engangsstønad og videre barnefødsler. Med utgangspunkt i disse teoriene utbygges mekanismer som leder ut i

⁴ Jeg har tilgang til registerdataene gjennom å være tilknyttet Statistisk Sentralbyrå (SSB) som student.

oppgavens 8 hypoteser. Videre kommer et kapittel 5 *Data og metode* der jeg presenterer oppgavens datagrunnlag, analysemodell og litt om diskret tids forløpsanalyse. Deretter kommer kapittel 6 *Resultater* der jeg rapporterer resultatene fra de to analysene som besvarer oppgavens hypoteser. I kapittel 7 *Diskusjon* diskuterer jeg mulige forklaringer på funnene fra analysen. Til slutt vil jeg i kapittel 8 *Konklusjon* presentere hovedlinjene fra analysen. Her vil også styrker og svakheter ved studien presenteres, samt oppfordringer til videre studier.

2 Bakgrunn

Neyer og Anderson (2008) argumenterer for at man skal kunne undersøke sammenhengen mellom familiepolitiske ordninger og fruktbarhetsatferd på en god måte må man ta utgangspunkt i ordningens oppbygning og mål. Jeg vil i dette kapitlet derfor redegjøre for rasjonalene ordningene bygger på, historiske endringer i permisjonsordningen, i tillegg til engangsstønadsordningen og foreldrepengeordningens kjennetegn. Hensikten med dette kapitlet er å gi en oversikt over noen viktige historiske utviklingstrekk, både når det gjelder betalt foreldrepermisjon, engangsstønad og fruktbarhetsmønstre i Norge. Kapitlet begynner med en beskrivelse av den nordiske familiepolitikken, med hovedvekt på den norske foreldrepermisjonsordningen, og endring over tid. Deretter vil jeg se på endringer i fruktbarhetsmønstre, yrkesaktivitet, og andelen kvinner som får engangsstønad for å gi innblikk i konteksten rundt sammenhengen og hvordan de ulike komponentene har endret seg over tid.

2.1 Bakgrunnen for den norske familiepolitikken

Den velkjente betegnelsen *arbeidslinja* henspiller i sosialpolitikken på at velferdsytelser skal utformes slik at de motiverer folk til å arbeide framfor å leve på trygd eller sosialhjelp (Stjernø & Øverbye, 2012). Arbeidslinja kan sies å stå sterkt i Norge, i den forstand at en rekke velferdsgoder som blant annet betalt foreldrepermisjon, sykepenger og trygd avhenger av arbeidstilknytning. Samtidig er velferdsordningene også tuftet på det sosialdemokratiske prinsippet om at alle skal ha nok ressurser til å leve et forsvarlig liv (Barne- Likestillings- og Inkluderingsdepartementet, 2012). Esping-Andersen (1999) omtaler dette konseptet som *de-kommodifisering*. De-kommodifiserte ordninger er noe man har krav på i kraft av å være medborger, snarere enn noe man har opparbeidet seg retten til (Esping-Andersen, 1999). Det er på bakgrunn av dette hensynet at kvinner som føder barn uten å ha rettighetene til betalt foreldrepermisjon får engangsstønad.

En særegenhet ved den norske foreldrepermisjonsordningen, sammenlignet med eksempelvis Sverige, er at man har skilt mellom de som får og de som ikke får betalt foreldrepermisjon. Selv om man også i Sverige får ulik mengde foreldrepenge etter hvor mye man tjener, får de

som ikke har opparbeidet seg rettigheter imidlertid også betalt foreldrepermisjon. Forskjellen er at de uten sikker arbeidstilknytning får dette utbetalt som et fastsumsbeløp per dag de er i permisjon (Duvander, Lappegård, & Andersson, 2010). Som pengebeløp utgjør ikke disse utbetalingene så mye mer enn engangsstønad, men ordningen er allikevel ulik i den forstand at fastsumsbeløpet, til forskjell fra engangsstønad, også regnes som betalt permisjon. I Norge kan ikke far ta ut fedrekvote hvis mor ikke kvalifiserer til foreldrepenger, i motsetning til Sverige (Duvander m.fl. 2010, s. 46-48). Far kan imidlertid ta opptil 40 uker 100 prosent betalt permisjon eller 50 uker med 80 prosent kompensasjon, selv om mor ikke har rett på permisjon (Arbeids- og Velferdsdirektoratet, 2015; Folketryktdloven, 2015a § 14-14).

2.1.1 Dualistisk familiepolitikk

Den norske familiepolitikken oppbygning er preget både av arbeidslinja og dekommodifisering (Esping-Andersen, 1999). Den norske familiepolitikken karakteriseres derfor gjerne som *dualistisk* (Ellingsæter, 2003; Neyer, 2003). Foreldre har med andre ord både rettigheter i kraft av deres medborgerskap, som engangsstønad og kontantstøtte er eksempler på, og potensielt rettigheter i kraft av deres arbeidstilknytning (Lappegård, 2010; Neyer, 2003). Den norske familiepolitikken har med andre ord på den ene siden som hensikt å støtte opp under toinntektsfamilien. På den andre siden støtter den opp under andre typer familier som generelt sett oppfattes som mer tradisjonelle (Ellingsæter, 2009; Rønsen & Kitterød, 2012). Politikken er dualistisk delvis som et resultat av partipolitiske konflikter (Ellingsæter, 2003). Det at velferdsstatsordningene er todelte i sine hensikter kan gjøre at det blir lettere for foreldre å følge sine preferanser i forhold til arbeidsfordeling og omsorgsarbeid.

2.1.2 Foreldrepermisjonsordningens historiske bakgrunn

Samtidig som innføringen av syketrygd, kom bestemmelsen om barselpenger i seks uker etter fødsel i 1909. Kvinner hadde siden 1882 vært pålagt, etter arbeidervernloven, å være hjemme i seks uker av helsemessige årsaker. Det ble derfor ansett som rimelig å gi økonomisk kompensasjon til yrkesaktive kvinner for denne perioden (Barne- Ligestillings- og Inkluderingsdepartementet, 2012). Tanken bak ordningen var at kvinner skulle restituere etter fødsel og få kompensasjon for tapt inntekt. Ingen skulle lide noe økonomisk tap ved å få barn (Ellingsæter, 2012). Lønnsarbeid som grunnlag for mødres rettigheter var imidlertid omstridt fra starten av (Ellingsæter, 2012, s. 106). I revisjonen av sykeforsikringsloven i 1915 ble barselpenger utvidet til også å omfatte ikke-yrkesaktive mødre, og denne familiepolitiske

endringen kan regnes som forgjengeren til engangsstønad (Barne- Likestillings- og Inkluderingsdepartementet, 2012).

I 1977 ble foreldrepermisjonen innført. Sett bort i fra de seks ukene rett etter fødsel, skulle resten av permisjonen kunne deles mellom foreldrene. Engangsstønad ved fødsel ble da oppregulert til 6 % av det norske grunnbeløpet (G). Begrunnelsen for dette var å skape større likebehandling av mødre, uavhengig av deres arbeidstilknytning (Ellingsæter, 2012, s. 106-107). Grunnbeløpet er det beløpet de fleste ytelser i folketrygden regnes ut ifra, og dette bestemmes av stortinget hvert år. Beløpet reguleres i takt med prisnivået og Norges velferdsutvikling (Store norske leksikon, 2014). Fra og med 1981 har stortingsflertallet også bestemt nivået for engangsstønaden (Barne- Likestillings- og Inkluderingsdepartementet, 2012).

2.2 Regelverket rundt foreldrepermisjonsordningen

Foreldrepermisjonsordningen bygger på to ulike prinsipper. For det første har yrkesaktive rett på økonomisk kompensasjon for tapt inntekt når de tar ut permisjon. Likestilt med yrkesaktivitet er dagpenger under arbeidsledighet, sykepenger eller andre stønader fra arbeidsgiver.⁵ For det andre, har personer med liten eller ingen arbeidstilknytning, rett på engangsstønad. Engangsstønad er en rettighet som er knyttet til folketrygden. Som hovedregel vil dette si at man må være bosatt i Norge for å motta stønaden.⁶ For å ha rett på betalt foreldrepermisjon må man ha jobbet i minst seks av de siste ti månedene før stønadsperioden starter, og man må ha tjent mer enn en ½ G (Folketrygdloven, 2015a, § 14-17). Engangsstønad er en rettighet for mødre, eller enslige fedre som adopterer eller har hovedomsorgen for barnet allerede fra fødsel av. Engangsstønad gis til mødre uavhengig av om faren tar ut foreldrepenger eller ikke (Barne- Likestillings- og Inkluderingsdepartementet, 2012).

I perioden fra 1993 til 2011 kvalifiserte stadig flere foreldre til foreldrepenger, blant annet fordi endringer i lovverket førte til at flere stønader ble likestilt med lønn. Opptjeningskravene til foreldrepenger endret seg imidlertid ikke, og kravene om både yrkesaktivitet i minst seks

⁵I 2003 fikk selvstendig næringsdrivende og frilansere rett til foreldrepenger på lik linje med arbeidstakere. I 2008 ble også arbeidsavklaringspenger likestilt med yrkesaktivitet. Endringen trådte i kraft fra mai 2010, da arbeidsavklaringspenger ble innført dette året. Lønn i forbindelse med videre- og etterutdanning, ventelønn etter lov av 4. mars 1983 nr. 3, vartpenger etter lov av 28. juli 1949, avtjening av militær- eller sivilteneste eller obligatorisk sivilforsvarstjeneste er også i dag likestilt med yrkesaktivitet.

⁶ Asylsøkere har imidlertid begrenset tryggedekning. Asylsøkere har rett til ytelser etter folketrygdloven kapittel 14 *Ytelser knyttet til svangerskap, fødsel og adopsjon* med unntak av engangsstønad (Barne- Likestillings- og Inkluderingsdepartementet, 2012). Det vil si at de har tilgang på barnetrygd, kontantstøtte og lignende.

av de siste ti månedene før fødsel og en inntekt på minst halvparten av grunnbeløpet har med andre ord vært gjeldene i hele perioden.

2.2.1 Stønader som kommer i tillegg til engangsstønad

Arbeidsledige som ikke har rett på sykepenger, arbeidsavklaringspenger eller dagpenger⁷ kan få økonomisk sosialhjelp. Økonomisk sosialhjelp er ment for å sikre at alle som bor i Norge har midler til å leve et forsvarlig liv. Økonomisk sosialhjelp forutsetter derfor at dette er den eneste muligheten vedkommende har til å forsørge seg (Furuberg, 2014, s. 39). Kvinner som mottar økonomisk sosialhjelp vil ikke kvalifisere til foreldrepenger, og er derfor en undergruppe av kvinner som mottar engangsstønad (Folketrygdloven, 2015b §3-15).

Studenter kan få foreldrestipend fra Lånekassen i opptil 44 uker hvis de får barn under utdanningsløpet. Foreldrestipend tilsvarer som regel maksimalt lån fra Lånekassen, og dette utbetales som stipend. Hvor mye kvinnen kan få, vil være avhengig av partners inntekt og hvor mye hun studerer.⁸ For å få foreldrestipend forutsettes det at studenten har vært i utdanning og hatt rett til stipend og lån fra Lånekassen de siste seks månedene før fødselen eller adopsjonen. Beløpet tilsvarer det beløpet studenten ellers ville ha fått som lån og stipend til sammen. Både mor og far kan få foreldrestipend, men ikke samtidig. Dersom samboer eller ektefelle tar maksimalt beløp av foreldrepenger fra Nav, gis det ikke foreldrestipend (Barne- Likestillings- og Inkluderingsdepartementet, 2012).

Alle som bor alene med barn har rett på utvidet barnetrygd, som gir utbetalt barnetrygd for ett barn mer enn man faktisk bor sammen med (Folketrygdloven, 2015a§15-6). I tillegg tilbys overgangsstønad til enslige forsørgere som ikke er i arbeid fordi de tar seg av barn. Ytelsen skal sikre livsopphold og gis maksimalt i tre år fram til det yngste barnet er åtte år gammelt. Overgangsstønad kan benyttes fra syvende måned av graviditeten (Folketrygdloven, 2015b)

2.3 Endringer i fruktbarhetsmønstre

Begrepet «den andre demografiske overgang» ble introdusert på midten av 1980-tallet, og begrepet brukes for å beskrive endringsprosessene i fruktbarhets- og familiemønstret som skjedde i de industrialiserte landene fra slutten av 1960-tallet (Lesthaeghe, 2010; van de Kaa,

⁷ For å få dagpenger må man være registrert som arbeidssøker, oppholde seg i landet, og som hovedregel ikke være student eller skoleelev(Furuberg, 2014, s. 39). Dagpenger sidestilles med lønn når det kommer til foreldrepermisjon, noe som innebærer at mennesker som får dagpenger, avlastningspenger, sykepenger og liknende kvalifiserer til foreldrepenger (nav.no).

⁸ Hvis du er enslige mor forelder eller har en samboer/ektefelle som tjener mindre enn 354 858 kroner i året får du 11 331 kroner i måneden av lånekassen per 2014. Hvis partneren din tjener mer enn dette kan foreldrestipendet reduseres fra dette beløpet og ned til 9 785 kroner i måneden.

1987). Lappegård (2007) mener fruktbarhetsendringene i denne perioden kan oppsummeres som en kraftig nedgang i fruktbarhetsnivået, en generell utsettelse av foreldreskapet, og en destandardisering av fruktbarhetsmønsteret. Hun mener disse tre endringene er å finne i de fleste industrialiserte land.

Alle europeiske land har opplevd en fruktbarhetsnedgang siden 1960-tallet, men det er store variasjoner mellom land i hvor kraftig denne nedgangen har vært. Selv om familiepolitikk sjelden har hatt som eksplisitt mål å øke fruktbarheten, og dette aldri har vært tilfelle i Norge (Aassve & Lappegård, 2009; Neyer, 2003), har de skandinaviske landene klart å unngå det som i fruktbarhetsforskningen omtales som *laveste-lav fruktbarhet*. Billari og Kohlers (2004) definisjon av laveste-lav fruktbarhet er at et lands samlede fruktbarhetstall (heretter referert til som SFT⁹) er på under 1.3 barn per kvinne. Dette nivået gjenspeiler en ny trend i fruktbarhetsnivået i industrialiserte land, hvor blant annet Polen, Romania, Tyskland og Spania har holdt seg under dette nivået fra år 2000 til 2011, og land som Italia har ligget på grensen stort sett hele denne perioden (Eurostat, 2015). Noe av grunnen til at Norge har klart å holde seg på et forholdsvis høyt fruktbarhetsnivå kan ha sammenheng med at det er mer akseptert i Norge å etablere seg i samboerskap. I land som eksempelvis Italia er ekteskapet fortsatt stående som den akseptable rammen å få barn innenfor, mens det i Norge blir mer og mer vanlig å få barn under samboerskap (Lappegård, 2007). Forskjeller mellom velferdsstater oppbygning og virkemåte er imidlertid også viktig for å forstå forskjeller i fruktbarhet mellom land (Esping-Andersen, 1999, 2002). Den norske familiepolitikken har fått mye av æren for at Norge både har en av de høyeste fruktbarhetsratene i Europa og en av de høyeste andelene kvinner i pensjonsgivende arbeid, også blant småbarnsforeldre (se blant annet Aassve & Lappegård, 2010; Ellingsæter, 2009; Gauthier, 2007).

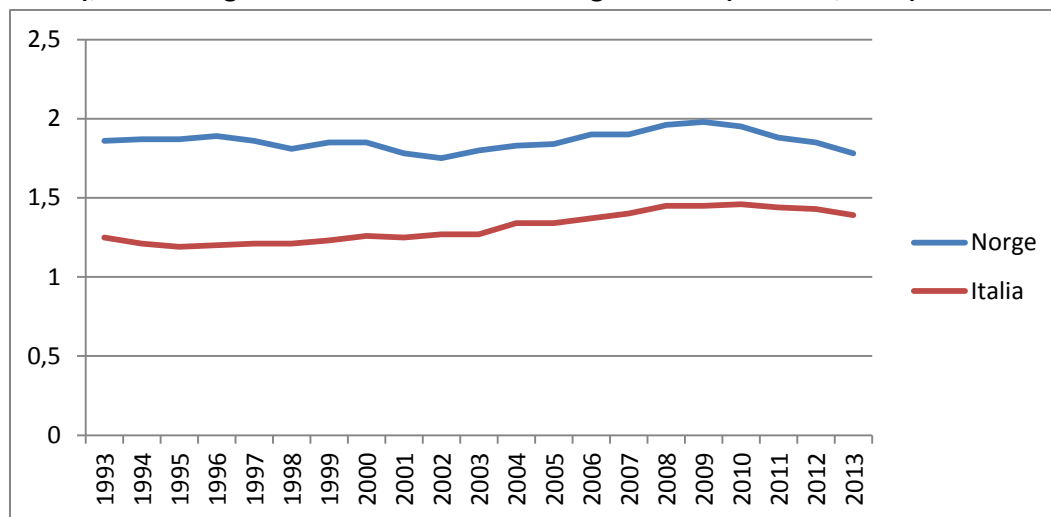
2.3.1 Norske fruktbarhetsmønstre

Jeg har valgt å rapportere endringer i fruktbarhetsmønstre ved hjelp av SFT. En fordel med dette målet er at det gir gjennomsnittlig barnetall for kvinner ved å summere flere aldersspesifikke fertilitetsrater. En ulempe er imidlertid at målet påvirkes av utsettelse av foreldreskapet. I perioden jeg studerer har førstegangsfødendes alder økt fra 26 år i 1993 til 28,6 år i 2014 (Statistisk sentralbyrå, 2015e), og svingningene kan derfor til dels skyldes denne endringen. Av figur 2.1 ser man likevel at fruktbarhetsnivået i Norge aldri har vært lavere enn

⁹ Samlet fruktbarhetstall (SFT) er en periodespesifikk rate og viser til det gjennomsnittlige antallet barn en kvinne vil få i løpet av sin fruktbare periode dersom hun opplever den samme aldersspesifikke fruktbarhetsraten gjennom hele sin fruktbare periode (Rowland, 2003).

1,75 barn per kvinne i følge dette målet. Totalt er det over 80 prosent av førstegangsfødende som får et barn til blant kvinner født i 1935 til 1964 (Rønsen, 2005). Blant kvinnene som har fått sitt andre barn er det over 40 prosent fra 1950 kohorten og utover som får et tredje barn (Rønsen, 2005, s. 53).

Figur 2.1: Samlet fruktbarhetstall i perioden 1993 til 2013 for norske kvinner (Statistisk Sentralbyrå, 2015c), sammenlignet med fruktbarhetsutviklingen i Italia (Eurostat, 2015)

Den synkende fruktbarheten i mange europeiske land vil kunne føre til mangel på arbeidskraft (Gauthier, 2007). Dette har ført til at politiske løsninger som *både* kan føre til høyere fruktbarhetsrater og flere kvinner i arbeid har blitt ansett som hensiktsmessige (Ellingsæter, 2009; Gauthier, 2007; Neyer, 2003). Europakommisjonen (2005) er blant dem som har uttalt at man er avhengig av politiske ordninger som muliggjør en kombinasjon av jobb og familie for å snu den nedadgående trenden. Dette har de nordiske velferdsstatene langt på vei lyktes med (se blant annet Aassve & Lappegård, 2010; Ellingsæter, 2009). Det at Norge også har hatt et relativt stabilt arbeidsmarked sammenlignet med andre europeiske land de siste tiårene, samt at det finnes ordninger for de utenfor arbeidsmarkedet, er også av betydning for det relativt sett høye fruktbarhetsnivået (Ellingsæter, 2009). En velutviklet velferdsstat kan på denne måten redusere den økonomiske risikoen forbundet med barn (Ellingsæter & Pedersen, 2013, s. 8), og påvirke mulighetene til å få barn positivt.

I tillegg til fruktbarhetsnedgang og utsettelse av foreldreskapet, er fruktbarhetsutviklingen også kjennetegnet av en destandardisering av fruktbarhetsmønsteret. Dette innebærer at det er blitt større variasjon i hvor mange barn den enkelte får, og fra 1990-tallet har andelen tobarns-

mødre gått ned, samtidig som flere er barnløse og det er flere som får tre barn. Aassve og Lappegård (2010) er blant dem som argumenterer for at tobarnsnormen står sterkt i Norge. Flertallet av norske par ender opp med to barn, spesielt tydelig er denne trenden fra slutten av 1980-tallet (Lappegård, 2007).

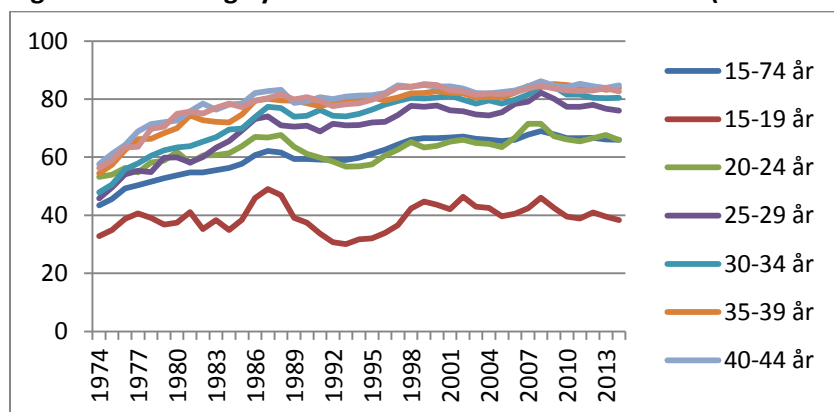
Tabell 2.1: Barnetallfordeling blant kvinner på 40 år (hentet fra Lappegård 2007)

Antall barn\år	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005
Ingen barn	9,80 %	9,70 %	9,20 %	9,70 %	11,70 %	12,60 %	12,60 %
Ett barn	10,50 %	10,10 %	11,90 %	13,50 %	14,60 %	14,20 %	14,30 %
To barn	30,40 %	33,90 %	41,60 %	45,40 %	42,10 %	39,20 %	40,50 %
Tre barn	27,40 %	29,00 %	26,30 %	23,30 %	23,90 %	25,30 %	24,70 %
Fire eller flere barn	21,80 %	17,30 %	11,00 %	8,00 %	7,70 %	8,80 %	7,90 %

2.4 Endringer i yrkesaktivitet blant kvinner

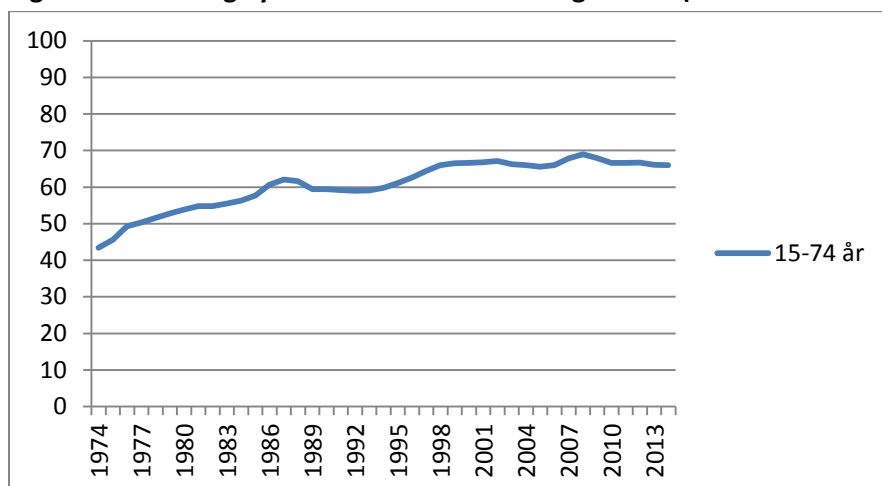
På 1970-tallet ble offentlig sektor utbygget, noe som innebar etterspørsel etter kvinnelig arbeidskraft. Samtidig tok velferdsstaten over en del av de omsorgsoppgavene som kvinnen tidligere gjorde hjemme. Sett bort i fra gruppen kvinner i alderen 15 til 19 år har det vært en relativt jevn økning i yrkesaktivitet for kvinner i alle aldre (Statistisk Sentralbyrå, 2015a). Kvinner i alderen 20 til 24 hadde en nedgang på nærmere ti prosentpoeng på begynnelsen av 1990 tallet. Dette skyldes trolig en økning i kvinners utdanningsnivå. Man ser en nokså liknende nedgang i yrkesaktivitet blant jenter i alderen 15 til 19 år.

Figur 2.2: Utvikling i yrkesaktivitet for kvinner etter alder (Statistisk Sentralbyrå, 2015a)

Generelt for alle aldersgrupper fra 15 til 74, viser utviklingen i yrkesaktivitet blant kvinner til en jevn økning, som slakket ut på begynnelsen av 1990-tallet, for så gradvis å øke noe.

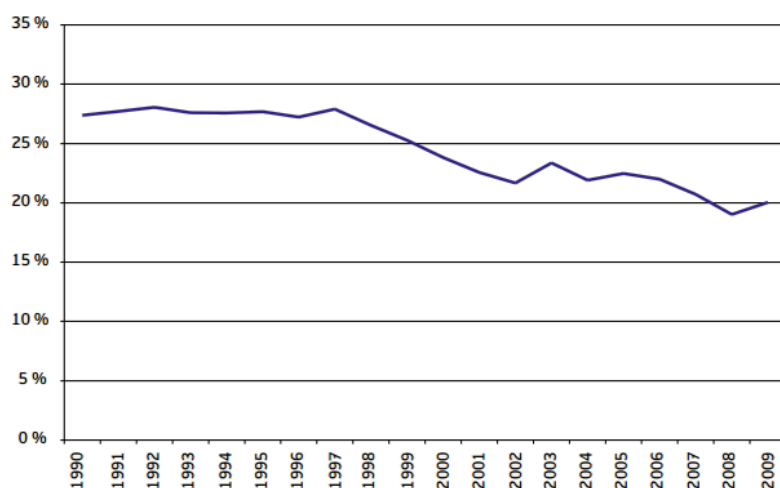
Figur 2.3: Utvikling i yrkesaktivitet for kvinner generelt (Statistisk Sentralbyrå, 2015a)

2.5 Endringer i andelen som får engangsstønnad

Det å stå utenfor arbeidsstyrken blir altså mer og mer uvanlig, også blant mødre (Rønsen & Kitterød, 2012). Ellingsæter og Pedersen (2013) finner at både kvinner og menn er opptatt av å ha sikker arbeidstilknytning før de får barn. Kvinnene som mottar engangsstønnad har også, i tråd med denne endringen, blitt en mindre og mindre gruppe. Av figur 2.4 ser vi at det har vært en nedgang i andelen kvinner som får engangsstønnad. I 1990 hadde 27 prosent av barna som ble født en mor som fikk engangsstønnad. I 2008 gjaldt dette i underkant av 20 prosent (Naper, 2010, s. 70).

Figur 2.4 Antall mottakere av engangsstønnad i året, som andel av antall fødsler i årene 1990 til 2009

Hentet fra Naper (2010, s. 70)

2.6 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg gitt en oversikt over konteksten rundt foreldrepermisjonsordningen og fruktbarhetsmønstre. Dette har jeg gjort både for perioden, men også i et lengre tidsperspektiv for å gi en forståelse av hensikten bak ordningen, endringer i fruktbarhetsmønstre, yrkesaktivitet blant kvinner og andelen som får engangsstønad. Foreldrepermisjonsordningen har som formål å gi kompensasjon for tapt inntekt til kvinner og menn som har jobbet minst seks av ti måneder og som har tjent over halvparten av grunnbeløpet. De kvinnene som ikke har jobbet mye eller lenge nok til å få foreldrepenger får engangsstønad, så sant de er en del av folketrygden. Tanken bak engangsstønaden var å skape likhet mellom mødre, uavhengig av arbeidstilknytning (Barne- Likestillings- og Inkluderingsdepartementet, 2012). Det at foreldrepenger deles ut etter inntektsnivå og arbeidstilknytning har imidlertid vært omstridt siden starten av (Ellingsæter, 2012). Som de fleste andre ytelser i folketrygden bestemmes også engangsstønadens nivå ut ifra grunnbeløpet. Dette reguleres i takt med prisnivået og velferdsutviklingen i Norge. Stortingsflertallet er også med på å bestemme hvilket nivå engangsstønaden skal ligge på .

Videre har jeg i dette kapitlet presentert endringer i fruktbarhetsmønstre. Lappegård mener fruktbarhetsendringene i perioden som ofte kalles den andre demografiske overgangen kan oppsummeres som en kraftig nedgang i fruktbarhetsnivået, en generell utsettelse av foreldreskapet, og en destandardisering av fruktbarhetsmønsteret (Lappegård, 2007). Denne utviklingen har bredt seg utover hele den industrialiserte verden. Norge har aldri vært under det som regnes som laveste lav fruktbarhet. Fruktbarheten har imidlertid sunket og stabilisert seg på 1,8 barn per kvinne. Dette er litt under reproduktivt nivå (2,1)(Statistisk Sentralbyrå, 2015c). For perioden jeg studerer har førstegangs fødendes gjennomsnittsalder økt fra 26 til nærmere 29 år for kvinner (Statistisk Sentralbyrå, 2015e). Variasjonen i hvor mange barn man får har også blitt mer spredt. Flere får barn med flere partnere, og noen flere er barnløse og trebarnsmødre siden begynnelsen av perioden.

Dette kapitlet gir viktig bakgrunnsinformasjon for å forstå konteksten rundt permisjonsordningen, som igjen er viktig for å forstå hvordan disse rammene kan ha ulik sammenheng med kvinnenes fruktbarhetsmønstre. Formålet bak foreldrepermisjonsordningen er viktig som utgangspunkt for å tolke skillene mellom kvinnene som får og ikke får betalt permisjon og endringene i fruktbarhetsmønstre gir en indikasjon på hvordan kvinner forløp generelt vil arte seg, selv om forskjellene er store også mellom kvinner.

3 Tidligere forskning

I tillegg til at det er viktig å få undersøkt foreldrepermisjonsordningens oppbygning og mål trekker Neyer og Anderson (2008) også fram at ulik bruk av ordningen er viktig for å forstå sammenhengen mellom familiepolitikk og fruktbarhetsatferd. I dette kapitlet vil jeg derfor presentere studier som undersøker sammenhengen mellom ulike familiepolitiske ordninger og fruktbarhet, samt studier som tar for seg variasjoner i fruktbarhetsatferd etter sosioøkonomiske kjennetegn. Det er å få tidligere studier som spesifikt tar for seg sammenhengen mellom engangsstønad og videre barnefødsler, og fokuset er derfor noe bredere og mer generelt. Jeg innleder kapitlet med å si noe om hva vi vet om hvordan familiepolitikk påvirker fruktbarhetsatferd og hvorfor. Videre vil jeg si noe om hva vi vet om variasjonene i fruktbarhetsatferd blant de som fikk og de som ikke fikk foreldrepenger. Jeg vil deretter gå inn på hva man vet om ulikhet i fruktbarhetsatferd etter sosioøkonomiske kjennetegn og livssituasjon.

3.1 Sammenhengen mellom familiepolitikk og fruktbarhetsatferd

Det er sjelden at politiske ordninger opprettes med den hensikt å øke fruktbarheten i et land (Neyer & Andersson, 2008), og i Norge har familiepolitikken aldri vært spesifikt rettet mot å øke fruktbarheten (Aassve & Lappegård, 2009). Det betyr imidlertid ikke at politikk ikke kan påvirke fruktbarhetsnivået. Familiepolitiske ordninger er med på å koordinere hverdagen vår; de legger opp til visse handlingsalternativer ut ifra ens tilknytning til arbeidslivet på den ene siden, og handlingsalternativer i forhold til ens muligheter og ønsker for måten en vil organisere omsorgsarbeidet på, på den andre siden.

Makrostudier har vist at det på 1970-tallet var en negativ sammenheng mellom andelen kvinner i arbeid og fruktbarhetsnivået i et land (Gauthier, 2007). På 1990-tallet snudde imidlertid denne trenden, og landene med høyest andel kvinner i arbeid hadde også de høyeste fruktbarhetsratene. På mikronivå har man funnet at betalt foreldrepermisjon har positiv sammenheng med endelig barnetall i Norge og Sverige. I Østerrike har man imidlertid ikke klart å finne signifikante forskjeller (for oppsummering av funn på feltet se Gauthier, 2007).

Noe av grunnen til at det er vanskelig å finne klare enhetlige svar på hvordan ordninger som betalt foreldrepermisjon har betydning for videre fruktbarhet kan være fordi kvinners fruktbarhetsatferd kan variere ut ifra deres livssituasjon. Gauthier (2007) argumenterer derfor for at det bør kontrolleres for faktorer som kan henge sammen med kostnaden og eller eventuelle preferanser en har for barn. Det å se på ulike kjennetegn ved kvinner som får engangsstønad kan derfor være hensiktsmessig.

3.2 Forskjeller i fruktbarhetsatferd mellom de som ikke får og de som får betalt foreldrepermisjon

Studien til Lappegård (2010) viser at det å få betalt foreldrepermisjon har ulik sammenheng med videre barnefødsler sammenlignet med det ikke å få betalt foreldrepermisjon. Kvinner som fikk engangsstønad hadde lavere sannsynlighet (14 %) for å få sitt andre barn (Lappegård, 2010, s. 109). En mulig forklaring på dette kan være usikker tilknytning til arbeidsmarkedet. En finsk studie av Sutela (2012) finner at kvinner som har midlertidige ansettelse generelt har lavere fruktbarhet enn det kvinner med fast stilling har. Pedersens (2014) studie understøtter dette funnet. Trygg arbeidstilknytning anses å være en forutsetning for familiedannelse for et flertall av hennes informanter, uavhengig av utdannelsesnivå og sosial bakgrunn. Hun har imidlertid bare studert kvinner og menn i arbeid.

Lappegård (2010) finner imidlertid at kvinnene som fikk engangsstønad har 10 prosent høyere sannsynlighet for å få sitt *tredje* barn. En mulig forklaring på dette kan være at kvinnene som fikk engangsstønad generelt sett er mer familieorienterte, til tross for at de bruker lenger tid på å få sitt andre barn. Tidligere studier av bruk av *kontantstøtte* har konkludert med dette (Aassve & Lappegård, 2009, 2010; Ellingsæter, 2012). Kontantstøtten er en familiepolitisk ordning som, på samme måte som engangsstønaden, ikke er knyttet til arbeidslinja. Denne gir (f.o.m. innføringen 1. august 1998) foreldre til barn mellom ett og to år rett på en månedlig kontantoverføring dersom barnet ikke bruker offentlig subsidiert barnehageplass (Arbeids- og Velferdsetaten, 2014). Bruk av full kontantstøtte har en positiv sammenheng med sannsynligheten for å få sitt andre og tredje barn (Aassve & Lappegård, 2010, s. 105). Sammenhengen er imidlertid svak.

Man finner også generelt positive sammenhenger mellom barnehage tilbud, betalt foreldrepermisjon og andre støtteordninger, men det er også studier som ikke finner en signifikant sammenheng (for oppsummering av funn på feltet se Gauthier, 2007).

Det å bruke kontantstøtte har størst betydning for de med høy utdanning, selv om den er hyppigst brukt blant de med lav utdanning (Aassve & Lappegård, 2010). Aassve og Lappegård (2010) finner at kvinner som tar fullt utbytte av kontantstøtte har høyere sannsynlighet for barn nummer to enn kvinner som ikke tar kontantstøtte, eller bare litt kontantstøtte. Dette blir tolket som at familiene som tar fullt utbytte av kontantstøtte er mer tradisjonelle og at de har sterkere preferanser for barn (Aassve & Lappegård, 2010). Det at kvinner som fikk engangsstønad imidlertid har lavere sannsynlighet for barn nummer to kan ha å gjøre med at denne gruppen er svært sammensatt. Noen av kvinnene som mottok engangsstønad kan likevel ha like kjennetegn som kvinnene som tar fullt utbytte av kontantstøtte.

3.3 Forskjeller i fruktbarhetsatferd etter sosioøkonomiske kjennetegn

Naper (2010) har sett på sosioøkonomiske forskjeller blant kvinner som fikk engangsstønad. Ut ifra denne rapporten er det seks kjennetegn ved kvinnene som skiller seg ut; inntekt, studieprogresjon, utdanning, alder, utenlandsfødte og samlivsstatus. Disse seks kjennetegnene vil jeg derfor gå nærmere inn på ved å gjøre rede for tidligere studier av forskjeller i fruktbarhet ut ifra disse kjennetegnene.

3.3.1 Samlivsstatus

En av fem kvinner som fikk engangsstønad i 2008 var enslige mødre. Med enslige mødre mener jeg alle som ikke bor sammen med far til barnet når barnet blir født. Til sammenligning er bare 4 prosent av mødrene med foreldrepenger enslige mødre (Naper, 2010). Foreldre som ikke lever i samliv ved første barns fødsel er generelt sett yngre, har kortere utdanning og lavere inntekt enn de samboende og gifte (Skrede, Seierstad, & Aasrskaug, 2011). De som lever i samliv har altså mer ressurser enn hva enslige mødre har. Høyt utdannede gjennomgår også sjeldnere samlivsbrudd enn hva lavt utdannede kvinner og menn gjør (Lyngstad, 2004). Det å bryte opp et samliv innebærer at det mest sannsynlig vil ta lengre tid å få et neste barn, fordi disse kvinnene og mennene da må finne seg en ny partner å få barn med.

Det har blitt stadig vanligere å få barn i samboerskap. Samboerskap anses for å være en trygg ramme å få barn innenfor i Norge., og det er veldig vanlig at man får første barn i samboerskap og gifter seg senere (Noack, 2002). I 2002¹⁰ hadde 49,2 prosent av barna som ble født gifte foreldre – i 2011 var denne andelen sunket til 44,2 prosent (Statistisk Sentralbyrå, 2015b). Etersom 44,0 prosent av barna i 2011 ble født av samboende mødre, hadde de to

¹⁰ SSB førte ikke statistikk over samboere før 2002.

samlivsformene blitt omtrent like vanlige ved fødsel i 2011. En annen trend de senere år, er at andelen fødsler som finner sted utenfor samliv er økende. 8,5 prosent av barna ble født av enslige mødre i 2002, mot 11,8 prosent i 2011 (Statistisk Sentralbyrå, 2015b). Forskjellen er imidlertid mye større mellom første og andre fødsel. Det er også over dobbelt så mange ettbarnsmødre som er enslige enn tobarnsmødre (Statistisk Sentralbyrå, 2015b). Til tross for at det er vanlig å få barn mens man bor i samboerskap, har gifte fortsatt betraktelig lavere bruddrate enn hva samboere har (Lyngstad, 2004). Dette kan gjøre at samboende generelt har lavere fruktbarhet fordi disse kvinnene i større grad risikerer å miste partneren sin, sammenlignet med gifte.

Det er også høyere andel samlivsbrudd enn tidligere og derfor også flere som er enslige i dag. I overgangen fra livslange til mer kortvarige samliv har flere etterfølgende samliv, også kalt seriemonogamiet, blitt vanligere for de som er unge i dag, enn for de som var unge for 20 år siden. Hver femte 35-åring har i dag erfaring fra minst to samliv. Dette gjaldt bare 3 prosent av befolkningen på slutten av 1980-tallet (Noack & Seierstad, 2003).

3.3.2 Aldersgrupper

Kvinner som får engangsstønad er generelt yngre enn kvinner som fikk foreldrepenger. I følge Napers (2010) rapport fikk nesten en tredjedel av kvinnene med engangsstønad sitt første barn før de fylte 25 år. Dette gjaldt bare en tiendedel av kvinnene som mottok foreldrepenger. Samtidig som det blir stadig vanligere å få barn i slutten av trettiårene, har fruktbarheten blant tenåringer sunket kraftig over hele den industrialiserte verden (Sing & Darroch, 2000). I perioden 1993 til 2011 har tenåringsmødre gått fra å utgjøre seks prosent av alle mødrene i 1993 til tre prosent i 2011 (Statistisk Sentralbyrå, 2015e). Tenåringer er i liten grad tilknyttet arbeidsmarkedet sammenlignet med andre aldersgrupper (Statistisk Sentralbyrå, 2015a), og vil derfor ofte få engangsstønad. Tenåringsfruktbarheten er ikke spesielt lav i Norge sammenlignet med land som Sverige, Nederland og Italia, men det er mer og mer uvanlig å få barn i tenårene også i Norge. Dette kan til dels forklares med økende yrkesdeltagelse og utdanning blant kvinner. Et arbeidsmarked som krever stadig høyere utdanningsnivåer og mindre jobbmuligheter for tenåringer gjør at det å ta høyere utdanning har blitt mer utbredt, som kan være vanskelig å kombinere med forelderrollen. Samtidig har det å bli mor, ifølge Sing og Darroch (2000), gått fra å være en hovedprioritet til ett av flere mulige mål for selvrealisering og anerkjennelse.

Gjennomsnittsalderen for førstegangsfødende har gått kraftig opp de siste tiårene. Dette har i hovedsak sammenheng med at kvinner bruker lenger tid i utdanningsinstitusjoner (Rønsen, 2005). Selv om kvinner generelt starter med å få barn senere, har ikke endelig barnetall gått tilsvarende ned. Dette har å gjøre med at kvinnene som begynner å få barn når de er rundt tretti år har kortere tidsintervall mellom barnefødsle, og slik «tar igjen» kvinnene som fikk barn i yngre alder (Lappegård, 1999; Rønsen, 2005). Grunnen til at de har kortere intervall mellom første og andre barn kan blant annet skyldes at de har et begrenset antall år igjen av sin fekunde periode (det vil si perioden da de biologisk sett er i stand til å få barn). I tillegg til at høyere utdanning og yrkesaktivitet kan innebære at de vil tjene på å være ute av arbeidslivet en kortere periode av livet. Videre har kvinner som får sitt første barn senere har oftere høyere utdanning. Disse kvinnene har lavere sannsynlighet for barn nummer tre (Lappegård, 1999), og dette kan igjen knyttes til at de er i en alder der det kan være vanskelig å få flere barn.

3.3.3 Utenlandsfødte kvinner

I følge Napers (2010) rapport er nesten halvparten av mødrene som fikk engangstønad i Norge fra et annet land enn Norge. I 2012 hadde 23 prosent av nyfødte barn en mor som var innvandrer. For 15 år siden gjaldt dette under 10 prosent (Tønnesen, 2014). Selv om kvinner med annen landbakgrunn enn norsk generelt får færre barn enn de gjorde tidligere, får de fortsatt flere barn enn norske kvinner. Noe av grunnen til dette er at de fleste innvandrerkvinner i Norge kommer til Norge i en alder der det er vanlig å få barn (Tønnesen, 2014).

Den totale fruktbarheten blant innvandrerkvinner i Norge har imidlertid sunket de siste 15 årene. Kvinner fra Øst-Europa får flere barn i Norge nå enn før, mens kvinnene fra Asia, Afrika og Latin-Amerika får færre barn enn tidligere. Særlig dramatisk er nedgangen blant asiatiske kvinner som nesten får ett barn færre per kvinne i 2013 enn hva de gjorde på slutten av 1990 tallet (Tønnesen, 2014). Utviklingen har i følge Tønnesen (2014) to hovedtrekk. For det første synker fruktbarheten jo lenger kvinnene har bodd i Norge, og jo mer av oppveksten de har i Norge, desto lavere er også fruktbarheten. For det andre har også de kvinnene fra Asia, Afrika og Latin-Amerika som har bodd kortest i Norge betydelig lavere fruktbarhet enn hva de hadde for 15 år siden. Dette henger sammen med at barnetallet per kvinne har gått betraktelig ned på verdensbasis. Innvandrerkvinner får fortsatt flere barn enn norskfødte, men de begynner å nærme seg norskfødtes fruktbarhetsmønstre (Tønnesen, 2014).

Familiegjenforening er den viktigste grunnen til at denne gruppen unge innvandrerkvinner (16-34 år) flytter til Norge. I perioden 1990 til 2008 viser Aalandslid og Tronstads (2010) rapport at familieinnvandrere er den største gruppen, hvis man ser bort ifra nordiske innvandrere. Olsen (2010) mener denne relativt store utbredelsen av familieinnvandring kan være med på å trekke ned sysselsetningsnivået spesielt blant innvandrerkvinnene med kort botid. Aalandslid og Tronstads (2010) rapport viser at det blant familieinnvandrede kvinner og menn er henholdsvis 53 og 65 prosent som er sysselsatt. Olsen (2010) forklarer det lave sysselsetningsnivået blant familieinnvandrede kvinner med at disse kvinnene har inngått ekteskap og stiftet familie i forbindelse med innvandringen til Norge. Av den grunn mener han det er nærliggende å anta at familierelaterte oppgaver vil være dominerende de første årene deres i Norge (Olsen, 2010), og at disse kvinnene oftere enn norskfødte vil få engangsstønad. Det at størsteparten av kvinnene som innvandrer til Norge gjør dette av familiegrunner, og at disse kvinnene oftere enn menn i samme situasjon ikke har arbeidstilknytning, kan vitne om at kvinnen har en sterkere rolle i hjemme blant disse innvandrergruppene.

Kavli og Nadims (2011) undersøkelse har informanter fra Iran, Irak, Pakistan (både etterkommere og innvandrere) og Vietnam. De største holdningsforskjellene knyttet til kjønnsroller finner de hos familier der barna er fra 0 til 3 år. Mens 11 prosent av de etnisk norske respondentene mente at mor bør være hjemme på fulltid i denne fasen, svarte hele 60 prosent av respondentene innvandret fra Pakistan det samme (Kavli & Nadim, 2011: 57). I tillegg til å være et resultat av ulike holdninger, er det grunn til å anta at det at utenlandsfødte kvinner oftere er hjemme er basert på økonomiske overveielser om hva som er mest lønnsomt for familien som helhet (Kavli & Nadim, 2009). Også blant innvandrerkvinner har man vært vitne til en økning av andelen som er tilbake i arbeid to år etter første fødsel (Olsen, 2010, s. 47). Kitterød og Rønsen (2011) finner at utenlandske kvinner oftere enn norske er husmødre, noe de mener har sammenheng med at de generelt har mer tradisjonelle familieverdier.

En annen grunn til at en stor andel av kvinnene som er utenlandsfødte får engangsstønad (Naper, 2010) kan ha med muligheter på arbeidsmarkedet å gjøre. Utenlandsfødte menn og kvinner har generelt dårligere tilgang til arbeidsmarkedet. Midtbøen og Rogstad (2012) finner at sannsynligheten for å få et jobbintervju er 25 prosent lavere for de med utenlandsklingende navn, sammenlignet med likt kvalifiserte med norsklingende navn. Intervjuene de har gjort med arbeidsgivere viser at dette må forstås som en kombinasjon av flere mekanismer. Varierende kjennskap til etniske minoriteter, stereotypier, diskriminering og tidligere erfaringer er med på å forme sammenhengen (Midtbøen & Rogstad, 2012). Det å ha

arbeidstilknytning regnes for å være en viktig indikator på at man er integrert i et samfunn (Midtbøen & Rogstad, 2012).

3.3.4 Inntektsgrupper

Naper (2010) finner at 52 prosent av kvinnene som fikk engangsstønad ikke hadde noen år med pensjonsgivende arbeid bak seg. 28 prosent var registrert med arbeidsforhold året før fødsel. 13 prosent av disse hadde jobbet minst seks av ti måneder, men hadde for lav inntekt til å få foreldrepenger. De resterende 15 prosentene hadde jobbet i for kort periode før barnet ble født (Naper, 2010).

Statens institutt for forbruksforskning (SIFO) beregner årlig hvor mye det koster å ha barn i ulike aldersgrupper i Norge, i det som kalles et referansebudsjett. Dette er beregnet ut ifra det som anses for å være et rimelig forbruksnivå. Med et rimelig forbruksnivå menes et minimum som folk flest ikke ville reagert på. Det oppfyller også kravene til vanlig helse- og ernæringsstandarder. Et barn under ett år trengte i følge denne standarden eksempelvis mat og drikke til en verdi av 630 kroner per måned i 2014. Dette beløpet er imidlertid tredoblet når barnet er 10 til 13 år gammelt (Statens institutt for forbruksforskning, 2014). Til tross for denne standarden vil oppfatningene av hva kostnadene av barn er likevel være forskjellige.

Ellingsæter og Pedersen (2013) finner at kvinner og menn med høy utdanning har høyere krav til at alt skal «være på stell» før de får barn, enn hva lavt utdannede har. Kornstad og Rønsen (2014) finner at det er en U-formet sammenheng mellom kvinners inntekt og fruktbarhet, hvor det er kvinnene med lavest og høyest inntekt som får flest barn. Denne sammenhengen varierer imidlertid mellom kohorter og etter paritet. Lønn har mindre å si blant yngre kohorter. Dette kan komme av utbygging i velferdstilbud som er tilrettelagt for kombinerings av jobb og familie. Disse velferdsordningene har gjort inntekt til et mindre pålitelig mål på hva man går glipp av ved å være ute av arbeidsmarkedet ved å få barn (Kornstad & Rønsen, 2014, s. 25-27).

Når kvinners lønn deles inn i kvartiler finner Kaldager (2014, s. 22) at kvinner i den laveste inntektskvartilen har litt høyere sannsynlighet for å få sitt første barn enn kvinnene i den andre inntektskvartilen. Med unntak av dette blir sammenhengen mer positiv desto høyere inntekt kvinnen har. De med høy inntekt har altså høyere sannsynlighet for å få sitt første barn (Kaldager, 2014). I Danmark er også sammenhengen mellom kvinners inntekt og barnefødsler positiv. Sammenhengen er imidlertid negativ i Vest-Tyskland (Andersson, Kreyerfeld, &

Mika, 2009), noe som støtter opp under tanken om at de nordiske velferdsordningene spiller inn, ved å gjøre det enklere å kombinere lønnsarbeid og omsorgsarbeid.

Det at kvinner med høy inntekt har høyere fruktbarhet enn kvinner med lav eller ingen inntekt, kan komme av at både staten og partneren hennes tar større del av omsorgsansvaret slik at alternativkostnadene blir mindre for henne (Kaldager, 2014, s. 12-13). Det at så mange kvinner har en forholdsvis høy inntekt første gang de får barn indikerer at mange venter med å få barn til de har en fot innenfor arbeidslivet. Kvinnene med lavest inntekt er imidlertid ikke de som har lavest sannsynlighet for å få sitt første barn, noe som kan vitne om at kvinnene med lavest inntekt, noe en betraktelig andel av kvinnene som får engangsstønad har (Naper, 2010), også har høyere preferanser for barn og/eller lavere tidskostnader av å få barn (Kaldager, 2014).

3.3.5 Utdanning og hjemmearbeid

Den europeiske undersøkelsen, Eurostudent IV, viser at Norge har den høyeste andelen studentforeldre i Europa (Orr, Gwosc og Netz 2011, s. 71). Dette kan ha sammenheng med de økonomiske tilleggsordningene norske studenter får. Med unntak av Portugal, ligger de 7 andre landene med høyest prosentandel studentmødre også i Nord-Europa (Orr, Gwosc og Netz 2011, s. 71), noe som indikerer at det er enklere å være studentmor i land med gode velferdsordninger.

Det er utbredt blant både kvinner og menn å utsette det å få barn til de er ferdig utdannet (Rønsen, 2005; Winkler-Dworak & Toulemon, 2007). Dette er en av grunnene til at kvinner med høy utdanning generelt er eldre enn kvinner uten utdanning første gang de får barn. Forskjellen mellom de med lang og de med kort utdanning har vist seg å være økende, hvor de som ventet lengst, stadig venter lengre (Lappegård, 2001). Det at de utsetter det å få barn har også sammenheng med at de får barn med tettere mellomrom (Lappegård, 2010). Lavt utdannede kvinner begynner tidligere med barnefødsler, får flere barn og har oftere lengre mellomrom mellom hvert barn. Kvinner med lav utdanning er oftere lenger ute av arbeidsmarkedet, og en del av disse kvinnene er hjemmeværende (Naper, 2010). De som anser hjemmearbeid som sitt viktigste gjøremål defineres ofte som husmødre (Kitterød & Rønsen 2011, s. 10), og disse kvinnene har oftere enn andre mange barn (Kitterød & Rønsen 2011). Dommermuth, Klobas og Lappegård (2009) finner at menn og kvinner med høyere utdanning sjeldnere har konkrete fruktbarhetsintensjoner enn de med grunnutdanning. Dette kan tyde på at kvinnene med lav utdanning er mer opptatt av å prioritere det å få barn.

I Norge har forskjellene mellom høyt og lavt utdannede kvinner imidlertid blitt mindre enn de var på begynnelsen av 1990- tallet i Norge. Dette skyldes i hovedsak at de lavt utdannede får færre barn, men de høyt utdannede har også begynt å få litt flere barn (Lappegård, Noack, & Rønsen, 2013).

Ellingsæter og Pedersen (2013) finner i deres studie at *økonomisk trygghet* anses som viktig forutsetning for å få barn. Hva dette innebærer viser seg imidlertid å være forskjellig ut ifra informantenes sosioøkonomiske bakgrunn. Representantene fra det de har kalt den øvre middelklassen¹¹ mener at for å oppleve den økonomiske tryggheten de trenger for å være klare til å få barn, må de eie egen bolig og ha såpass god inntekt at de kan ha det samme forbruket etter de får barn, selv med de nye utgiftene barn krever. Deres forståelse av økonomisk trygghet er i følge Ellingsæter og Pedersen (2013) omfattende, og strekker seg over tid. For å få barn er de opptatt av å kunne ha en fast jobb og eiendom som gjør at de er sikret framover i tid. Representantene fra det Ellingsæter og Pedersen (2013) kaller arbeiderklassen¹² forbinder økonomisk trygghet mer med muligheten om å kunne tilpasse sitt eget forbruk til det nye barnet. Etter de får barn bruker de penger som de tidligere hadde brukt på seg selv på barnet istedenfor.

3.4 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg presentert studier om sammenhengen mellom familiepolitikk og fruktbarhet, forskjeller mellom de som ikke får og de som får betalt permisjon, samt studier av forskjeller i fruktbarhetsatferd av det jeg anser for å være de seks viktigste kjennetegnene ved kvinnene som får engangsstønad. Den tidligere forskningen viser at kvinner som fikk engangsstønad har lavere sannsynlighet for å få sitt andre barn, men høyere sannsynlighet for å få sitt tredje barn. Det å være enslig gir lavere sannsynlighet for videre barnefødsler, mens gifte er de som får flest barn. Kvinner som får barn i begynnelsen av trettiårene kompenserer med å få barn med tett mellomrom, men de som begynner tidlig ender likevel oftere opp med flest barn. Innvandrerkvinner er en svært sammensatt gruppe, også når det kommer til fruktbarhet. Kvinner fra Øst-Europa får flere barn i Norge enn før, mens kvinnene fra Asia, Afrika og Latin-Amerika får færre barn enn tidligere. Utenlandsfødte kvinner får likevel fortsatt flere barn sammenlignet med norskfødte. Forskjellene er imidlertid mindre enn de var tidligere og blir også mindre etter hvor lenge kvinnene har vært i landet. Kvinnene som får

¹¹ Med øvre middelklasse mener de kvinner og menn som har yrker som krever mastergrad (Ellingsæter & Pedersen, 2013, s. 10).

¹² Med arbeiderklasse mener de kvinner og menn som har utdannelse fra serviceyrker og manuelle yrker som ikke krever noen formell utdannelse ut over videregående (Ellingsæter & Pedersen, 2013).

engangsstønad har som kjent ikke sikker arbeidstilknytning året før fødsel. Naper (2010) finner også at halvparten av kvinnene som fikk engangsstønad aldri har vært i inntektsgivende arbeid. Lavt utdannede kvinner begynner tidligere med barnefødsler, får flere barn og har oftere lengre mellomrom mellom hvert barn, sammenlignet med kvinner med høyere utdanning. Disse studiene vil jeg trekke videre inn i oppgaven for å gi empirisk grunnlag til oppgavens mekanismer og hypoteser.

4 Teoretiske perspektiver

I dette kapitlet vil jeg først presentere oppgavens handlingsteoretiske rammeverk, som er Hedströms (2005) modell «Desires, beliefs and oppurtunities» (DBO-modellen). Modellen tar utgangspunkt i at ønsker, oppfatninger og muligheter er de tre viktigste komponentene aktører baserer sine valg på (Hedström, 2005; 2006). Videre vil jeg gjøre rede for de tre teoretiske forklaringene; økonomiske forklaringer, preferanseforklaringer og verdiforklaringer. Med fokus på forskjeller i kvinners ønsker, oppfatninger og muligheter vil jeg ut ifra disse teoretiske perspektivene utlede mekanismer som kan brukes for å forklare den generelle sammenhengen mellom engangsstønad og videre barnefødsler, samt heterogeniteten innad i gruppen kvinner som fikk engangsstønad ved sitt første eller andre barn. Det er ikke et mål å kartlegge alle mulige mekanismer, men å utlede og fokusere på noen av de mest sentrale. Disse mekanismene vil til slutt danne utgangspunktet for oppgavens hypoteser.

Både verdiforklaringer og økonomiske forklaringer er hyppig brukt i studier av fruktbarhet. De økonomiske forklaringene er viktige for å forstå kostnads- og nyttevurderingene kvinner gjør når de velger å få barn. Denne typen forklaringer forutsetter at den enkelte tar valget om å få et (nytt) barn basert på tre kriterier; preferanser for barn, faktiske kostnader ved å få barn, og alternativkostnadene ved å få barn (Becker, 1998). Jeg vil i hovedsak benytte meg av Beckers (1960,1965) *New Home Economics*, der han overfører økonomiske prinsipper til familiefeltet, og preferanseteorien til Hakim (1998,2003) og Crompton og Harris (1998) for å forstå ulikhet i de faktiske og opplevde kostnadene og nytteverdien av barn. Disse perspektivene vil suppleres med mer verdiorienterte forklaringer på fruktbarhet. Teoretikere som Lesthaeghe (2010) og van de Kaa (1987) mener forskjeller og endringer i verdier er den viktigste drivkraften bak fruktbarhetsmønstre (Lesthaeghe, 2010; van de Kaa, 1987). En fordel med DBO-modellen er at den legger opp til at man skal kunne kombinere disse perspektivene, noe jeg også vil gjøre.

4.1 Handlingsteoretisk rammeverk

DBO-modellen er en forklaringsmodell som plasserer seg innenfor det som kalles analytisk sosiologi. Målet med DBO-modellen, og annen analytisk sosiologi, er i følge Hedström (2006) å gi presise realistiske forklaringer på sosial atferd, gjennom beskrivelser av mekanismene som er med på å skape korrelasjonen mellom handling og atferd. Korrelasjoner kan ikke i seg selv forklare en sammenheng. Snarere må man i følge Hedström (2006) komme til kjernen i hva som gjør at slike korrelasjoner oppstår i utgangspunktet.

For å gi fullgode forklaringer på hvorfor de som fikk engangsstønad ved forrige barns fødsel vil ha ulik sannsynlighet for å få sitt andre eller tredje barn, sammenlignet med kvinner som fikk foreldrepenger, må man i følge Hedströms (2005) modell vise på hvilke måter disse kvinnenenes situasjon og vurderinger er ulike. DBO-modellen tar utgangspunkt i at aktørers sosiale omgivelser former og omformer aktørens handlinger. Hedström (2005) kaller slike mekanismer sosiale. Sosiale mekanismer forklarer hvordan en korrelasjon kan oppstå som et resultat av aktørenes handlinger. Han definerer sosiale mekanismer slik:

A social mechanism, as here defined, describes a constellation of entities and activities that are organized such that they regularly bring about a particular type of outcome. We explain an observed phenomena by referring to the social mechanisms by which such phenomena are regularly brought about (Hedström, 2005, s. 25).

Sosiale mekanismer består altså av ulike komponenter som er satt sammen på en bestemt måte. Måten de er organisert på gjør at de vanligvis fører til en spesiell type utfall. Hensikten med mekanismer er med andre ord å knytte kjennetegn og handlingsmønstre ved aktører sammen for å forstå sammenhengen mellom aktørers adferd og sosiale fenomener. DBO-modellen er bygget ut ifra teorien om rasjonelle valg, men har ikke en like streng rasjonalitetsforståelse. Mennesker handler i følge Hedström (2005) *fornuftig*, ut ifra handlingens nytte for individet og normer rundt handlingen fra individets omgivelser (Hedström, 2005, s. 60-62).

DBO-modellen tar som nevnt utgangspunkt i interaksjonen mellom sosiale aktørers *ønsker*, *oppfatninger* og *muligheter* som de viktigste komponentene for å forstå aktørers handlinger. *Ønsker* henspiller i denne sammenheng på en lengsel eller et begjær for noe (Hedström, 2006, s. 76). *Ønskemedierende mekanismer* kan skape ulikhet i preferanser mellom, i vårt tilfelle, kvinner som fikk engangsstønads ønsker om å få et nytt barn, og deres ønsker knyttet til når dette skal skje, og på hvilken måte. *Oppfatninger* er en påstand om verden som oppfattes som

sann (Hedström, 2006, s. 76). *Oppfatningsmedierende mekanismer* kan påvirke utfallet ved å forme visse oppfatninger av handlingsalternativer ved at enkelte av disse oppleves som mer nærliggende, mens andre virker utelukket. Hvor økonomisk eller tidsmessig krevende man mener at det å få sitt andre barn vil være er uttrykk for slike mekanismer. *Muligheter* er i følge denne modellen et individs faktiske handlingsalternativer, uavhengig av hva individet tror det har av ressurser, begrensninger og muligheter. *Mulighetsmedierende mekanismer* kan gjøre noen alternativer utelukket, usannsynlig eller lett tilgjengelig ut ifra kvinnens faktiske ressurser, omgivelser og handlingsalternativer. Hvis man mangler en partner vil dette eksempelvis gjøre det vanskeligere for kvinnens muligheter til å få et nytt barn. Mulighetsmedierende mekanismer omhandler kvinnenens omstendigheter, både sosialt og økonomisk (Hedström, 2006, s. 76-77).

Det kan være verdt å nevne at muligheter i Hedströms (2005,2006) rammeverk henspiller på mye av det samme som det Theory of Planned Behaviour (TPB) (Ajzen, 1991) betegner som faktisk adferdskontroll. TPB er imidlertid mer opptatt av et individs *oppfattede* adferdskontroll, eller hvilke muligheter og begrensninger vedkommende oppfatter at hun eller han har for å oppfylle sine intensjoner (Ajzen, 1991), noe som minner mer om det Hedström betegner som oppfatninger (Hedström, 2006). TPB er ofte brukt i undersøkelser der man ser på samsvar mellom hva en person mente å gjøre og hva utfallet av handlingen ble. Jeg har imidlertid ikke data om kvinnenens intensjoner for å få barn. Med andre ord kan jeg ikke si noe om deres oppfattede adferdskontroll, ønsker eller oppfatninger av det å få et barn. Jeg vil imidlertid kunne si noe om kvinnenens livssituasjon knyttet til samlivsstatus, inntekt, og liknende. Dette kan si oss noe om deres faktiske muligheter i Hedströms (2005) forståelse av begrepet. Deres faktiske ressurser vil være et bedre utgangspunkt, og jeg vurderer derfor DBO-modellen for å være et bedre egnet rammeverk enn TPB fordi dette poenget er mer sentralt i denne modellen. I likhet med Hedström (2005) åpner jeg også for at handlingskjedene og mekanismene kan stå i motsetningsfylte forhold til hverandre.

4.1.1 Økonomiske forklaringer

Økonomiske forhold er i hovedsak knyttet til mulighetsmedierende mekanismer. Økonomi kan imidlertid også ha sammenheng med ens ønsker og oppfatninger, i den forstand at man gjerne former ens ønsker og oppfatninger i forhold til hva som er mulig å oppnå økonomisk. For å forstå sammenhengen mellom engangsstønad og videre barnefødsler er det viktig å ta høyde for økonomiske forskjeller mellom kvinnene som får engangsstønad, sammenlignet

med kvinnene som får foreldrepenger. Det er også viktig med økonomiske forklaringer for å forstå ulikheten innad i gruppen som mottar engangsstønad.

Økonomisk teori har hatt stor innflytelse på hvordan sammenhengen mellom politikk og fruktbarhet forstås (Gauthier, 2007). Den mest innflytelsesrike og anvendte teorien innenfor forskning på fruktbarhetsatferd er Beckers (1960, 1965) *New Home Economics*, som tar utgangspunkt i teorien om rasjonelle valg. Gjennom dette rammeverket søker teorien å gi forklaringer på hvordan sosioøkonomiske ressurser påvirker fruktbarhetsatferd. Becker (1991c) mener det er to typer kostnader i forhold til det å få barn; *faktiske kostnader* og *alternativkostnader* (opportunity costs). Det å få barn innebærer naturlig nok at man må bruke mer tid på omsorgsarbeid, noe som igjen innebærer at man får mindre egentid og mindre tid til lønnet arbeid dersom en ikke kan betale seg ut av omsorgsarbeidet, eller har en partner som tar alt omsorgsarbeidet (Becker, 1991c). Ved å være ute i permisjon risikerer også kvinner med arbeidstilknytning å miste karrieremuligheter som lønnsøkning, forfremmelse og liknende.

Sagt på en annen måte er kostnadene av barn mulighetsbegrensende på to måter; for det første i form av alternativkostnader som mindre fritid og karrieremuligheter, og for det andre i form av høyere faktiske kostnader og høyere utgifter fordi barnet krever en del ting som koster penger (klær, mat, barnehage, barnevogn, bleier osv.). Becker (1991c) ser familien som en enhet som drar nytte av at kvinner og menn spesialiserer seg i ulikt type arbeid, og at dette er fordelaktig fordi hver enkelt får høyere utbytte av å investere i samme type humankapital. Becker (Becker, 1991a, s. 34-37) mener at kvinnen er mer egnet for omsorgsarbeid, og at det derfor er fornuftig at hun spesialiserer seg i ulønnet arbeid, og mannen i lønnet arbeid. Hvis kvinnen har høy utdanning vil hun oftere ha en jobb der hun er vanskeligere å finne en stedfortreder for, noe som kan gjøre det vanskeligere å kombinere det å få barn med hennes jobbsituasjon. Beckers (1991) mener at fordi det å oppdra barn er såpass tidkrevende, og fordi det er lite gunstig å investere i ulik type humankapital, vil det være en negativ sammenheng mellom kvinners inntekt og fruktbarhet.

I land som Norge, der et stort flertall av kvinnene som får barn likevel er yrkesaktive, er ikke Beckers (1991) forklaring tilstrekkelig (Oppenheimer, 1994). Gode velferdsordninger som full lønnskompensasjon i ti måneder etter fødsel, full barnehagedekning for barn over ett år og liknende, har gjort at yrkesaktive kvinner enklere kan kombinere jobb og familieliv (Ellingsæter, 2003, 2009; Gauthier, 2007; Lappegård, 2007; Neyer, 2003). Kvinner med høy

utdanning har også oftere mer fleksibel arbeidstid som gjør det enklere å kombinere familie og jobb. Kravdal og Rindfuss (2008) mener at de økonomiske vurderingene man gjør når man vurderer å få barn også påvirkes av hvor lett det er å kombinere arbeidssituasjonen man er i med det å få barn. Hvis man har en fleksibel arbeidssituasjon slik eksempelvis studenter har, vil man derfor kunne vurdere å få barn selv om man ikke har mye økonomiske ressurser.

Beckers (1960,1965) teori har også blitt kritisert for ikke å ta tilstrekkelig stilling til preferanser. Kritikere har generelt fokusert på at denne modellen i for stor grad ser på det å få barn som en form for konsum, noe som gir en utilstrekkelig forståelse av sammenhengen mellom politikk og fruktbarhetsatferd (Blake, 1968). Becker (1998) har senere tatt innover seg denne kritikken og inkludert personlig og sosial kapital som to former for humankapital som han mener påvirker hvordan mennesker handler, med utgangspunkt i deres personlige og sosiale erfaringer og omgivelser.

Hovedskillet mellom de som *får* og de som *ikke får* betalt foreldrepermisjon er økonomisk. Kvinner som får engangsstønad har ikke tilstrekkelig tilknytning til arbeidslivet året før fødsel til å ha rett på betalt foreldrepermisjon, og de har med andre ord et ulikt utgangspunkt enn de som får foreldrepenger med hensyn til arbeidsmarkedstilknytning. I tillegg har de ulik økonomisk situasjon den første tiden med barnet. Oppsummert kan eventuelle forskjeller i fruktbarhetsatferd mellom kvinner som fikk engangsstønad i forhold til kvinner som fikk foreldrepenger ut ifra Beckers (1991c) teori forstås slik at kvinner som fikk engangsstønad generelt vil ha vanskeligere for å betjene de faktiske kostnader forbundet med å få flere barn, men disse kan kompenseres for hvis hun har en partner som tjener godt. I motsetning til kvinnene som mottok foreldrepenger har hun ikke like store alternativkostnader. Basert på Beckers (1991c) teori vil kvinner med lave yrkespreferanser, noe kvinner som mottok engangsstønad oftere har, ha høyere fruktbarhet. Det er imidlertid viktig å supplere denne forståelsen av det å få barn. Som Becker (1998) selv har tatt stilling til er kvinners erfaringer og preferanser for barn viktige for å forstå ulikhet i fruktbarhetsatferd.

4.1.2 Preferanseforklaringer

I tillegg til økonomiske forskjeller, anser jeg også ulikhet i preferanser for barn for å være viktige for å forklare forskjeller i videre barnefødsler mellom kvinner som får engangsstønad og kvinner som får foreldrepenger. Studier av kvinner med svak arbeidstilknytning har trukket fram forskjeller i preferanser som viktige for å forstå ulikhet i fruktbarhetsatferd (Aassve & Lappegård, 2010; Kitterød & Rønsen, 2011; Lappegård, 2010). Hvorvidt man prioriterer det

å få barn over andre preferanser knyttet til for eksempel yrkeskarriere kan variere ut ifra kvinners bakgrunn og livssituasjon. Allerede på 1980-tallet ble det påpekt at det til tross for samfunnsendringer, som økt yrkesdeltagelse blant kvinner, ville fortsette å være forskjeller i kvinners preferanser knyttet til både yrkesdeltagelse og familiedannelse (Skrede & Sørensen, 1983).

Hvorvidt og hvor mange barn man velger å få henger sammen med ens preferanser for barn. Hakim (1998) er blant dem som mener at den relative innflytelsen preferanser har på fruktbarhetsatferd tidligere har blitt ignorert og undervurdert, og da spesielt i velstående, moderne samfunn som Norge. Dette er fordi kvinner i slike samfunn har god tilgang til prevensjon, og derfor bedre mulighet til å følge sine preferanser i forhold til om, og eventuelt når, de vil få barn (Hakim, 1998, s. 139-141). Det at kvinner tar mer ansvar for barn trenger med andre ord ikke å være fordi mor taper i forhandlinger med far. Det kan også være fordi kvinner har høyere preferanser for barn. Hakim (1998) mener kvinner er forskjellige når det kommer til hvor mye vekt de legger familie og karriere som preferanser. Hun mener kvinnene som ønsker å kombinere disse to preferansene er de som i størst grad vil tilpasse deres fruktbarhetsatferd etter politiske ordninger (Hakim, 1998, 2003). Andre kvinner vil kun ha preferanser for familie eller karriere slik hun ser det. Kvinnene som fikk foreldrepenger har kombinert disse to preferansene, mens halvparten av kvinnene som fikk engangsstønad aldri har vært i jobb (Naper, 2010). Sistnevnte gruppe har derfor, i hvert fall på tidspunktet de får barn, ingen konkurrerende yrkespreferanser.

Hakim har imidlertid blitt kritisert for å ha en for stilistisk inndeling av kvinner, og for deterministisk forståelse av preferanser (Crompton & Harris, 1998). Crompton og Harris (1998) mener at både konteksten rundt kvinner og endringer i kvinners livssituasjon er for viktige til at man kan lage idealtypene «arbeidsorientert» og «familieorientert» som kjennetegn ved alle kvinner. De mener kvinner aktivt konstruerer jobblivet sitt gjennom ulike biografier, basert på deres muligheter og begrensninger. Crompton og Harris (1998) kritiserer Hakim (1998) for i liten grad å gjøre rede for mekanismene som gjør at noen kvinner velger å prioritere familie, mens andre velger karriere. Videre mener de Hakim (1998) i for liten grad tar stiling til strukturelle forklaringer. De mener måten man kategoriserer kjønn på bidrar til å lage rammer for kvinners handlinger, selv om de er enige med Hakim (1998) i at disse rammene ikke er determinerende. Kvinner velger likevel ikke helt uavhengig av strukturene rundt dem, men ut ifra det de anser for å være deres muligheter og begrensninger, som i utgangspunktet har sammenheng med kjønnsroller. De mener det åpenbart er likheter mellom

kvinner som gjør dem forskjellige fra menn, men at kvinner og deres omstendigheter er såpass forskjellige fra hverandre at preferanser i seg selv – slik Hakim snakker om det – ikke kan forklare forskjeller i fruktbarhet og arbeidstilknytning blant kvinner alene (Crompton & Harris, 1998). En forståelse av valg og preferanser som tar høyde for dette anser jeg derfor for å være hensiktsmessig for å forstå forskjeller mellom kvinner, noe jeg vil bringe videre inn i min analyse.

Preferanser handler ikke om faktiske ressurser, men om et ønske om, i dette tilfelle, å ha barn i livet sitt. Preferanser er således nært knyttet til det Hedström (2005) kaller *ønsker*. Hvorvidt man har mulighet til å følge preferansene sine for barn henger imidlertid sammen med, som Crompton og Harris (1998) også er inne på, de ressursene man har, og på den måten også det Hedström (2005) definerer som *muligheter*. Videre vil også preferansene for barn preges av ens *oppfatninger* av hva det å få et barn til innebærer, samt hvordan man ser sine muligheter for å få barn. Hvor stor vekt barn som preferanse tillegges, i forhold til andre preferanser som jobb og fritid, kan stå i konflikt med hverandre og derfor er kostnaden av barn, både tidsmessig og økonomisk, viktig.

4.1.3 Verdiforklaringer

I tillegg til ulikhet i kvinners økonomiske situasjon og preferanser, er også ulikhet i verdier vanlig å ta stilling til i studier av fruktbarhetsforskjeller (Lappegård 2007). Spesielt kulturen i moderne, rike land (som Norge) anses for å være preget av individualistiske verdier som har sammenheng med kvinner og menns fruktbarhetsmønstre (Beck, 1992; Beck & Beck-Gernsheim, 1995b; Giddens, 1992, 1997; Lesthaeghe, 2010; van de Kaa, 1987). Det er allikevel gode grunner til å tro at disse verdiene er mer eller mindre fremtredende ut ifra kjennetegn ved kvinnene (Aakvaag, 2008; Birkelund & Petersen, 2010). Noen kvinner vil fortsatt være opptatt av mer tradisjonelle kollektivistiske verdier, noe jeg vil komme tilbake til i kapittel 4.2.5 og 4.2.6. Først vil jeg presentere kjennetegn ved den individualistiske kulturen.

Med en individualistisk kultur menes det at samfunnets oppbygning og virkemåte henger sammen med at mennesker er mer individuelt selvstendige. Individualistiske samfunn er også ulike fra kollektivistiske fordi de styres av individualistiske mennesker, noe som preger styreformene. Relativ lik tilgang på utdanning, arbeid og liknende er med på å gjøre hver og en mindre avhengige av familiens ressurser. Individualisering innebærer at menneskers biografier rives bort fra tradisjon, moralske lover og familiebakgrunn (Aakvaag, 2008). I dagens samfunn er man i følge samfunnsdiagnostikere som Beck og Beck-Gernsheim (1995b)

frie til, men også tvunget til å velge sitt eget liv. Det blir et økt fokus på individets behov, og mindre normstyrt atferd. De mener dette innebærer at det ikke lenger er mulig å gi noe klart bilde av hva en familie, et forhold, eller foreldreskap er. Det er opp til hver enkelt (Beck & Beck-Gernsheim, 1995b). På samme måte mener Giddens (1992, 1997) at de ytre rammene rundt familieliv og omsorg har blitt mer frie. Det er større åpenhet rundt hva en familie kan være, og hvordan man «gjør» familieliv og forhold. De mener denne friheten fører til en følelse av mangel på tilknytning og mening. Beck og Beck-Gernsheim (1995a) mener dette er motivasjonen mange tillegger det å få barn; finne mening. Å ha noen som er avhengig av en gir et holdepunkt i et samfunn med få faste holdepunkter. Barn blir på den måten det stabile i det ustabile. Barn anses for å være en relasjon man kan regne med og dermed en kilde til trygghet (Beck & Beck-Gernsheim, 1995a). Beck og Beck-Gernsheim (1995b) mener konflikten mellom et ønske om barn og et ønske om et eget liv er større jo vanskeligere det er å kombinere arbeid og familie innenfor de eksisterende sosiale og institusjonelle rammene, noe som vil indikere at dette ikke er så krevende i Norge. De mener videre at den tidligere kollektivistiske tankegangen fra 1800-tallet om at eksempelvis ekteskapet er en moralsk og lovlig orden som ikke skal brytes, uavhengig av ønske til ektefellene, viser til en helt annen kultur der andre verdier var gjeldende. Beck og Beck-Gernsheim (1995b) påpeker imidlertid at individualisering er en prosess som ikke påvirker alle likt, og vil starte noen steder for deretter å spre seg. I Norge har individualiseringsprosessen kommet ganske langt. Kvinner som kommer fra land med mer kollektivistiske verdier, vil imidlertid preges av disse, men også innad i Norge er det mer eller mindre oppslutning rundt disse idealene.

Beck og Beck-Gernsheim (1995b) er også opptatt av at kvinner i stadig større grad får en livsstil som minner mer om mannens, gjennom tilgang til utdanning og arbeid. Denne utviklingen er imidlertid også med på å skape større forskjeller kvinner i mellom (Birkelund & Petersen, 2010). Noen kvinner i Norge lever fortsatt liv der de er helt eller delvis økonomisk avhengig av mannen sin. Disse kvinnene kan man se for seg at generelt sett har mer kollektivistiske, tradisjonelle verdier. Deres familieforpliktelser blir derfor viktige, og egen selvrealisering og behov mindre viktige (Birkelund & Petersen, 2010). Disse kvinnene vil ikke kjenne seg like mye igjen i den individualistiske samfunnsbeskrivelsen. Generelt er det også sånn at kvinner fortsatt føler mer ansvar for familien (Rønsen & Kitterød, 2012). Det er trolig at kvinnene som mottok engangsstønad har mange representanter fra denne gruppen, fordi kvinner som mottar engangsstønad, til tross for store forskjeller begynner tidligere med å få barn, og investerer mindre i arbeidslivet.

Individualiseringsteoriene har blitt kritisert for kun å gjelde de øverste sosiale lagene i samfunnet. Det er, som jeg har vært inne på, flere studier som viser at sosial bakgrunn, kjønn, livssituasjon og etnisitet fortsatt har stor betydning for kvinners fruktbarhetsatferd. Individualiseringsteorien kan imidlertid bidra med å gi innblikk i forskjeller i verdiene til kvinner som får engangsstønad i forhold til kvinner som får foreldrepenger. Aakvaag (2008) mener at slike samfunnsdiagnostiske teorier kan løfte blikket til empiriske forskere og trekke ut noen generelle tendenser, som i kombinasjon med mer nyanserte forklaringer kan gi mer helhetlige forklaringer på, i mitt tilfelle ulikhet i fruktbarhetsatferd. Verdiforklaringer vil være spesielt viktig i mine forklaringer på forskjeller i kvinners oppfatninger rundt det å få et nytt barn.

4.2 Mekanismer

For å forklare hvorfor korrelasjoner oppstår er det i følge Hedstrøm (2005) som nevnt hensiktsmessig å utlede mekanismer med bakgrunn i sosiale aktørers ønsker, oppfatninger og muligheter og kombinasjoner av disse. Jeg vil i det følgende utlede 9 mekanismer som senere vil være grunnlaget for utledingen av oppgavens 8 hypoteser.

Ulike sosiale grupper kan påvirkes ulikt av en og samme politiske ordning (Gauthier, 2007; Lappegård, 2007). Det at Lappegård (2010) finner en motstridende sammenheng mellom om man får betalt permisjon eller ikke, i forhold til sannsynligheten for å få sitt andre og tredje barn, kan ha med ulik sammensetning av gruppen ettbarnsmødre og tobarnsmødre å gjøre. Ettbarnsmødrene og tobarnsmødrene som fikk engangsstønad kan ha såpass ulike kjennetegn at den samme politiske ordningen påvirker sannsynligheten for barn nummer to negativt, og sannsynligheten for barn nummer tre positivt. En mulig forklaring på denne forskjellen er at de som får engangsstønad ved sitt andre barn er mer fortrolig med dette, i og med at de har en permisjonserfaring bak seg og derfor mer kjennskap til systemet enn ettbarnsmødre.

For å gå dypere i å forklare hvorfor denne motstridende sammenhengen oppstår vil jeg utlede mekanismer knyttet til den generelle forskjellen mellom kvinner som fikk engangsstønad og kvinner som fikk foreldrepenger, og de ulike kjennetegnene ved kvinnene som fikk engangsstønad. På den måten vil jeg kunne si mer om kompleksiteten i sammenhengen mellom engangsstønad og videre fruktbarhet, sammenlignet med de som får foreldrepenger.

4.2.1 Lave alternativkostnader

Med utgangspunkt i Beckers (1991) teori kan man tenke seg at kvinner som får engangsstønad vil ha høyere sannsynlighet for både barn nummer to og barn nummer tre. Det er

imidlertid sånn, som blant annet Oppenheimer (1994) har påpekt, at kvinner som har investert mye i arbeidslivet også får barn. De har riktignok et annerledes fruktbarhetsforløp sammenlignet med kvinner uten yrkestilknytning, noe som gjør det trolig at arbeidstilknytning likevel har betydning. Disse kvinnene får barn senere enn kvinner med lavere yrkespreferanser. Kvinner med høyere utdanning får også oftere barn med tettere mellomrom. Dette kan ha sammenheng med alternativkostnader på flere måter.

Kvinnene som mottar engangsstønad har det til felles at de ikke har sikker arbeidstilknytning året før barnet ble født. Dette kan påvirke deres videre fruktbarhet ved at de ikke har like store alternativkostnader som kvinner som får foreldrepenger på tidspunktet. Kvinner som får foreldrepenger kan påvirkes av alternativkostnadene deres ved at de ønsker å ha minst mulig tid ute av arbeidslivet, for i størst del av yrkeslivet slippe å bruke mye tid på å balansere kapitalformene omsorgsarbeid og lønnsarbeid. Kvinnene med engangsstønad kan gjennom mekanismen *lave alternativkostnader* derfor ha lavere sannsynlighet for barn nummer to og høyere sannsynlighet for barn nummer tre. I hovedtrekk kan mekanismen *lave alternativkostnader* oppfatningsmediert i den forstand at mange kvinner som får engangsstønad ikke ser det som like viktig å få barn med tett mellomrom fordi de ikke har en jobb og komme tilbake til. Mekanismen er ønskemediert i den forstand at kvinnene som får foreldrepenger ønsker å begrense perioden de er ute av jobb fordi de relativt sett har større preferanser for jobb.

4.2.2 Familiepreferanser

I tråd med Beckers (1991) teori kan man tenke seg at kvinner med foreldrepenger generelt sett vil få færre barn enn det kvinnene med engangsstønad vil få. I og med at kvinnene som får engangsstønad, til tross for stor heterogenitet innad i gruppen, generelt har investert mindre i yrkeskarriere før de får barn, kan man tenke seg at mekanismen jeg betegner som *familiepreferanser* vil være med på å skape en positiv sammenheng mellom det å få engangsstønad og sannsynligheten for å få et nytt barn. Det å være utenfor arbeidslivet kan, som jeg har påpekt tidligere, være et bevisst valg gjort av kvinnen som får engangsstønad om å prioritere familie i større grad. Det at de har høye familiepreferanser kan ha sammenheng med at de oftere enn foreldrepengemottakerne får tre barn, fordi de ser en høyere nytteverdi i av det å få flere barn. Ut ifra en verdiforklaring kan man tenke seg at kvinnene som får engangsstønad generelt sett har er mer opptatt av å utfylle en rolle som mor, snarere enn karriere og andre livsprosjekter, sammenlignet med kvinner som får foreldrepenger, fordi de oftere har lavere utdanning og yrkeserfaring bak seg (Naper 2010), noe som vil si at de ikke har investert like mye i yrkeslivet. Tobarnsnormen står også sterkt i Norge. I og med at nesten alle (80 %) som

får sitt første barn, får et barn til, mens det bare er 35 prosent av tobarnsmødre som får sitt tredje barn, kan man derfor tenke seg at det å få tre barn i større grad er knyttet til høye familiepreferanser, enn hva det å få to barn er.

For å oppsummere har jeg en forventning om at kvinnene som får engangsstønad har høyere sannsynlighet for å få sitt tredje barn, fordi det at de ikke har investert like mye i yrkeslivet kan bety at de anser familie som en viktigere prioritering. Videre vil dette også kunne henge sammen med at det å investere i barn og familie er en viktig verdi i deres liv. Mekanismen er med andre ord både ønske- og oppfatningsmedierende. Alle disse aspektene skaper en handlingsrekke som gjør det trolig at kvinner som mottar engangsstønad gjennom høyere *familiepreferanser* får en positiv sammenheng med barn nummer tre.

4.2.3 Manglende partner

Kravdal og Rindfuss (2008) mener at man i studier av fruktbarhetsatferd må være oppmerksom på hvor lett eller vanskelig det er for ulike kvinner å finne seg en partner. Det er generelt flere enslige mødre blant kvinnene som fikk engangsstønad sammenlignet med kvinnene som fikk foreldrepenger (Naper, 2010). De enslige mødrene har generelt sett dårligere muligheter for å få sitt andre barn, fordi de da må finne seg en ny partner å få barn med, uavhengig av om de fikk engangsstønad eller ikke. Forklart med utgangspunkt i en økonomisk forklaring har kvinnene som fikk engangsstønad i tillegg generelt dårligere økonomi enn kvinnene som fikk foreldrepenger. Kombinasjonen av å være enslig og å få engangsstønad kan derfor skape en handlingskjede som virker dobbelt negativ. Jeg kaller denne mekanismen for *manglende partner*.

Dette er en mulighetsmedierende mekanisme som gir enslige mødre som fikk engangsstønad både økonomiske og praktiske begrensninger. Mangel av en partners økonomiske bidrag kan gi kvinner lavere sannsynlighet for å få sitt neste barn fordi mangel på en partner vil gjøre kostnadene større for enslige mødre å få barn et barn til, sammenlignet med kvinner med partner. Jeg antar at denne mekanismen vil være med på å skape en sterkere negativ sammenheng mellom enslige mødre som fikk engangsstønad og deres videre barnefødsler, fordi disse kvinnene generelt sett har dårligere økonomi når barnet blir født, sammenlignet med enslige foreldrepengemottakere. Ut ifra et preferanseperspektiv kan også mekanismen *manglende partner* genererer en negativ sammenheng mellom enslige kvinner og videre barnefødsler gjennom at disse kvinnene har mindre preferanser for å få et nytt barn fordi de ikke har en partner de ønsker å få et nytt barn med eller emosjonell støtte.

4.2.4 Gjeninnhentning av barnefødsler

Uavhengig av om de fikk engangsstønad eller ikke, har kvinner som får sitt første barn i begynnelsen av trettiårene høyest sannsynlighet for barn nummer to (Lappegård, 1999; Rønsen, 2005). Det at eldre kvinner tar igjen de unge ved å få barn med tett mellomrom har jeg kalt *gjeninnhentningsmekanismen*. Denne mekanismen har både med kvinnenens ønsker og muligheter å gjøre. Ønsker i den forstand at kvinner ønsker å bruke kort tid ute av arbeidslivet. Mekanismen er mulighetsmedierende i den forstand at kvinnene er nødt til å få barn i tett alder fordi de har færre fekunde år igjen, sammenlignet med yngre kvinner.

Det å utsette å få barn har blitt stadig mer akseptert ettersom kvinner oftere tar høyere utdanning, satser på karriere og tyveårene sees på som en tid der man skal utvikle seg (Beck & Beck-Gernsheim, 1995b). Det å få barn i tenårene har på den andre siden derfor blitt mer og mer avvikende. Med utgangspunkt i en verdiforklaring kan dette henge sammen med at kvinner tenker at de bør oppfylle andre mål for livet før det får barn. Denne trenden påvirker kvinners oppfatninger av når det passer å få barn, og preger trolig kvinner som har høyere utdanning mer enn andre. Jeg forventer derfor at *gjeninnhentningsmekanismen* vil være svakere for kvinner med engangsstønad i og med at en større andel av denne gruppen ikke har høyere utdanning, sammenlignet med kvinnene som får foreldrepenger. Innad i gruppen som fikk engangsstønad tror jeg allikevel at kvinnene som er i aldersgruppen 30 til 35 har høyere sannsynlighet for å få sitt andre barn sammenlignet med andre aldersgrupper, ettersom de fleste får mer enn ett barn i Norge (Lappegård, 2007). Kvinner i alderen 30-35 har imidlertid vist seg å ha lavere sannsynlighet for å få sitt *tredje barn* (Lappegård, 1999; Rønsen, 2005). Fordi de har færre fekunde år foran seg har de mindre muligheter for å få barn.

4.2.5 Kjønnsspesialisering

Studier av sysselsetning viser at det er overvekt av hjemmевærende kvinner blant utenlandsfødte kvinner (Aalandslid & Tronstad, 2010; Kitterød & Rønsen, 2011). Det at størsteparten av kvinnene som innvandrer til Norge gjør dette av familieggrunner, og at disse kvinnene oftere enn menn i samme situasjon ikke har arbeidstilknytning (Aalandslid & Tronstad, 2010), kan vitne om at disse kvinnen har en sterkere rolle i hjemme. Disse mønstrene kan drives av både oppfatningsmedierende mekanismer som kvinnens rolle, og ønskemeditierende mekanismer som sterkere familiepreferanser. Generelt får også innvandrere flere barn, noe som kan tyde på at de har høyere preferanser for barn, selv om det er stor variasjon i barnetall etter landbakgrunn (Tønnesen, 2014). Motivasjonen for å komme til Norge er for mange kvinner å stifte familie, mens menn i større grad kommer for å arbeide (Tronstad, 2010).

Tronstad (2010) mener denne tendensen kan være med på å forklare det relativt lave sysselsetningsnivået blant utenlandsfødte kvinner. Dersom de i større grad er spesialisert i hjemmearbeid, kan man på bakgrunn av Becker (1991) anta at innvandrerkvinner som fikk engangsstønad har høyere sannsynlighet for å få flere barn enn norskfødte kvinner med engangsstønad. Det er også nærliggende å anta at disse kvinnene generelt opplever mer sosial press i forhold til å være hjemme med barn over lengre tid enn de norskfødte kvinnene gjør (Kavli & Nadim, 2009). Jeg har valgt å kalle denne mekanismen *kjønnspecialiseringsmekanismen*. Ut ifra en verdiforklaring kan man tenke seg at spesielt innvandrere fra land i Afrika, Asia, Sør- og Mellom-Amerika og Øst-Europa har mer kollektivistiske verdier, noe som gjør at de er mer opptatt av å fylle en rolle innenfor et felleskap, heller enn å ha et individfokus på egen utvikling og læring. Ut ifra en økonomisk forklaring kan det også tenkes at utenlandsfødte kvinner har færre alternativkostnader av å få barn, blant annet på grunn av manglende tilgang til arbeidsmarkedet.

Kvinner med mer norskklingende navn vil også ha lettere for å få innpass i arbeidsmarkedet, men generelt har kvinner uten norsk landbakgrunn vanskeligere for å få innpass på arbeidsmarkedet (Midtbøen & Rogstad, 2012). Det er store forskjeller i sysselsetning ut ifra hvilket land de kommer fra. Dette har både sammenheng med hvor lenge de har vært i Norge, hvor vanlig det er for kvinner i deres hjemland å være yrkesaktive og innvandringsårsak (Kavli & Nadim, 2009; Tronstad, 2010). *Kjønnspecialiseringsmekanismen* er med andre ord både en oppfatningsmedierende og en mulighetsmedierende mekanisme. Mekanismen tar utgangspunkt i at kvinner med annen landbakgrunn enn norsk vil kjønnspecialiserer seg i større grad enn norskfødte på grunn av ulikhet i verdigrunnlag og mangel på alternativer i arbeidsmarkedet, relativt til norskfødte kvinner. Jeg antar at utenlandsfødte kvinner vil ha høyere sannsynlighet for å få sitt andre og tredje barn. Jeg forventer at denne sammenhengen vil være enda sterkere for utenlandsfødte kvinner som får engangsstønad fordi kvinner som mottar engangsstønad generelt er mindre arbeidsmarkedsorienterte på tidspunktet de får barn, enn kvinner som får foreldrepenger.

4.2.6 Behovsutsettelse og konkurrerende preferanser

Kvinner som får barn under studietiden har som vi har sett krav på foreldrestipend fra Lånekassen. Kvinner som er under utdanning eller som akkurat har fullført utdannelsen sin, har også høyere fremtidig inntektspotensial enn andre kvinnene som mottok engangsstønad. Studenter har også en forholdsvis fleksibel hverdag der de kan jobbe mye hjemmefra, og kan derfor anse denne situasjonen som gunstig å få barn under. Århus (2012) finner imidlertid at

kvinnene som har barn mens de studerer opplever at fleksibiliteten ved studiehverdagen er tosidig. Det at man har denne fleksibiliteten gjør at man er mer fri når det kommer til å være hjemme med barn, hvis de blir syke i barnehagen og liknende. Samtidig tar ikke omgivelsene deres studieforpliktelser like seriøst som en arbeidssituasjon, noe som gjør det vanskelig å kombinere de to rollene mor og student. Studentmødrene synes dette er belastende fordi de aldri har helt fri til å ta seg av barna, samtidig som studieforpliktelsene er lettere å nedprioritere når man får barn enn det en jobb er (Århus, 2012).

Ross og Mirowski (1999) mener at studenter trenes opp til å utsette behov, ettersom det å ta høyere utdanning er en investering i noe man ønsker å oppnå i framtiden. Studenter vil derfor være mer opptatt av å fullføre utdannelsen før de får sitt neste barn enn de som ikke studerer, i følge denne teorien. Det å måtte hoppe ut av studieløpet og ikke kunne fullføre på normert tid kan virke belastende, og føre til at de ikke velger å være i denne situasjonen neste gang de får barn. De har imidlertid alle fått et barn allerede, men sammenlignet med kvinner som fikk engangsstønad som ikke studerer, er det sannsynlig at disse kvinnene venter med å få sitt neste barn til de er i ønsket arbeids og livssituasjon. Jeg kaller denne mekanismen *behovsutsettelsesmekanismen*. Den kan føre til at studenter vil ha lavere sannsynlighet for å få sitt neste barn. Til forskjell fra studentene som ikke fikk engangsstønad har disse kvinnene heller ikke en fot innenfor arbeidslivet, som gjør at de i enda større grad vil ha behov for å få trygg arbeidstilknytning før de velger å få et neste barn. *Behovsutsettelsesmekanismen* er en oppfatnings- og ønskemediert mekanisme. Den er oppfatningsmediert i den forstand at studentene har en oppfatning om at det er lurt å investere i noe som man kan få glede av i fremtiden, noe som gjør at de oftere utsetter behovene sine. Det er også ønskemediert i den forstand at jeg ser for meg at studentene, og da spesielt de som får engangsstønad, vil ha et ønske om å fullføre utdannelsen sin før de får et neste barn og derfor ha lavere sannsynlighet for barn nummer to, enn de som ikke studerer året forrige barn ble født.

Kvinner med høyere utdanning er generelt mer opptatt av at økonomi og arbeidssituasjon skal være etablert før de får barn (Ellingsæter & Pedersen, 2013). På samme måte som kvinnene med høy inntekt kan oppleve at de har konkurrerende ønsker knyttet til familie og jobb, kan kvinner med høyere utdanning også føle på dette. Det jeg har valgt å kalle *konkurrerende preferanser- mekanismen* vil derfor kunne føre til lavere sannsynlighet for neste barnefødsel blant kvinner som hadde høyere utdanning da de fikk engangsstønad, sammenlignet med andre kvinner som fikk engangsstønad. I Sverige har man funnet at kvinner med høyere utdanning er opptatt av at partneren hennes er likestillingsorientert, mens menn med høye

karriereambisjoner hadde preferanser for en mer kjønnsstradisjonell deling (Bernhardt, 2004). Dette samsvarer med det Skrede (2004, 2005) omtaler som et likestillingsunderskudd for kvinner med høye karrierepreferanser. Man kan derfor tenke seg at kvinner med høyere utdanning i mangel på en mann som er villig til å dele omsorgsarbeidet likt, ikke får like mange barn som lavere utdannede kvinner. Dette kan igjen ha sammenheng med at de har høyere preferanser for yrkesliv, relativt til andre utdanningsgrupper. Denne mekanismen er ønskemediert, i den betydning at kvinnene med høyere utdanning vil ønske å kombinere jobbpreferanser med familiepreferanser som igjen vil ha sammenheng med at denne gruppen vil ha lavere sannsynlighet for å få flere barn, sammenlignet med kvinner som ikke har investert like mye i utdanning.

4.2.7 Lønnstap og forbrukspreferanser

Kvinner uten inntekt vil i følge klassisk økonomisk teori (Becker, 1991), ha høyere fruktbarhet, fordi det å få barn ikke er en like stor kostnad for en familie der kvinnen er hjemme, ettersom hun da er spesialisert på omsorgsarbeid og ikke i lønnsarbeid. I tillegg til at det er en lavere alternativkostnad for disse kvinnene, kan man også tenke seg at kvinnene helt uten inntekt ikke har tjent seg opp rettigheter til betalt foreldrepermisjon fordi de *ønsker* å være delvis eller helt ute av arbeidslivet, grunnet en sterkere preferanse for familie (Hakim, 1998, 2003).

Det jeg kaller *lønns tap – mekanismen* henspiller på at kvinner som tjener over en $\frac{1}{2}$ G taper inntekt på å få barn, og dermed ha høyere faktiske kostnader av å få barn (Becker, 1991b). De vil med andre ord ha mindre å leve av året de får permisjon, enn de hadde året før fødsel. Relativt til andre som mottok engangsstønad vil disse kvinnene derfor ha høyere kostnader av å få barn, og derfor lavere sannsynlighet for å få sitt neste barn. Denne mekanismen er oppfatningsmedierende i den forstand at det oppleves mer vanskelig å få engangsstønad. Den er også mulighetsmedierende fordi kvinnene som tjente over en $\frac{1}{2}$ G før barnet blir født har mindre muligheter til å opprettholde den samme livsstilen som de hadde året før barnet ble født.

Hvilke oppfatninger man har om hva slags forbruk og levestandard man skal kunne ha når man får barn, formes i følge Easterlin (1980) i oppveksten. Han kaller denne standarden for *forbrukspreferanser* (Easterlin, 1980). Hvis det er en diskrepans mellom det forbruket man er vant med fra oppveksten og egen mulighet til forbruk, kan dette gjøre at man utsetter å få barn nummer to (Crimmins, Easterlin, & Saito, 1991). Forbrukspreferanser er både en oppfatnings-

medierende og ønskemedierende mekanisme. De er både med på å skape sammenhengen mellom inntekt og fruktbarhet gjennom oppfatninger om hvor god råd man mener man bør ha når man får sitt neste barn, og hvilken livsstil man ønsker seg i denne fasen. I tillegg til at man påvirkes av standarden hjemmefra vil hvem man omgås med også påvirke hvor mye man oppfatter at det å få enda ett barn koster. Ellingsæter og Pedersen (2013) finner, i tråd med Easterlin (1980), at representanter for den øvre middelklassen har høyere forventninger til hva det vil si å være økonomisk trygg, og hva som skal være på plass av inntekt, arbeids-tilknytning og eiendom før de får barn, sammenlignet med representanter fra det de kaller arbeiderklassen.

Det jeg kaller *forbrukspreferanser-mekanismen* er en oppfatningsmedierende mekanisme som er med på å skape forskjeller mellom kvinner som mottar engangsstønad ut ifra hva de forventer av forbruk, livsstil og hvor mye de tror barn koster. Kvinner som er uten inntekt vil ut ifra denne mekanismen ha høyere sannsynlighet for videre barnefødsler fordi det at hun ikke har inntekt gir en indikasjon på at hun ikke har så høye forbrukspreferanser. Kvinner som har inntekt, som var nærmere å få engangsstønad, vil i større grad oppleve det å få engangsstønad som belastende, og dermed utsette å få neste barn. Kvinnenes inntekt kan påvirke deres ønsker om å få barn ulikt gjennom konkurrerende forventninger. Kvinner med høy inntekt vil ha mer å tape på å gå ut av jobb. Hvis de allikevel har lyst på barn vil dette ønsket stå i konflikt med ønske om å beholde lønnen, og eventuelt få lønnsøkning.

4.3 Hypoteser

På bakgrunn av de teoretiske forklaringene jeg har beskrevet ovenfor, kombinert med det en vet fra tidligere forskning, har jeg utledet åtte hypoteser som vil testes i analysene. De to første hypotesene er relatert til mitt første forskningsspørsmål, som omhandlet hvorvidt kvinner som fikk engangsstønad har en annen sannsynlighet for å få et neste barn enn de som fikk foreldrepenger eller ikke. De seks siste hypotesene er alle knyttet til mitt andre forskningsspørsmål om ulikhet innad i gruppen som mottok engangsstønad. Hver av de seks kjennetegnene har en tilhørende hypotese.

Overordnet forskningsspørsmål: Har kvinner som mottok engangsstønad en annen fruktbarhetsatferd enn de som mottok foreldrepenger?

H1: Kvinner som fikk engangsstønad har lavere sannsynlighet for barn nummer to enn de som fikk foreldrepenger

H2: Kvinner som fikk engangsstønad har høyere sannsynlighet for barn nummer tre enn de som fikk foreldrepenger

Jeg har argumentert for at jeg forventer mekanismen *lave alternativkostnader* vil generere en negativ sammenheng mellom engangsstønad og barn nummer to fordi kvinnene som får foreldrepenger vil ha høyere insentiver for å få sitt neste barn fortere enn hva kvinnene som mottok engangsstønad vil ha. Videre har jeg argumentert for at jeg forventer at mekanismen *familiepreferanser* vil generere en positiv sammenheng mellom kvinnene som får engangsstønad og barn nummer tre. Med nyere data enn Lappegårds (2010) studie, inkludering av enslige mødre og med fokus på de som fikk engangsstønad, vil jeg likevel tro at sammenhengen også i min analyse vil være negativ for andre barns fødsler og positiv for tredje barns fødsler. I og med at enslige mødre er inkludert og disse er en betraktelig større gruppe blant mottakerne av engangsstønad, vil jeg forvente at sammenhengen vil bli enda mer negativ for andre barns fødsler enn tidligere vist.

Overordnet forskningsspørsmål: Er sammenhengen mellom å motta engangsstønad og videre barnefødsler forskjellig for ulike kvinner som mottok engangsstønad?

H3: Enslige mødre som fikk engangsstønad har lavere sannsynlighet for barn nummer to og tre enn samboende som fikk engangsstønad

Jeg har argumentert for at det å være enslig mor er økonomisk belastende og mulighetsbegrensende for videre barnefødsler (Kravdal & Rindfuss, 2008). Det i tillegg å få engangsstønad indikerer at man generelt sett har mindre økonomiske ressurser enn de som mottok foreldrepenger har. Jeg forventer derfor at mekanismen *manglende partnerstøtte* vil skape en negativ sammenheng for enslige mødre som mottar engangsstønads sannsynlighet for videre barnefødsler.

H4: Kvinner som var mellom 30 og 35 år da de fikk engangsstønad har høyere sannsynlighet for barn nummer to, men lavere sannsynlighet for barn nummer tre enn kvinner som fikk engangsstønad i andre aldersgrupper

På bakgrunn av *gjenhentingsmekanismen* antar jeg at kvinnene som fikk engangsstønad i høy alder vil kompensere for at de fikk første barn sent i livet med å få barn med kort mellomrom, og derfor ha høyere sannsynlighet for barn nummer to. Sammenlignet med andre kvinner som mottok engangsstønad har de imidlertid færre fruktbare år foran seg, og flere i omgangskretsen deres med trygg arbeidstilknytning. Dette gjør at jeg forventer at de vil ha lavere

sannsynlighet for tredjebarns fødsler. Kvinnene som begynnelsen av trettiårene og fikk engangsstønad vil, gitt at de ønsker ett barn til, ha dårligere tid til neste barn enn yngre aldersgrupper (Lappegård, 1999; Rønsen, 2005).

H5: Kvinner fra Afrika, Asia, Sør- og Mellom-Amerika og Øst-Europa som fikk engangsstønad har høyere sannsynlighet for barn nummer to og tre enn kvinner som ikke er utenlandsfødte som fikk engangsstønad

I og med at flertallet av innvandrerkvinnene som kommer til Norge oppgir at de kommer for å etablere seg med familie, og dette særlig vil gjelde de kvinnene uten sikker arbeidstilknytning i Norge, forventer jeg at kvinner som mottok engangsstønad med utenlandsfødte vil ha høyere sannsynlighet for å få sitt andre og tredje barn sammenlignet med norske kvinner som fikk engangsstønad. Jeg forventer også at *kjønns spesialiseringsmekanismen* vil generere en mer positiv sammenheng for kvinner som har innvandret fra afrikanske, asiatiske, øst-europeiske eller sør og mellom-amerikanske land. En del av disse innvandrergruppene vil generelt komme fra kulturer der normen om at kvinner skal være hjemme med barn står sterkere, noe som i tillegg til å prege kvinnenes oppfatninger også skaper sosialt press på at de bør være hjemme lenge med barn og prioritere familie (Kavli & Nadim, 2009).

H6: Studenter som fikk engangsstønad har lavere sannsynlighet for barn nummer to og tre enn kvinner som ikke er studenter når de får engangsstønad.

Blant mottakerne av engangsstønad forventer jeg at de kvinnene som også studerer året barnet blir født, vil ha lavere sannsynlighet for å få sitt andre eller tredje barn. Tidligere forskning, *behovsutsettelsesmekanismen* og studenters erfaringer med å kombinere familie og studier, tilsier at denne gruppen vil vente lenger med å få barn enn kvinner som mottar engangsstønad som ikke studerer (Ross & Mirowski, 1999; Århus, 2012).

H7: Kvinner med grunnskoleutdanning som fikk engangsstønad har høyere sannsynlighet for å få sitt andre og tredje barn, enn kvinner med videregående utdanning og høyere utdanning som fikk engangsstønad

Til tross for at kvinnene med høyere utdanning generelt sett har større fremtidig inntekts-potensial, sammenlignet med andre utdanningsgrupper som også fikk engangsstønad. Har jeg argumentert for at mekanismen *konkurrerende preferanser* vil generere en negativ sammenheng for deres videre barnefødsler. Det at kvinner med høyere utdanning har konkurrerende preferanser kan gjøre at de utsetter neste barns fødsel til de får opparbeidet seg arbeids-

rettigheter og er bedre etablert i arbeidsmarkedet (Ellingsæter & Pedersen, 2013; Pedersen, 2014). Kvinnene har også investert mye tid i utdanningsinstitusjoner som vitner om at de har sterkere preferanser for karriere, sammenlignet med de andre kvinnene som mottar engangsstønad. Jeg tror de med grunnskoleutdanning er de som har høyest familiepreferanser fordi de har innvitert minst tid i utdanningsinstitusjoner og dermed også de som trolig har høyest preferanser for familie.

H8: Kvinner uten inntekt som fikk engangsstønad har høyere sannsynlighet for barn nummer to og tre enn kvinner som har inntekt og som fikk engangsstønad

Jeg forventer at kvinnene som fikk engangsstønad uten inntekt, til tross for at de har mindre økonomiske ressurser, har høyere fruktbarhet fordi de sammenlignet med andre kvinner som fikk engangsstønad ikke forventet å få foreldrepenge. *Lønnstap-mekanismen* er med andre ord ikke med å skape en negativ sammenheng for gruppen uten inntekt. Kvinnene som tjener over en halv G har høyere inntekt året før fødsel enn det engangsstønnen tilsvarende, og derfor høyere kostnader av å få barn (Becker, 1991a) relativt til de andre kvinnene som får engangsstønad. Jeg har også argumentert for at mekanismen *forbrukspreferanser* vil være med på å skape en positiv sammenheng for sammenhengen mellom de som fikk engangsstønad uten inntekt året før fødsel og barn nummer to og tre. De to andre gruppene var mer i nærheten av å få foreldrepenge og har derfor en livsstil hvor det er mer belastende å få engangsstønad, fordi de er vant til høyere levestandard (Easterlin, 1980). Dette antar jeg særlig gjelder gruppen som tjener mer enn en $\frac{1}{2}$ G, fordi de da taper inntekt på å få barn.

5 Data og metode

I dette kapittelet beskriver jeg dataene som er benyttet i analysen og metodene jeg bruker for å studere sammenhengen mellom det å få engangsstønad og sannsynligheten for andre- og tredjebarns fødsel. Kapittelet innledes med en generell beskrivelse av datakildene. Deretter beskriver jeg styrker og svakheter ved dataene og min forskningsstrategi. Dette beskriver jeg operasjonaliseringer av de ulike variablene, som jeg videre beskriver fordelingen av i en deskriptiv tabell. Til slutt vil jeg beskrive de ulike analysemetodene som er tatt i bruk, samt begrunne valget av metode.

5.1 Datakilder

Jeg har tilgang til registerdata gjennom å være tilknyttet Statistisk Sentralbyrå (SSB) som student, og registerdataene er satt sammen og tilrettelagt gjennom NORDiC-prosjektet¹³. Dataene er i hovedsak hentet fra det sentrale folkeregisteret, hvor det er hentet ut demografiske data om kvinnes alder, fødselshistorikk, innvandringsstatus og samlivsstatus. Fra databasen FD-Trygd¹⁴ har jeg data om kvinners permisjonsbruk. Informasjon om kvinnes utdanning og yrkesinntekt er hentet fra Nasjonal Utdanningsdatabase (NUBD) og Skattedirektoratet. Datasettet inneholder opplysninger om hele befolkningen fra og med 1993. Personlige løpenummer, basert på individenes fødselsnumre, gjør det mulig å hente inn informasjon fra ulike registre, samt koble sammen barn og foreldre.

5.2 Styrker og svakheter ved dataene

Den mest åpenbare fordelen med registerdata er at de inneholder informasjon om hele den norske befolkningen. I mitt tilfelle har jeg informasjon om alle som har fått sitt første eller andre barn i Norge i perioden 1993 til 2011, så lenge de er registrert som bosatte i folke-

¹³ NORDiC står for *Nordic Family Policy and Demographic Consequences*, og prosjektet er ledet av Trude Lappegård v. SSBs forskningsavdeling, seksjon for Demografi og Levekår (prosjektnummer 217915). Prosjektet er finansiert av Forskningsrådet.

¹⁴ Se <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/fd-trygd-dokumentasjonsrapport-demografi-revidert-1992-2010> og http://www.ssb.no/a/english/publikasjoner/pdf/doc_200705_en/doc_200705_en.pdf for variabelliste, opphavsregistre og tilgjengelige åranger.

registeret.¹⁵ Dette innebærer at man unngår utvalgsskjevheter og selektivt frafall. Registerdataene inneholder fullstendig informasjon som ville vært vanskelig å få tak i gjennom andre metoder, som for eksempel spørreundersøkelser. Spørreundersøkelser inneholder sjelden informasjon fra mer enn ett tidspunkt, og selektivt frafall er ofte et problem (Lyngstad & Skardhamar, 2011). Flere undersøkelser inneholder imidlertid retrospektiv informasjon, men da er man avhengig av at informantene husker riktig. Registerdataene gir derimot tilnærmet fullstendig informasjon, som også oppdateres regelmessig. Dette gir et godt utgangspunkt for å studere sammenhengen mellom engangsstønad og videre barnefødsler. Informasjon om hele populasjonen sikrer at man kan studere grupper som er små i befolkningen for øvrig. Videre oppnår man også et stort datasett med alle barn som er født i Norge i perioden og deres mødre, noe som gjør det enklere å unngå type I og type II feil, altså at man tror man finner sammenhenger som egentlig ikke finnes og at man ikke finner reelle sammenhenger (Skog, 2004).

En utfordring med registerdata er at de ikke er samlet inn i forskningsøyemed, og slike data kan være mer krevende å bearbeide og håndtere (Lyngstad & Skardhamar, 2011). Det at dataen ikke er samlet inn for forskning er også en av grunnene til at registrene ikke inneholder informasjon om personers holdninger og verdier, som også er med på å forklare hvorfor kvinner får barn. Ved å kombinere informasjon fra forskjellige registre gir imidlertid registerdataene god informasjon om hva folk gjør og hvilke livssituasjon de har på tidspunktet.

5.2.1 **Forskningsetikk**

Dataene er aidentifisert, som betyr at det ikke er mulig å spore opp informantene. Jeg har signert på taushetserklæring om bruk av data på SSB. Bruk av individdata innebærer ansvar for å behandle informasjon om gruppene på en saklig og respektfull måte, der ingen føler seg hengt ut eller urettferdig behandlet.

5.3 **Utvalg**

Utvalget er begrenset til alle som fikk sitt første eller andre barn i perioden 1993 til 2011. Ut ifra funnene fra Lappegårds (2010) studie har jeg grunn til å forvente at sammenhengen mellom engangsstønad og videre barnefødsler er forskjellig for ettbarnsmødre og tobarnsmødre, og jeg vil derfor analysere sammenhengen separat etter paritet. Utvalget av ettbarnsmødre består av 418 341 kvinner som har fått sitt første barn, og utvalget av tobarnsmødre består av 385 745 kvinner som har fått sitt andre barn. Henholdsvis er kvinnene i det første

¹⁵ Asylsøkere er ikke registrert i folkeregisteret og jeg har derfor heller ikke informasjon om dem.

utvalget er under risiko for å få sitt andre barn, mens kvinnene i det andre utvalget er under risiko for å få sitt tredje barn. I begge utvalgene er det gjort to begrensninger. For det første må barnet være født i Norge. Dette er for å sikre at analysen kun omhandler de som er bosatt i Norge og dermed sikre at det er deres fruktbarhetsforløp vi observerer. For det andre er utvalget begrenset på den måten at det kun er inkludert enkeltfødsler. Man kan tenke seg at kvinner som får tvillinger eller trillinger vil ha et annet forløp enn kvinner som føder ett barn, i og med at disse kvinnene allerede kan ha fått ønsket antall barn eller liknende.

5.4 Forskningsstrategi

Av utvalget beskrevet ovenfor har jeg konstruert et forløpsdatasett som følger den enkelte kvinnens fruktbarhetsforløp, enten fra hun får sitt første eller sitt andre barn i perioden 1993 til 2011. Startpunktet for analysen er ti måneder etter kvinnen har fått sitt første eller andre barn. Dette er fordi kvinnen skal ha rukket å være gravid i ni måneder før jeg måler hvorvidt hun har fått et nytt barn. Det er derfor ikke hensiktsmessig å måle hvorvidt hennes neste barn er født før det har gått minst ni måneder. Jeg legger til en måned fordi det er veldig usannsynlig at hun har blitt gravid rett etter fødselen. Observasjonsperioden kan ta slutt fordi kvinnen kan ha fått ett nytt barn, fordi kvinnen dør eller emigrerer i løpet av perioden, eller fordi 2014 kan være nådd før det eventuelle nye barnet har blitt født. Jeg vil også slutte å følge de kvinnene som ikke har fått ett nytt barn i løpet av en tiårsperiode. Som vist i tabell 5.1 fanger jeg i løpet av en tiårs får 75 prosent av ettbarnsmødrene ett nytt barn og 35 prosent av tobarnsmødrene. Dette vitner om at de aller fleste som får sitt andre eller tredje barn får dette i løpet av en tiårs periode. Rønsens (2005) studie viser at i overkant av 80 prosent av ettbarnsmødrene ender opp med få sitt andre barn, mens rundt 40 prosent av tobarnsmødrene får sitt tredje barn.

Tabell 5.1: Andel andre og tredjefødsler

	Ja	Nei
Barn 2	75,59 %	24,41 %
Barn 3	35,37 %	64,63 %

Studien består av to analysemodeller. I den første analysemodellen ser jeg på sammenhengen mellom engangsstønad og neste barnefødsel, sammenlignet med foreldrepenger. I den andre modellen vil jeg se på ulike kjennetegn ved kvinnene som mottok engangsstønad ved å studere interaksjoner mellom engangsstønad og oppgavens seks viktigste forklaringsvariabler. De to modellene studeres som nevnt separat etter paritet.

5.5 Avhengig variabel

Min avhengige variabel er dikotom, og måler hvorvidt mor får et nytt barn (1) eller ikke (0) i en gitt måned. Denne variabelen er konstruert med utgangspunkt i fødselsdatoen til mors nye barn. Denne variabelen har jeg løpende informasjon om på månedsbasis, som vil si at jeg har informasjon om kvinnen har fått et nytt barn eller ikke hver måned.

5.6 Uavhengige variabler

Hvorvidt kvinnen fikk engangsstønad eller ikke etter fødselen av sitt første eller andre barn er min viktigste uavhengige variabel, og denne vil tillegges størst tyngde i oppgaven. I den første analysen er alle de andre uavhengige variablene tatt med som kontrollvariabler. I den andre analysen er de seks første (5.6.2-5.6.7) brukt som forklaringsvariabler, ved at de inkluderes i interaksjonsledd. Resten av variablene benyttes som kontrollvariabler for å sikre at sammenhengen ikke er partikulær for en periode, region, sosial bakgrunn eller etter hvor lenge kvinnen følges¹⁶. Målet er å inkludere variabler som jeg har teoretiske grunner til å tro at vil påvirke både avhengig og uavhengig variabel, ikke å inkludere flest mulige kontrollvariabler i modellen. Dette har lett for å føre til støy i modellene (Skog, 2004).

5.6.1 Engangsstønad

Hvorvidt kvinnen fikk engangsstønad eller ikke er konstruert ut ifra en variabel som viser antall dager kvinnen tar permisjon. De kvinnene som har null på denne variabelen har ikke fått betalt foreldrepermisjon, og har derfor mottatt engangsstønad (1). Kvinnene som har én permisjonsdag eller fler er mottakere av foreldrepenger (0). De uten registrert verdi gis verdien 1 i dette tilfellet, fordi de som ikke er registrert med betalt foreldrepermisjon mest sannsynlig ikke har hatt rett på dette og derfor mottok engangsstønad.

5.6.2 Samlivsstatus

For kvinnes samlivsstatus går den største analytiske skillelinjen mellom det å bo sammen med faren til barnet eller ikke, ettersom fraværet av en partner regnes som en stor begrensning for videre barnefødsler (Lyngstad, 2004). Naper (2010) finner at en av fem som mottok engangsstønad er enslige mødre ved første fødsel, en av ti ved andre fødsel. Dette er som nevnt betraktelig flere enn blant de som mottok foreldrepenger, og utgjør derfor en viktig forskjell mellom de to. Tidligere forskning har imidlertid også vist at samlivsbrudd er hyppigere blant samboende enn gifte (Lyngstad, 2004; Noack, 2002). Samlivsstatus ved barnets fødsel er derfor delt inn i tre verdier; enslig (1), samboer (2) og gift (3). Enslige mødre

¹⁶ Disse er rapportert i vedlegg 1, med unntak av følgetid (se begrunnelse i 5.6.8)

kan enten være separert, enke, skilt eller uten samlivserfaring. Hvis kvinnen bor på samme adresse som faren til barnet når barnet blir født, registreres hun automatisk som samboer. De gifte er enten registrerte partnere eller gifte.

5.6.3 Alder

Muligheter og holdninger til å få barn, samt livssituasjon, har vist seg å være forskjellig ut ifra kvinnenens alder når første barn blir født (Rønsen, 2005). Mors alder er målt ved barnets fødsel. Aldersvariabelen er kategorisk og har fem verdier; kvinner under 20(1), i alderen 20 til 25(2), fra 26 til 29(3), 30 til 35(4) og de som er over 36 (5).

5.6.4 Landbakgrunn

Variabelen for landbakgrunn er kategorisk, og er basert på hvilket land kvinnen er født i. Variabelen har tre kategorier; norskfødt(1), fra Afrika, Asia, Sør- og Mellom-Amerika, og Øst-Europa(2) og kvinner fra Norden, Vest-Europa, Nord-Amerika og Oseania(3). Grunnen til at jeg har gjort denne inndelingen er at kvinner fra gruppe nummer 2 har vist seg å ha et annet fruktbarhetsforløp, enn det kvinner gruppe nummer 3 har (Tronstad, 2010; Tønnesen, 2014)

5.6.5 Student

Jeg har definert studenter som dem som er registrert som studenter, enten på skole eller høyere utdanning, hele året barnet blir født(1). Andre er ikke regnet som studenter(0). Dette gjør jeg for å sannsynliggjøre at kvinnene er heltidsstudenter når de får barnet. Hvis de er registret som studenter samme året vil dette også bety at de får foreldrestipend og forsørgerstipend fra lånekassen. I og med at denne variabelen kun er registrert på årsbasis er det vanskelig å skille ut de kvinnene som faktisk er studenter den aktuelle perioden, og ikke har tjent seg opp rettigheter til foreldrepenger. Det er ingen ideell løsning på dette problemet, men jeg har valgt en streng operasjonalisering, noe som gjør at jeg risikerer å utelate kvinner som faktisk er studenter, men har større sannsynlighet for at de jeg observerer faktisk er heltidsstudenter, som er et viktigere hensyn i min analyse.

5.6.6 Utdanningsnivå

Kvinnenens utdanningsnivå er målt året før barnet blir født og har tre verdier: grunnskole(1), videregående(2) og høyere utdanning(3). Kvinnene som har grunnskole som høyeste utdanningsnivå har fullført ungdomsskolen og enten droppet ut av videregående eller aldri

startet. Kvinner med verdien videregående har fullført videregående skole, mens kvinner som har høyere utdanning minst har fullført en treårig grad på høyskole eller universitet.

5.6.7 Inntekt

Kvinnenes inntekt er direkte knyttet opp til hvorvidt de har foreldrepermisjonsrettigheter eller ikke. Inntektsvariabelen er basert på yrkesinntekt rapportert fra skatteregisteret året før barnets fødsel. Denne variabelen viser til den inntekten kvinner har året før det første eller andre barnet ble født. Kategoriene er konstruert med utgangspunkt i en variabel som måler hva grunnbeløpet (G) er året barnet blir født. Variabelen tar derfor høyde for endringer i G . Denne variabelen har jeg delt inn i tre; ingen inntekt (1), under $\frac{1}{2} G$ (2), og over $\frac{1}{2} G$ (3). Jeg har skilt ut kvinnene helt uten inntekt, fordi det å være helt uten arbeidstilknytning er teoretisk interessant. Kvinnene i midtgruppen representerer dem som har litt inntekt, men ikke nok for å dekke inntektsgrensen på en $\frac{1}{2} G$, mens kvinnene i den øverste inntektsgruppen alle har jobbet over inntektsgrensen for å få foreldrepenger, men ikke jobbet nok til å innfri tidskravet (6 av 10 måneder før barnet ble født). Jeg sidestiller det å ha uoppsett verdi på inntektsvariabelen med ingen inntekt. Dette er fordi det er rimelig å anta at de som det ikke er rapportert med inntekt i skatteregisteret ikke har inntekt eller overføringer som regnes som inntekt (sykepenger, dagpenger ol.).

Inntekt er i denne analysen konfunderende, i den forstand at det i stor grad er inntektsforskjeller som utgjør forskjellen mellom de som får betalt permisjon og de som ikke får det. Inntekt brukes allikevel også som uavhengig variabel. Min motivasjon for å se på inntekt er å skille mellom de kvinnene som nesten fikk foreldrepenger og sammenligne dem med de som ikke har inntekt. Jeg vil på denne måten kunne undersøke hvorvidt kvinnene som akkurat ikke fikk foreldrepenger vil være likere mottakerne av foreldrepenger enn de kvinnene helt uten inntekt, når det kommer til videre barnefødsler. Det at denne variabelen både er konfunderende og inkluderes i modellen som uavhengig variabel kan være et potensielt problem for analysen på grunn av sensitivitetshensyn. Med *sensitivitet* menes hvorvidt de med den reelle egenskapen fanges opp, og de uten egenskapen uteblir (Skog, 2004, s. 91). Jeg vil derfor gjøre en *sensitivitetstest* av inntektsvariabelen og en av engangsstønadsvareblene. En sensitivitetstest er en test der man tar ut en variabel og ser om det endrer alle de andre estimatenes relative forhold til hverandre. I mitt tilfelle tar jeg ut inntektsvariabelen i den ene testen og engangsstønadsvareblen i den andre.

5.6.8 Følgetid

Følgetid er en tidsvarierende variabel som viser til hvor lang tid det er siden barnet ble født. Variabelen inkluderes som kontrollvariabel i modellen for å behandle kvinnene mest mulig likt etter hvor lenge de har vært under risiko. Noen kvinner vil bare følges et par måneder, mens andre vil bidra med opptil ti år. For på best mulig måte å kunne sammenligne disse kvinnene kontrollerer jeg derfor for tid. Denne variabelen har jeg ikke rapportert fordi den har 110 dummies og er inkludert kun for å kontrollere for at tiden kvinnen er under observasjon ikke systematisk påvirker sammenhengen med videre barnefødsler.

5.6.9 Barnets fødselsår

Jeg har inkludert en variabel som viser til året barnet er født for å sannsynliggjøre at sammenhengen jeg finner ikke er spesifikk for en periode.

5.6.10 Bosted

Hvor kvinnene bor er tatt med som kontrollvariabel for å sannsynliggjøre at sammenhengene ikke er spesifikke for en del av landet. Bostedsvariabelen måler hvilken landsdel kvinnen bor i året barnet blir født. Denne variabelen er kategorisk og har 8 verdier; Oslo og Akershus (1), Hedmark og Oppland (2), Sør-Østlandet (3), Agder og Rogaland (4), Vestlandet (5), Trøndelag (6), Nord-Norge (7) og uoppgitt bosted (8).

5.6.11 Sosial bakgrunn

Sosial bakgrunn har tidligere vist seg å ha betydning for fruktbarhetsatferd (Aakvaag, 2008). Hvis sammenhengen forsvinner eller blir svakere når man trekker inn variabler om kvinnens sosiale bakgrunn, vil dette støtte opp under at deler av eller hele sammenhengen kan skyldes seleksjon. Sosial bakgrunn er en variabel som er definert ut ifra utdanningsnivået til kvinnens foreldre og er hentet fra utdanningsregisteret. Foreldrenes utdanningsnivå er målt da kvinnen var 16 år gammel. Variabelen sosial bakgrunn har fire verdier; grunnskole(1), videregående (2), høyere utdanning (3), og uoppgitt (999). Det er en stor andel som befinner seg i kategorien uoppgitt på denne variabelen, grunnet begrensninger ved registreringen. Dette skyldes delvis at registrene var mer ufullstendige før, blant annet fordi man ikke fikk fødselsnummer før i 1964 (Lyngstad & Skardhamar, 2011).

5.7 Beskrivelse av fordelingen på de uavhengige variablene

Kvinnene som fikk engangsstønad er, som man ser av tabell 5.2, generelt yngre enn kvinnene som fikk foreldrepenger. Mens den største gruppen som fikk engangsstønad blir ettbarnsmødre i begynnelsen av tyveårene, blir brorparten av foreldrepengemottakerne ettbarnsmødre i slutten av tyveårene. For barn nummer to er de fleste som mottok engangsstønad i slutten av tyveårene, mens mottakerne av foreldrepenger er i begynnelsen av trettiårene.

Over dobbelt så mange av kvinnene som fikk engangsstønad er under utdanning året før første fødsel, sammenlignet med foreldrepengemottakerne. I underkant av 17 prosent av kvinnene som mottok engangsstønad har fullført utdanning på bachelor eller masternivå, mens dette gjelder 44 prosent av foreldrepengemottakerne. Det er nesten dobbelt så mange enslige mødre og betraktelig færre samboere blant kvinnene som fikk engangsstønad. Langt flere er ikke født i Norge, om lag en av tre kvinner som mottar engangsstønad, mot henholdsvis 10,6 av ettbarnsmødrene og 9,7 prosent av tobarnsmødrene som mottok foreldrepenger sammenlagt. Som man ser av inntektsvariabelen har kvinnene som fikk foreldrepenger generelt bedre økonomi enn det mottakerne av engangsstønad har. Dette har å gjøre med opptjeningskravene til foreldrepenger. Inntektsvariabelen er således veldig skjev for mottakerne av foreldrepenger. Blant kontrollvariablene ser vi at det er noe færre kvinner med engangsstønad i Oslo og Akershus sammenlignet med blant de som mottok foreldrepenger. Det er også langt flere med uoppgitt sosial bakgrunn. Trolig skyldes dette at det blant kvinnene som fikk engangsstønad er langt flere med utenlandsfødte, noe som innebærer at man derfor ikke har informasjon om foreldrene deres i norske registre.

Tabellen viser at tobarnsmødre som fikk engangsstønad er en mer homogen gruppe enn ettbarnsmødre med engangsstønad. Det er nesten ingen tenåringsmødre (1,1 %), nesten halvparten så mange enslige og 17 prosentpoeng flere gifte blant tobarnsmødrene med engangsstønad. Det er flere som ikke har inntekt (5,1 %) og færre med inntekt over $\frac{1}{2}$ G (3,2 %).

Tabell 5.2: Fordelingen av de uavhengige variablene i prosent for kvinner

	Kvinner som har fått sitt første barn		Kvinner som har fått sitt andre barn	
	Engangsstønad	Foreldrepenger	Engangsstønad	Foreldrepenger
<i>Alder ved fødsel</i>				
<20	13,6	0,9	1,1	0,02
20-25	44,8	27,5	30,8	10,3
26-29	21,1	34,8	28,7	29,3
30-35	15,5	29,9	29,0	47,1
>35	5,1	6,9	10,4	13,4
<i>Student samme år</i>				
Ja	9,0	4,1	5,4	2,6
Nei	91,0	95,9	94,6	97,4
<i>Mors utdanningsnivå</i>				
Grunnskole	15,8	4,6	14,9	4,5
Videregående	45,2	47,7	49,5	47,7
Høyere utdanning	16,7	44,3	18,7	45,6
Uoppgitt	22,4	3,4	16,9	2,2
<i>Samlivsstatus ved fødsel</i>				
Enslig	28,2	10,9	16,5	4,9
Samboer	35,9	55,5	32,4	42,1
gift	33,9	33,6	50,0	53,0
<i>Landbakgrunn</i>				
Afrika, Asia Sør- og Mellom-Amerika og Øst-Europa	29,0	6,3	26,8	5,8
Norden, Vest-Europa, Nord-Amerika og Oseania	5,1	4,3	5,6	3,9
Norge	65,9	89,3	67,6	90,3
<i>Inntektsgrupper</i>				
Ingen inntekt/uoppgitt	41,6	2,2	46,7	1,2
Under 1/2 G	19,6	0,8	17,7	0,8
Over 1/2 G	38,8	97,0	35,6	99,0
<i>Bosted</i>				
Oslo og Akershus	21,4	28,9	21,6	24,8
Hedmark og Oppland	5,4	6,5	6,0	6,9
Sør-Østlandet	15,7	16,8	17,0	17,5
Agder og Rogaland	13,6	14,3	15,1	14,8
Vestlandet	16,2	16,0	16,0	17,0
Trøndelag	9,0	8,1	8,0	8,7
Nord-Norge	9,6	8,9	8,6	9,7
Uoppgitt	9,2	0,6	7,8	0,5
<i>Sosial bakgrunn</i>				
Høyere utdanning	14,3	13,7	17,2	15,4
Videregående	37,1	52,4	38,4	53,2
Grunnskole	17,9	25,8	14,7	23,7
Uoppgitt	30,7	8,2	29,7	7,7
N=	118 894	349 011	94 402	322 646

5.8 Metode

Alle modellene er estimert med logistisk regresjon. Jeg vil derfor først kort gjøre rede for noen grunnprinsipper ved denne metoden. Deretter vil jeg beskrive hvordan jeg benytter meg av logistisk regresjon for å utføre en diskret tids forløpsanalyse av mine data.

5.8.1 Grunnprinsipper i logistisk regresjon

Logistisk regresjon brukes ofte når den avhengige variabelen er dikotom. Et hovedpoeng med metoden er at man bruker odds istedenfor andeler for å definere forholdet mellom to tilstander, i mitt tilfelle de som har og de som ikke har fått et nytt barn (Skog, 2004, s. 377). Den logistiske regresjonslinjen kan uttrykkes slik (Allison 1999):

$$\log\left(\frac{p}{1-p}\right) = \alpha + \beta_1 x_{it1} + \beta_2 x_{it2} + \dots + \beta_k x_{ik}$$

I den logistiske regresjonslinjen viser p til sannsynligheten for å få sitt andre eller tredje barn, α er konstantleddet, $\beta_{1,2,\dots,k}$ er regresjonsparameterne til de uavhengige variablene (k), og x_{it} viser til individets verdi den måneden. Denne verdien multipliseres med parametere for den aktuelle variabelen. Modellen gir et estimat for sannsynligheten for at kvinner med visse kjennetegn får et nytt barn, relativt til kvinner med andre kjennetegn (dette blir beskrevet i detalj i kapittel 5.8.3).

I denne oppgaven vil jeg utføre analyser med utgangspunkt i estimatenes oddsforhold, fordi dette er et intuitivt mål på den relative forskjellen mellom gruppen som har en egenskap og gruppen som ikke har egenskapen. Oddsforhold tillater kun relative utsagn, ikke absolutte (Skog, 2004, s. 393-395). De som har høyere utdanning har eksempelvis i den første analysen 46 prosent større odds for å få sitt andre barn sammenlignet med dem som har videregående skole som høyeste utdanningsnivå (se modell 2 i tabell 6.2). Oddsforholdet gir et multiplikativt mål på forskjeller som er *relativt til referansegruppen* man sammenligner med. Hvis kvinner med gitte egenskaper har en relativt høy odds for å få eksempelvis engangstønad, så betyr ikke dette nødvendigvis at disse egenskapene frembringer mange tilfeller med positiv verdi på den avhengige variabelen. Det kommer an på gruppestørrelsen. En høy oddsrate er derfor ikke ensbetydende med å ha betydelige konsekvenser på aggregert nivå (Skog, 2004, s. 393-398).

5.8.2 Forutsetninger for logistisk regresjon

Skog (2004, s. 380-382) beskriver tre forutsetninger for logistisk regresjon. Den første forutsetningen er at sammenhengen mellom uavhengig og avhengig variabel må være s-formet. Ettersom alle variablene i mine analyser er dummykodet, er denne forutsetningen oppfylt. Den andre forutsetningen er at observasjonene må være uavhengige av hverandre. I og med at jeg har tidsseriedata vil denne forutsetningen ikke nødvendigvis være oppfylt. Man står da i fare for at variasjonen i data fremstår som mindre enn den er, og standardfeilene kan som følge av dette bli feilaktig lave. Hvis man får estimater med en p-verdi som er lavere enn 0,05, vil imidlertid korrelasjonen mellom estimatene og restleddet være forholdsvis moderat, og det vil følgelig være liten sjanse for å overspile sammenhenger. Jeg vil imidlertid være oppmerksom på p-verdier nær 0,05 for å unngå å gjøre type I feil, som innebærer at man påviser en sammenheng som egentlig ikke er der (Skog, 2004).

Den tredje forutsetningen Skog (2004) legger frem, er at konfunderende variabler som påvirker både den uavhengige og den avhengige variabelen skal kontrolleres for. Alt av variasjon som kommer innenfra modellen (variablene) som både påvirker avhengig og uavhengig variabel kan skape problemer for tolkningen av resultatene (Skog, 2004). Inntekt er et eksempel på en slik konfunderende variabel. Endringer i en kvinnes inntekt kan både påvirke hvorvidt hun fikk engangstønad og om hun får sitt andre barn. Det samme gjelder utdanning. Man forsøker å unngå dette ved å inkludere viktige, tilgjengelige kontrollvariabler (Skog, 2004, s. 380-381). Mulige brudd på denne forutsetningen vil bli diskutert ved tolkning av resultatene.

5.8.3 Diskret-tids forløpsanalyse

Fra datakildene jeg har beskrevet har jeg satt sammen et diskret-tids longitudinelt datasett, organisert etter en såkalt lang struktur (Wright, 2005). Denne typen forløpsmodell måler tid gjennom å lage en observasjon per respondent per tidsenhet (i mitt tilfelle måned) til og med tidspunktet da respondenten eventuelt får sitt andre barn, eller til slutt punktet for observasjonen (Allison 1984, s. 14). Fordelen med forløpsanalyser er at de måler både hvorvidt og eventuelt når, i mitt tilfelle, kvinnen får sitt neste barn. I tillegg til å ha løpende informasjon om utfallsvariabelen, er det også i forløpsanalyser mulig å legge inn løpende informasjon om uavhengige variabler. I og med at jeg i mine analyser er interessert i hva som kjennetegner kvinnene når de får barnet, og hvordan dette har sammenheng med deres videre barnefødsler, har jeg derfor ikke inkludert tidsvarierende uavhengige variabler.

I mitt tilfelle har utfallsvariabelen to verdier; fødsel og ikke fødsel (0,1). Månedene i observasjonsperioden der kvinnene enda ikke har fått sitt andre barn, regnes som *risiko-perioden*. Hun er da under risiko for å få et barn til, og tas da med videre i analysen (Allison 1984, s. 15). I den første modellen blir forholdet mellom antall enheter med to barn og antall enheter uten to barn i en gitt måned, beskrevet som *risikorate* (*hazard rate*) (Allison 1984, s. 15). Modellene tillater bare at kvinnen får ett barn. Hvis hun får sitt andre barn i observasjonsperioden, blir det ikke laget flere personmåneder for kvinnen. Hvis kvinnen dør eller utvandrer vil hun også sensureres ut av modellen.

Forløpsdata kan være både høyre- og venstresensurert. Hvis man ikke kjenner verdien på dataene *før* et gitt tidspunkt, er de venstresensurert. På samme måte er data høyresensurert når en ikke kjenner verdien *etter* et gitt tidspunkt (Allison 1995, s. 10-11). Siste mulige observasjon er i mitt tilfelle 31. desember 2014. Dataene gir informasjon både om tidspunktet barnet ble født. De gir også noe informasjon om året før som inntekt, studieprogresjon og liknende. Dataene kan imidlertid ikke si noe om hun fikk flere barn etter 2014. Analysen er derfor høyresensurert.

5.8.4 Bruk av interaksjoner

Jeg er i hovedsak interessert i hvordan fruktbarhetsatferden varierer *innad i gruppen kvinner som fikk engangsstønad*. Jeg vil derfor benytte meg av interaksjonsledd for å finne ut om kvinner med ulike kjennetegn har ulik sannsynlighet for å få barn nummer to og barn nummer tre.¹⁷ Jeg vil forklare nærmere hva som menes med en interaksjon ved hjelp av et eksempel. Dersom forholdet mellom det å få engangsstønad og videre barnefødsler er avhengig av hvilken samlivsstatus man har, så sier man at det er en interaksjon mellom samlivsstatus og engangsstønad. I første modell antas det implisitt at hvorvidt man fikk engangsstønad eller ikke har samme betydning for videre barnefødsler uavhengig av eksempelvis samlivsstatus, eller med andre ord at det ikke er en interaksjon mellom engangsstønad og samlivsstatus. Dette er ikke nødvendigvis en rimelig antagelse. Det kan tenkes at kombinasjonen av det å være gift og få engangsstønad har en annen sammenheng med videre barnefødsler enn det kombinasjonen av å være enslig og få engangsstønad har. Sammensetningen av kjennetegnene kan med andre ord gi ulike utfall.

¹⁷ Jeg har også forsøkt å benytte faktoranalyse, men dette ga ikke intuitivt gode grupper.

6 Resultatkapittel

I dette kapitlet presenterer jeg resultatene fra oppgavens analyser. Først vil jeg rapportere resultatene fra analysen knyttet til oppgavens første forskningsspørsmål; *har kvinner som mottok engangsstønad en annen fruktbarhetsatferd enn kvinner som mottok foreldrepenger?* Tabell 6.1 viser sammenhengen mellom engangsstønad og andre barns fødsler, sammenlignet med det å få foreldrepenger. Tabell 6.2 viser hvordan det å få engangsstønad henger sammen med tredje barns fødsler, sammenlignet med det å få foreldrepenger. I det andre analysekapitlet vil jeg rapportere funn fra analysen som er knyttet til mitt andre forskningsspørsmål; *Er sammenhengen mellom det å motta engangsstønad og videre barnefødsler forskjellig for ulike kvinner som mottok engangsstønad?* Denne analysen vil presenteres i tabeller etter de respektive kjennetegnene.

6.1 Sammenhengen mellom engangsstønad og barn nummer to

I denne delen undersøker jeg hvorvidt kvinner som fikk engangsstønad har lavere sannsynlighet for å få barn nummer to, sammenlignet med kvinner som fikk foreldrepenger, med utgangspunkt i hypotesen nedenfor.

HI: *Kvinner som har fått engangsstønad har lavere sannsynlighet i andre barns fødsler, enn kvinner som har fått foreldrepenger.*

Denne hypotesen tester jeg ved å estimere den relative sannsynligheten for å bli tobarnsmor i en gitt måned, for kvinner som fikk engangsstønad sammenlignet med kvinner som fikk foreldrepenger. Resultatet av dette vises i modell 1 i tabell 6.1.

For å undersøke om korrelasjonen mellom engangsstønad og barn nummer to delvis skyldes seleksjon, vil jeg trekke inn teoretisk relevante uavhengige variabler. På denne måten kan jeg undersøke hvorvidt det er slik at sammenhengen egentlig er et resultat av andre forskjeller mellom de som får engangsstønad og de som får foreldrepenger som påvirker sannsynligheten for andre barns fødsler. Resultatene av dette vises i tabell 6.1 i modell 2.

Estimatet fra modell 1 gjengitt i tabell 6.1 viser at kvinnene som fikk engangsstønad har 20 prosent ($OR=0,80$) lavere sannsynlighet for å få sitt andre barn enn kvinner som mottok foreldrepenger. Dette estimatet er statistisk signifikant på et 0,01 prosent signifikansnivå.

I modell to inkluderer jeg mulige konfunderende variabler. Dette gjør at forskjellene mellom de som fikk engangsstønad og de som fikk foreldrepenger blir noe mindre, men kvinner som mottok engangsstønad har fortsatt 15 prosent lavere sannsynlighet for å få sitt andre barn enn kvinner som mottok foreldrepenger. Det gis med andre ord støtte til hypotesen om at kvinner som fikk engangsstønad har lavere sannsynlighet i andre barns fødsler. Det å inkludere enslige og nyere data har ikke endret sammenhengen fra det Lappegård (2010) fant. I hennes studie hadde kvinnene som mottok engangsstønad 14 prosent lavere sannsynlighet for å få sitt andre barn, mot mine 15 prosent.

Aldersvariabelen viser at de som er under 20 er de som har høyest sannsynlighet for barn nummer to. Disse kvinnene har 12 prosent høyere sannsynlighet for barn nummer to sammenlignet med kvinnene i aldersgruppen 26-29. Sannsynligheten for å få sitt andre barn i perioden er lavere desto høyere alder kvinnene er i. Kvinner over trettifem har 79 prosent lavere sannsynlighet for å få sitt andre barn, når man sammenligner med kvinner i slutten av 20 årene. Konfidensintervallene overlapper ikke med hverandre, noe som indikerer at den relative betydningen av å være i de ulike aldersgruppene er signifikant forskjellige fra hverandre.

Kvinnene som er under utdanning året barnet blir født har lavere sannsynlighet for andre barns fødsler sammenlignet med de som ikke er studenter. Kvinner som har grunnskole som høyeste utdanningsnivå har 12 prosent lavere sannsynlighet for barn nummer to, mens kvinner som har høyere utdanning har 46 prosent høyere sannsynlighet for barn nummer to, sammenlignet med kvinner med videregående som høyeste utdanningsnivå. Heller ikke her overlapper konfidensintervallene, noe som sannsynliggjør at utdanningsgruppene er signifikant forskjellige fra hverandre.

Enslige mødre har 40 prosent lavere sannsynlighet for andre barn, sammenlignet med samboende kvinner. Gifte har 24 prosent høyere sannsynlighet i andre barns fødsel. Konfidensintervallene er også ikke overlappende med hverandre. Kvinner fra Asia, Afrika, Øst-Europa og Sør- og Mellom-Amerika har samlet sett 16 prosent lavere sannsynlighet for å få sitt andre barn, sammenlignet med norske. Utenlandsfødte kvinner fra Norden, Vest-Europa, Nord-Amerika og Oseania har 6 prosent høyere sannsynlighet for å få sitt andre barn.

Estimatene for inntektsvariabelen viser at de uten inntekt har 6 prosent høyere sannsynlighet i andre barns fødsler, mens de med inntekt under $\frac{1}{2}$ G har 2 prosent lavere sannsynlighet i barnefødsler sammenlignet med kvinnene som har mest inntekt.

Estimatverdien for engangsstønad er fortsatt signifikant etter forklaringsvariablene er inkludert. Selv etter jeg har kontrollert for mange ulike kjennetegn ved kvinnene, er det fortsatt en signifikant forskjell mellom de som fikk engangsstønad og de som fikk foreldrepenger. Det å sammenligne estimatene på tvers av modeller er imidlertid problematisk, blant annet fordi hva som inngår i konstantleddet er ulikt (Mood, 2010). Variansen i en variabel påvirkes av variansen i de uobserverte variablene. Når innholdet i den uobserverte variansen (restleddet) endrer seg vil med andre ord skaleringsfaktoren påvirke parameterestimatene og vi kan feilaktig trekke den slutningen at det at vi inkluderte ytterligere variabler endret sammenhengen mellom engangsstønad og videre barnefødsler (Mood, 2010). Det er imidlertid ikke et stort poeng for min oppgave å sammenligne disse modellene, men heller variasjonen innad i hver modell.

Tabell 6.1: Relative odds for andre fødsel

	Modell 1		Modell 2	
	OR	KI	OR	KI
<i>Engangsstønad</i>	0,80***	(0,79-0,82)	0,85***	(0,84-0,86)
<i>Foreldrepenger</i>	ref.		ref.	
<i>Alder ved fødsel</i>				
<20			1,12***	(1,10-1,15)
20-24			1,08***	(1,07-1,09)
26-29			ref.	
30-35			0,81***	(0,80-0,82)
>35			0,33***	(0,33-0,36)
<i>Student</i>				
Ja			0,95***	(0,94-0,96)
Nei			ref.	
<i>Mors utdanningsnivå</i>				
Grunnskole			0,88***	(0,87-0,90)
Videregående			ref.	
Høyere utdanning			1,46***	(1,45-1,47)
Uoppgitt			1,11***	(1,08-1,13)
<i>Samlivsstatus ved fødsel</i>				
Enslig			0,60***	(0,59-0,61)
Samboer			ref.	
Gift			1,24***	(1,23-1,25)
<i>Landbakgrunn</i>				
Norskfødt			ref.	
Asia, Afrika, Sør og mellom Amerika og Øst-Europa			0,84***	(0,82-0,86)
Norden Vest-Europa, Nord Amerika og Oseania			1,06**	(1,03-1,08)
<i>Inntekt</i>				
Ingen inntekt/uoppgitt			1,06***	(1,04-1,08)
Under 1/2 G			0,98**	(0,96-0,99)
Over 1/2 G			ref.	

Konstantleddet= 0,032***, ***= sig. <0,01 **= sig.<0,05 *= sig. <0,1

6.2 Sammenhengen mellom engangsstønad og barn nummer tre

På samme måte som ved andre barns fødsel vil jeg rapportere resultatet fra sammenhengen mellom det å få engangsstønad og videre barnefødsler med utgangspunkt i min andre hypotese.

H2: *Kvinner som fikk engangsstønad har større sannsynlighet for å få barn nummer tre, sammenlignet med kvinner som fikk foreldrepenger*

Denne hypotesen tester jeg ved å estimere den relative sannsynligheten for å bli trebarnsmor for kvinner som mottok engangsstønad. Resultatet av dette vises i modell 1 i tabell 6.1 og som vi ser har de som fikk engangsstønad 39 prosent høyere sannsynlighet for å få et tredje barn

sammenlignet med de som fikk foreldrepenger. Det gis altså støtte til H2. Dette funnet er signifikant på et 0,01 prosent signifikansnivå.

I modell 2 har jeg inkludert forklarings- og kontrollvariabler, og engangsstønadsestimatet er fortsatt signifikant på et 0,01 prosent signifikansnivå selv om sammenhengen er svakere. Sannsynligheten for å få et tredje barn for kvinner med engangsstønad har sunket fra 39 til 15 prosent. Det er altså 15 prosent større sannsynlighet for å få sitt tredje barn blant kvinner som mottok engangsstønad. I Lappegårds (2010) studie finner hun en 10 prosent høyere sannsynlighet blant kvinnene som fikk engangsstønad. Det at jeg får en større positiv sammenheng kan henge sammen med at jeg har med enslige mødre i min analyse.

Aldersvariabelen viser at det er lavere sannsynlighet for å få barn nummer tre desto eldre man er året barn nummer to ble født. Konfidensintervallene er ikke overlappende, noe som sannsynliggjør at verdiene er signifikant forskjellige fra hverandre uavhengig av hvilken verdi som er referansekategori. Alle sammenhengene er signifikante, på et signifikansnivå under 0,05.

Det er ingen signifikant forskjell på om kvinnen er student eller ikke i forhold til sannsynligheten for barn nummer tre. Alle utdanningsnivåene er derimot signifikant lavere enn referansegruppen med videregående utdanning. Kvinner med grunnskole har 5 prosent høyere sannsynlighet, mens kvinner med høyere utdanning har nesten 50 prosent høyere sannsynlighet for tredjebarns fødsler. Konfidensintervallene er ikke overlappende.

Det å være enslig er ikke signifikant forskjellig fra det å være samboer. Som vist i fordelingen av de uavhengige variablene, kan dette skyldes at det er veldig få enslige tobarnsmødre. Det å være gift er imidlertid signifikant på et 0,1 prosent signifikansnivå. Gifte har 13 prosent høyere sannsynlighet i tredjebarns fødsel, enn samboende kvinner.

Kvinner fra Asia, Afrika, Øst-Europa og Sør- og Mellom-Amerika har samlet sett 17 prosent høyere sannsynlighet i tredjebarns fødsler, mens kvinner fra Norden, Vest-Europa, Nord-Amerika og Oseania har 6 prosent høyere sannsynlighet i tredje barns fødsel, sammenlignet med norskfødte.

Inntektsvariabelen viser at de som tjener under og over en $\frac{1}{2}$ G har henholdsvis 8 og 9 prosent høyere sannsynlighet for å få sitt tredje barn sammenlignet med kvinnene uten inntekt. Konfidensintervallene er overlappende. Disse estimatene er dermed ikke signifikant forskjellige fra hverandre.

Tabell 6.2: Relative odds for tredje fødsel

	Modell 1		Modell 2	
	OR	KI	OR	KI
<i>Foreldrepenger</i>	ref.			ref.
<i>Engangsstønad</i>	1,39***	(1,37-1,41)	1,14***	(1,11-1,16)
<i>Alder</i>				
<20			1,41***	(1,28-1,56)
20-24			1,40***	(1,38-1,42)
25-29			ref.	
30-35			0,65***	(0,64-0,66)
>35			0,27***	(0,26-0,28)
<i>Student</i>				
Ja			0,98^	(0,96-1,01)
Nei			ref.	
<i>Mors utdanningsnivå</i>				
Grunnskole			1,03*	(1,01-1,06)
Videregående			ref.	
Høyere utdanning			1,50***	(1,48-1,52)
Uoppgitt			1,28***	(1,23-1,33)
<i>Samlivsstatus</i>				
Enslig			1,01^	(0,98-1,04)
Samboer			ref.	
Gift			1,12***	(1,11-1,13)
Uoppgitt			0,62^	(0,37-1,04)
<i>Landbakgrunn</i>				
Norsk			ref.	
Norden Vest-Europa, Nord Amerika og Oseania			1,06**	(1,02-1,10)
Asia, Afrika, Sør og mellom Amerika og Øst-Europa			1,18***	(1,14-1,23)
<i>Inntektsgrupper</i>				
Ingen inntekt/uoppgitt			ref.	
Under 1/2 G			1,10***	(1,07-1,13)
Over 1/2 G			1,10***	(1,07-1,13)

Konstantleddet= 0,009***, ***= sig. <0, 01 **= sig<0, 05 *= sig. <0,1

6.3 Interaksjonen mellom engangsstønad og kvinnenes kjennetegn for risikoen for å få barn nummer to og barn nummer tre

I dette kapitlet vil jeg rapportere funnene fra min andre analyse som ser på hvorvidt sammenhengen mellom engangsstønad og videre barnefødsler varierer for ulike grupper. Jeg vil her rapportere andrefødsler og tredjefødsler sammen for hvert av kjennetegnene. I rapporteringen av interaksjonen mellom engangsstønad og inntekt vil jeg også rapportere resultatene fra sensitivitetstestene av engangsstønadsvariabelen og inntektsvariabelen. Aller først vil jeg si noe kort om hvordan estimatet for engangsstønad har endret seg etter jeg inkluderte interaksjonsleddene. I og med at jeg rapporterer oddsforhold, har jeg beregnet oddsforhold ved hjelp av denne formelen:

$$\text{Beregnet oddsforhold} = OR_1 * OR_2 * OR_{1*2}$$

Jeg har med andre ord multiplisert oddsforholdet for hver av estimatverdiene (OR_1 og OR_2) som inngår i interaksjonsleddet med oddsforholdet for interaksjonsleddet (OR_{1*2}), for å komme fram til de beregnede oddsforholdene som er rapportert i tabell 6.3 til 6.14 (fulle interaksjonsmodeller der tallene er hentet fra er rapportert i vedlegg 7 og 8).

Sammenhengen mellom engangsstønad og barn nummer to er fortsatt signifikant etter at interaksjonsleddene er trukket inn. Det er 18 prosent lavere sannsynlighet i andrebarns fødsler for kvinner som fikk engangsstønad ved første fødsel, og er i referansegruppen på alle de andre interaksjonsvariablene. Sammenhengen er signifikant på et 0,1 prosent signifikansnivå. Sammenhengen mellom engangsstønad og tredjebarns fødsel er også signifikant på 0,1 prosent signifikansnivå. Denne sammenhengen er imidlertid positiv. Kvinner som fikk engangsstønad, og ellers har kjennetegn som referansegruppen¹⁸, har 26 prosent høyere sannsynlighet for å få barn nummer tre i perioden, etter interaksjonsleddene er trukket inn.¹⁹

¹⁸ Referansegruppen viser til en kvinne med foreldrepenger, i slutten av tyveårene, som ikke studerer, er født i Norge, samboer, inntekt over ½ G, bosatt i Oslo/Akershus, videregående utdanningsnivå, med foreldre med tilsvarende utdanningsnivå som har fått sitt første eller andre barn i år 2000.

¹⁹ Fulle interaksjonsmodeller er vedlagt i vedlegg 7 og vedlegg 8.

6.3.1 Samlivsstatus

H3: Enslige mødre som fikk engangsstønad har lavere sannsynlighet for barn nummer to og tre enn samboende som fikk engangsstønad

Ut ifra tabell 6.3 ser vi at det å være enslig og få engangsstønad gir en 50 prosentpoeng lavere sannsynlighet for å få barn nummer to sammenlignet med gifte som fikk engangsstønad. Det gis med andre ord støtte til hypotesen. Enslige som fikk engangsstønad har 7 prosentpoeng lavere sannsynlighet for å få sitt andre barn, sammenlignet med enslige som fikk foreldrepenger. Det er imidlertid sammenhengen mellom det å være enslig og få barn nummer to som er sterkest negativ. Dette indikerer at det er mangel på partner som i størst grad henger sammen med hvorvidt man har lavere sannsynlighet for barn nummer to, og ikke hvorvidt man fikk engangsstønad eller ikke.

Tabell 6.3: Beregnet oddsforhold for sammenhengen mellom engangsstønad, samlivsstatus og barn nummer to

Samliv	Engangsstønad	
	Ja	Nei
Enslig	0,50	0,57
Samboer	0,81	1,00
Gift	1,01	1,22

I tabell 6.4 ser vi at blant kvinnene som fikk engangsstønad har enslige tobarnsmødre 13 prosentpoeng lavere sannsynlighet for å få sitt tredje barn sammenlignet med samboende tobarnsmødre. Hypotesen gis med andre ord også støtte til i forhold til sannsynligheten for barn nummer tre. Sammenhengen er imidlertid svakere negativ for tobarnsmødrene sammenlignet med ettbarnsmødrene. Også for tredjebarns fødsler er forskjellen mellom de som fikk engangsstønad og de som fikk foreldrepenger minimal. Blant kvinnene som får engangsstønad er det ikke signifikant forskjell på det å være gift og det å være samboer.

Tabell 6.4: Beregnet oddsforhold for sammenhengen mellom engangsstønad, samlivsstatus og barn nummer tre

Samliv	Engangsstønad	
	Ja	Nei
Enslig	1,13	1,17
Samboer	1,26	1
Gift	1,40	1,13

6.3.2 Aldersgrupper

H4: Kvinner i aldersgruppen 30-35 år som fikk engangsstønad har høyere sannsynlighet for barn nummer to, men lavere sannsynlighet for barn nummer tre enn kvinner i andre aldersgrupper som fikk engangsstønad

Tabell 6.5 viser at blant kvinnene som fikk engangsstønad er de yngre aldersgruppene de som har høyest sannsynlighet for å få sitt andre barn. Hypotesen er med andre ord svekket. Interaksjonsleddene for kvinner i alderen 30 til 35, og interaksjonsleddet for kvinner over 35 er imidlertid ikke signifikante. Også blant kvinnene som får foreldrepenger er det lavere sannsynlighet for å få barn nummer to, desto eldre kvinnen er. For mottakerne av foreldrepenger er det å være tenåring ikke signifikant forskjellig fra det å være i slutten av tyveårene, mulig fordi dette er en liten selektert gruppe.

Tabell 6.5: Beregnet oddsforhold for sammenhengen mellom engangsstønad, alder og barn nummer to

Alder	Engangsstønad	
	Ja	Nei
<20	0,95	1,00
20-25	0,91	1,07
25-29	0,81	1,00
30-35	0,65	0,82
>36	0,28	0,34

Blant kvinnene som får engangsstønad ved andrebarns fødsel ser vi, i tabell 6.6, at kvinnene med engangsstønad i alderen 30 til 35 år 91 prosentpoeng lavere sannsynlighet for å få sitt tredje barn, sammenlignet med kvinner i slutten av tyveårene. Hypotesen gis med andre ord støtte til i forhold til sannsynligheten for å få sitt tredje barn. Interaksjonsleddet for å være tenåring eller over 35 år er imidlertid ikke signifikante. Det relative forholdet mellom de beregnede oddsforholdene er likt for kvinnene som får engangsstønad og kvinnene som får foreldrepenger. Forskjellene er imidlertid mer markante blant kvinnene som mottok engangsstønad.

Tabell 6.6: Beregnet oddsforhold for sammenhengen mellom engangsstønad, alder og barn nummer tre

Alder	Engangsstønad	
	Ja	Nei
<20	1,71	1,46
20-25	1,68	1,43
25-29	1,26	1,00
30-35	0,35	0,63
>36	0,32	0,26

6.3.3 Landbakgrunn

H5: Kvinner fra Afrika, Asia, Sør- og Mellom-Amerika og Øst-Europa som fikk engangsstønad har høyere sannsynlighet for barn nummer to og tre enn kvinner som ikke er utenlandsfødte som fikk engangsstønad

Denne hypotesen gis ikke støtte til ut ifra resultatene vist i tabell 6.7. Blant kvinnene som får engangsstønad har de fra Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika og Øst-Europa like høy sannsynlighet for å få barn nummer to som norskfødte. Hvis kvinnen fikk engangsstønad og er fra Norden, Vest-Europa, Nord-Amerika og Oseania vil hun imidlertid ha 10 prosentpoeng høyere sannsynlighet for å få sitt andre barn sammenlignet med norskfødte kvinner som mottok engangsstønad. Den største relative forskjellen i landbakgrunn er mellom de norskfødte kvinnene som fikk engangsstønad i forhold til de som fikk foreldrepenger. De norskfødte kvinnene som fikk engangsstønad har 18 prosent lavere sannsynlighet for å få sitt andre barn.

Tabell 6.7: Beregnet oddsforhold for sammenhengen mellom engangsstønad, landbakgrunn og barn nummer to

Landbakgrunn	Engangsstønad	
	Ja	Nei
	Afrika, Asia Sør- og Mellom-Amerika og Øst-Europa	0,81
Norden, Vest-Europa, Nord-Amerika og Oseania	0,91	1,06
Norge	0,81	1,00

Det gis imidlertid støtte til hypotesen om barn nummer tre, illustrert i tabell 6.8. Blant kvinnene som fikk engangsstønad har de med landbakgrunn fra Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika og Øst-Europa 31 prosentpoeng høyere sannsynlighet for å få sitt tredje barn sammenlignet med norske mottakerne av engangsstønad. Kvinner med bakgrunn fra Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika og Øst-Europa har 23 prosentpoeng høyere sannsynlighet for å få sitt tredje barn, sammenlignet med kvinner med bakgrunn fra Norden, Vest-Europa, Nord-Amerika og Oseania. Begge gruppene har høyere sannsynlighet for å få sitt tredje barn enn det de norskfødte kvinnene har. Kvinnene som fikk engangsstønad har uavhengig av hvilken landbakgrunn de har imidlertid høyere sannsynlighet for å få barn nummer tre enn det kvinner som fikk foreldrepenger ved andre barns fødsel har.

Tabell 6.8: Beregnet oddsforhold for sammenhengen mellom engangsstønad, landbakgrunn og barn nummer tre

Landbakgrunn	Engangsstønad	
	Ja	Nei
	Afrika, Asia Sør- og Mellom-Amerika og Øst-Europa	1,57
Norden, Vest-Europa, Nord-Amerika og Oseania	1,34	1,07
Norge	1,26	1,00

6.3.4 Studenter

H6: Studenter som fikk engangsstønad har lavere sannsynlighet for barn nummer to og tre enn kvinner som fikk engangsstønad som ikke studerte.

Denne hypotesen svekkes av det beregnede oddsforholdet for barn nummer to. Av tabell 6.9 ser vi at studenter som også fikk engangsstønad har 4 prosentpoeng høyere sannsynlighet for

å få barn nummer to enn kvinner som mottok engangsstønad som ikke studerer året barnet ble født. Det er med andre ord motsatt av hva jeg forventet. De som fikk engangsstønad mens de studerer har imidlertid 15 prosent *lavere* sannsynlighet for barn nummer to, sammenlignet med referansegruppen som verken studerer eller fikk engangsstønad. Studentene har imidlertid, uavhengig av om de får engangsstønad eller ikke, lavere sannsynlighet for å få sitt andre barn, sammenlignet med kvinner som ikke studerer og får foreldrepenger.

Tabell 6.9: Beregnet oddsforhold for sammenhengen mellom engangsstønad, hvorvidt man er student eller ikke og barn nummer to

student		engangsstønad	
		Ja	Nei
	Ja	0,85	0,94
	Nei	0,81	1,00

Interaksjonsleddet er ikke signifikant for tredjebarns fødsler. Kvinner som får engangsstønad har med andre ord ikke signifikant ulik sannsynlighet for å få sitt tredje barn ut ifra om de er studenter eller ikke. Blant kvinnene som får foreldrepenger har imidlertid studentene 4 prosent høyere sannsynlighet for å få barn nummer tre. Dette er imidlertid en liten, og trolig selektert gruppe.

Tabell 6.10: Beregnet oddsforhold for sammenhengen mellom engangsstønad, hvorvidt man er student eller ikke og barn nummer tre

Student		Engangsstønad	
		Ja	Nei
	Ja	1,30	1,04
	Nei	1,26	1,00

6.3.5 Utdanningsnivå

H7: Kvinner med grunnskoleutdanning som fikk engangsstønad har høyere sannsynlighet for å få sitt andre og tredje barn enn kvinner med videregående utdanning og høyerer utdanning som fikk engangsstønad

Blant kvinnene som fikk engangsstønad ved første barns fødsel, ser vi av tabell 6.11 at kvinnene med grunnskoleutdanning har 5 prosentpoeng lavere sannsynlighet for å få barn nummer to, sammenlignet med de med engangsstønad og videregående utdanning. De med høyere utdanning har 20 prosentpoeng høyere sannsynlighet for å få barn nummer to,

sammenlignet med samme gruppe. Begge estimatene og interaksjonsleddet for høyere utdanning og engangsstønad er signifikante. Hypotese H7 gis dermed ikke støtte for barn nummer to.

Tabell 6.11: Beregnet oddsforhold for sammenhengen mellom engangsstønad, utdanningsnivå og barn nummer to

Utdanningsnivå	engangsstønad	
	Ja	Nei
grunnskole	0,76	0,84
videregående	0,81	1,00
Høyere	1,01	1,48

Av tabell 6.12 ser vi at blant kvinnene som fikk engangsstønad ved andre barns fødsel har de med grunnskole imidlertid 13 prosentpoeng *høyere* sannsynlighet for å få sitt tredje barn, mens kvinnene som har høyere utdanning har 23 prosentpoeng høyere sannsynlighet for barn nummer tre, når man sammenligner med kvinnene med videregående utdanning. Sammenlignet med de som fikk foreldrepenger med videregående som høyeste utdanningsnivå, har kvinner med grunnskole og engangsstønad 39 prosent høyere sannsynlighet for å få sitt tredje barn i perioden. Kvinner som har høyere utdanning har 49 prosent høyere sannsynlighet for å få sitt tredje barn. Kvinner som mottok engangsstønad med grunnskoleutdanning har som forventet høyere sannsynlighet for andrebarns fødsler. Det at dette også gjelder kvinner som mottok engangsstønad med høyere utdanning var derimot uventet. Hypotese H7 gis dermed delvis støtte til.

Tabell 6.12: Beregnet oddsforhold for sammenhengen mellom engangsstønad, utdanningsnivå og barn nummer tre

Utdanningsnivå	Engangsstønad	
	Ja	Nei
grunnskole	1,39	0,97
videregående	1,26	1,00
Høyere	1,49	1,54

6.3.6 Inntekt

H8: Kvinner uten inntekt som fikk engangsstønad har høyere sannsynlighet for barn nummer to og tre enn kvinner som har inntekt og som fikk engangsstønad

Blant kvinnene som fikk engangsstønad er verken det å være uten inntekt eller det å tjene over en halv G signifikant forskjellig fra det å tjene over en ½ G. For kvinnene som mottok foreldrepenger er det imidlertid signifikante forskjeller mellom inntektsgruppene. Resultatet fra sensitivitetstestene av engangsstønad og inntekt viser at estimatverdiene relative forhold til hverandre ikke endrer seg, verken når jeg tar ut engangsstønadsvariabelen eller inntektsvariabelen. Det kan imidlertid allikevel være vanskeligere å skille korrelasjonen mellom engangsstønad og inntekt fra hverandre i og med at disse er så tett knyttet til hverandre, noe som gjør at funnene ikke blir signifikante for sammenhengen mellom inntekt og barn nummer to. Det at inntektsvariabelen er skjevt fordelt på de ulike variablene, spesielt for

foreldrepengemottakerne, gjør at de blir vanskelig sammenlignbare. Kvinnene som får foreldrepenger og enten ikke er registrert med inntekt eller tjente under en 1/2 G er svært selekterte grupper som det derfor kan være vanskelig å sammenligne.

Tabell 6.13: Beregnet oddsforhold for sammenhengen mellom engangsstønad, inntekt og barn nummer to

inntekt	engangsstønad	
	Ja	Nei
Ingen inntekt	0,88	0,97
Under 1/2 G	0,77	0,97
Over 1/2 G	0,81	1,00

Blant kvinnene som fikk engangsstønad er de uten inntekt ikke signifikant forskjellige fra de som tjener over en 1/2 G. Hypotesen får derfor ikke støtte i resultatene. Kvinnene som tjener under 1/2 G har imidlertid 7 prosentpoeng høyere sannsynlighet for å få sitt tredje barn, enn kvinnene som tjener over 1/2 G.²⁰

Tabell 6.14: Beregnet oddsforhold for sammenhengen mellom engangsstønad, inntekt og barn nummer tre

Inntekt	Engangsstønad	
	Ja	Nei
Ingen inntekt	1,31	1,07
Under 1/2 G	1,33	1,28
Over 1/2 G	1,26	1,00

6.4 Oppsummering

I tabell 6.15 har jeg laget en oversikt over hypotesene og hvorvidt de får støtte i dataene eller ikke. Analysene gir støtte for hypotese H1 og H2. Det er med andre ord også i mine analyser slik at kvinner som fikk engangsstønad har lavere sannsynlighet for å få barn nummer to, men høyere sannsynlighet for barn nummer tre, i perioden de studeres (jf. Lappegård, 2010). Hypotese H3 er også styrket. Enslige mødre som mottok engangsstønad har lavere sannsynlighet for å få barn nummer to og barn nummer tre, sammenlignet med kvinner med partner som mottok engangsstønad. Hypotese H4 er imidlertid svekket for andre barns fødsler. Blant kvinnene som fikk engangsstønad har de i alderen 30-35 lavere sannsynlighet for å få sitt andre barn, sammenlignet med yngre aldersgrupper. Hypotesen styrkes imidlertid for

²⁰ Resultatene fra sensitivitetstestene av engangsstønadsvariabelen og inntektsvariabelen viser at de relative forskjellene mellom verdiene på inntektsvariabelen ikke endrer seg etter hvorvidt engangsstønadsvariabelen er inkludert eller ikke. Det samme gjelder når jeg gjør en sensitivitetstest med og uten inntektsvariabelen.

tredje barn. Kvinner som fikk engangsstønad i begynnelsen av trettiårene har som forventet lavere sannsynlighet for å få sitt tredje barn. Kvinner med engangsstønad fra Afrika, Asia, Sør- og Mellom-Amerika og Øst-Europa har like stor sannsynlighet for å få barn nummer to sammenlignet med norskfødte. Hypotese H5 er med andre ord svekket for barn nummer to. De har imidlertid, som hypotesen også postulerer, høyere sannsynlighet for barn nummer tre. Analysen gir ikke støtte til hypotese H6 om at studenter som mottok engangsstønad har lavere sannsynlighet for barn nummer to sammenlignet med de som ikke studerer, men mottok engangsstønad. Studenter med og uten foreldrepenger har imidlertid lavere sannsynlighet for å få barn nummer to, sammenlignet med kvinner som får foreldrepenger og ikke studerer. Sammenhengen er imidlertid ikke signifikant for barn nummer tre. Hypotese H7 gis ikke støtte til for barn nummer to. Ettbarnsmødre som har mottatt engangsstønad med grunnskole som høyeste utdanningsnivå har lavere sannsynlighet for å få sitt andre barn. Sammenhengen er med andre ord motsatt enn hva jeg hadde forventet. De har imidlertid, som hypotesen også antar, høyere sannsynlighet for å få barn nummer tre sammenlignet med kvinner med engangsstønad og videregående som høyeste utdanningsnivå. Kvinner med engangsstønad og høyere utdanning har imidlertid også vist seg å ha høyere sannsynlighet for barn nummer tre sammenlignet med kvinner som har videregående. H7 gis derfor kun delvis støtte til for tredje fødsler. H8 gis ikke støtte til verken for barn nummer to eller barn nummer tre. Kvinner som har inntekt, men tjener under en $\frac{1}{2}$ G og får engangsstønad har imidlertid høyere sannsynlighet for å få barn nummer to sammenlignet med kvinner som tjener over en $\frac{1}{2}$ G med engangsstønad.

Tabell 6.15: Resultat av hypotesetesting av sammenhengen mellom engangsstønad og barn nummer to og tre

	Barn nummer to		Barn nummer tre	
	Svekket	Styrket	Svekket	Styrket
Hypoteser	H1: Kvinner som fikk engangsstønad har lavere sannsynlighet for barn nummer to enn de som fikk foreldrepenger		X	
	H2: Kvinner som fikk engangsstønad har høyere sannsynlighet for barn nummer tre enn de som fikk foreldrepenger			X
	H3: Enslige mødre som fikk engangsstønad har lavere sannsynlighet for barn nummer to og tre enn samboende som fikk engangsstønad		X	X
	H4: Kvinner i aldersgruppen 30-35 år som fikk engangsstønad har høyere sannsynlighet for barn nummer to, men lavere sannsynlighet for barn nummer tre enn kvinner i andre aldersgrupper som fikk engangsstønad	X		X
	H5: Kvinner fra Afrika, Asia, Sør- og Mellom-Amerika og Øst-Europa som fikk engangsstønad har høyere sannsynlighet for barn nummer to og tre enn kvinner som ikke er utenlandsfødte som fikk engangsstønad	X		X
	H6: Studenter som fikk engangsstønad har lavere sannsynlighet for barn nummer to og tre enn kvinner som får engangsstønad som ikke studerte	X		NS
	H7: Kvinner med grunnskoleutdanning som fikk engangsstønad har høyere sannsynlighet for barn nummer to og tre enn kvinner med videregående/høyere utdanning som fikk engangsstønad	X		(X)
	H8: Kvinner uten inntekt som fikk engangsstønad har høyere sannsynlighet for barn nummer to og tre enn kvinner som har inntekt og som fikk engangsstønad		NS	NS

(X)= delvis styrket, NS= not significant

7 Diskusjon

I dette kapittelet vil jeg diskutere funnene mine i lys av mitt handlingsteoretiske rammeverk, teoretiske perspektiver og tidligere forskning, med hovedvekt på de utledede mekanismene. Målet med denne oppgaven har vært å undersøke sammenhengen mellom det å få engangsstønad, sammenlignet med det å få foreldrepenger, i forhold til sannsynligheten for å få et andre eller tredje barn. Jeg har to ulike analyser, der jeg i den første analysen har sett på mottakere av engangsstønad og foreldrepenger i sin helhet. Deretter har jeg undersøkt hvorvidt sammenhengen mellom engangsstønad og videre barnefødsler varierer for kvinner med ulike kjennetegn.

Kapittelet er delt i to deler. I del 7.1 diskuterer jeg funnene fra den første analysemodellen, altså sammenhengen mellom engangsstønad og videre barnefødsler. I del 7.2 diskuterer jeg funnene fra den andre analysemodellen, det vil si variasjoner i sammenhengen mellom engangsstønad og videre barnefødsler for kvinner med ulike kjennetegn. Jeg diskuterer disse funnene, både for andrebarns- fødsler og tredjebarns fødsler. I slutten av kapittelet oppsummerer jeg diskusjonen fra de to analysene.

7.1 Den generelle sammenhengen mellom engangsstønad og videre barnefødsler

Den første analysen bekreftet forventningene om en signifikant negativ sammenheng mellom engangsstønad og sannsynligheten for å få barn nummer to, og en signifikant positiv sammenheng mellom engangsstønad og sannsynligheten for å få barn nummer tre. Videre hadde jeg også en forventning om at det å inkludere sosioøkonomiske og demografiske kjennetegn ved kvinnene ville gjøre sammenhengen svakere, noe jeg vil diskutere nærmere i del 7.1.1. Alle disse forventningene ble bekreftet.

Kvinnene som mottar engangsstønad har det til felles at de ikke har sikker arbeidstilknytning året før barnet ble født. De har derfor heller ikke like store alternativkostnader av å få barn. Det at kvinnene som får engangsstønad har lavere alternativkostnader av å få barn, kan henge sammen med at de oppfatter det som like viktig å få barn med tett mellomrom. Det å være småbarnsmor i en kortest mulig periode av kvinnens yrkesaktive liv vil være et viktigere

hensyn for kvinner med foreldrepenger fordi de i større grad vil ta hensyn til sin arbeidssituasjon. For ettbarnsmødre som får engangsstønad kan mekanismen *lave alternativkostnader* derfor være med på å skape den negative sammenhengen mellom engangsstønad og barn nummer to. Mekanismen *lave alternativkostnader* er oppfatningsmedierende i den forstand at kvinnene som fikk engangsstønad ikke så det som like viktig å få sitt neste barn i løpet av en kort periode fordi mange av dem ikke hadde en jobb å komme tilbake til. Mekanismen er også ønskemedierende i den forstand at kvinnene som får foreldrepenger ønsker å begrense perioden de er ute av jobb fordi de relativt sett har større preferanser for jobb.

Til tross for destandardisering av antall barn, står fortsatt tobarnsnormen sterkt i Norge (Aassve & Lappegård, 2010; Lappegård, 2007). I og med at de aller fleste (80 %) som får sitt første barn får et barn til, mens det bare er 35 prosent av tobarnsmødre som får sitt tredje barn, kan man derfor tenke seg at det å få tre barn i større grad er knyttet til preferanser for barn enn hva det å få to barn er. En annen forklaring på at preferanser for barn kan være viktigere ved høyere pariteter, er at kvinnene som får engangsstønad ved andre barns fødsel allerede har en permisjonserfaring bak seg. Uavhengig av om de fikk engangsstønad ved første fødsel eller ikke vet de derfor litt mer hva de går til når de får engangsstønad ved andre fødsel. De har måttet sette seg inn i foreldrepermisjonsordningen, og har erfaring med hvordan den fungerer.

Mekanismen *familiepreferanser* gir derfor en mulig forklaring på hvorfor det er slik at tobarnsmødre som får engangsstønad har høyere sannsynlighet for å få sitt tredje barn enn tobarnsmødre som får foreldrepenger. Kvinner som mottar engangsstønad vil ut ifra Beckers (1991) teori ha høyere fruktbarhet, fordi det lønner seg å investere i *en* type humankapital. Ut ifra en preferanseforklaring kan det å stå utenfor arbeidslivet være et bevisst valg kvinnen har gjort fordi hun har høye familiepreferanser (Hakim, 1998, 2003). Man kan derfor tenke seg at kvinnene som får engangsstønad oftere får flere enn to barn fordi de har ønsker og verdier som gjør at dette er en viktig prioritering i deres liv. Det at de har høye familiepreferanser kan imidlertid, som Crompton og Harris (1998) påpeker, også henge sammen med at de har mindre muligheter på arbeidsmarkedet. Med andre ord kan mekanismen *familiepreferanser* skape en positiv sammenheng mellom tobarnsmødrene som fikk engangsstønad og barn nummer tre fordi disse kvinnene ønsker å prioritere familie. Det kan imidlertid også tenkes at de prioriterer familie fordi de har mindre muligheter på arbeidsmarkedet. Sannsynligvis er det en kombinasjon av de to. Uansett grunnen til at kvinnene investerer mer i familie vil

mekanismen *familiepreferanser* kunne være med på å forklare hvorfor tobarnsmødre som får engangsstønad oftere får sitt tredje barn.

Denne analysen bekrefter at sammenhengen er den samme som Lappegård (2010) har funnet tidligere, også når man inkluderer enslige mødre og ikke kaster ut de som opplever et samlivsbrudd i perioden. Korrelasjonen mellom engangsstønad og videre barnefødsler er altså konsistent uavhengig av samlivsstatus, selv om kvinner som var enslige ved startpunktet av analysen gjennomgående har lavere fruktbarhet enn kvinner som i utgangspunktet var i parforhold. Det at kjennetegnene ved kvinnene gjennomgående er signifikant forskjellig fra hverandre gir imidlertid en indikasjon på at det også er ulikhet innad i gruppen kvinner som mottar engangsstønnen. Det er imidlertid mest sannsynlig også andre forhold som både påvirker det at de får engangsstønad og det at de får sitt neste barn som ikke analysene kan gi informasjon om.

7.1.1 Kjennetegn ved ettbarnsmødre og tobarnsmødre

Når jeg inkluderer sosioøkonomiske og demografiske kjennetegn ved kvinnene blir både sammenhengen mellom engangsstønad og barn nummer to, og engangsstønad og barn nummer tre, svakere. De seks kjennetegnene ved kvinnene er med andre ord med på å forklare den opprinnelige sammenhengen mellom det å få engangsstønad og videre fruktbarhet. Dette kan henge sammen med at ettbarnsmødrene som mottar engangsstønad generelt er yngre, og mindre etablerte, noe som kan være med å påvirke at de har lavere sannsynlighet for å få sitt andre barn, ikke fordi de ikke kommer til å få sitt andre barn, men fordi de bruker lengre tid enn kvinnene som fikk foreldrepenger. Dette kan, som Lappegård (2010) påpeker, skyldes at ulike mekanismer er i omløp for ett- og tobarnsmødre.

Av den deskriptive tabellen 5.2 ser man også at tobarnsmødre som mottok engangsstønad er en mer homogen gruppe enn ettbarnsmødre som mottok engangsstønad. Tobarnsmødrene som mottok engangsstønad er generelt i mer etablerte forhold, de er eldre og færre er under utdanning, noe som kan tyde på at de er mer orientert mot familielivet enn det ettbarnsmødrene som fikk engangsstønad var. Tobarnsmødrene har som nevnt også en permisjons-erfaring bak seg, noe som gjør det sannsynlig at denne gruppen i større grad forventet å få engangsstønad, som igjen gjør det mer trolig at dette var noe de bevisst valgte.

7.2 Ulike kjennetegn ved kvinnene som får engangsstønad

I den andre analysen har jeg trukket inn interaksjoner mellom engangsstønad og de seks viktigste kjennetegnene ved kvinnene som mottar engangsstønad som er samlivsstatus, alder,

landbakgrunn, utdanning, inntekt og hvorvidt kvinnen er student eller ikke. Dette er fordi jeg antar at ulike kjennetegn ved kvinnene, i kombinasjon med engangsstønad, vil variere med videre barnefødsler. Jeg vil i det følgende diskutere disse funnene etter de seks kjennetegnene, og diskutere andrefødsler og tredjefødsler sammen.

7.2.1 Enslig med engangsstønad

Av utvalgsfordelingen ser man at en betraktelig større andel av de som fikk engangsstønad er enslige mødre. Jeg hadde en forventning om at enslige ville ha lavere sannsynlighet for videre barnefødsler, fordi de manglet støtte fra en partner både praktisk og økonomisk. Foreldre som ikke lever i samliv ved første barns fødsel er generelt sett yngre, har kortere utdanning og lavere inntekt enn de samboende og gifte (Skrede et al., 2011). De som lever i samliv har altså generelt mer økonomiske ressurser enn hva enslige mødre har. I tillegg er det som Kravdal og Rindfuss (2008) påpeker viktig å ta stilling til, i mitt tilfelle kvinnens, samlivsstatus fordi det å være enslig i seg selv gjør det vanskeligere å få flere barn, fordi kvinnen da må finne en ny person hun ønsker å få barn med.

Jeg har argumentert for at enslige kvinner som i tillegg mottok engangsstønad vil ha en tilleggsbelastning av å være enslige fordi de heller ikke fikk betalt foreldrepermisjon og derfor generelt har mindre økonomiske midler. Disse forventningene bekreftes. Analysen viser at blant kvinnene som får engangsstønad har de enslige mødre under halvparten så høy sannsynlighet for å få sitt andre barn og en fjerdedel så høy sannsynlighet for å få sitt tredje barn, sammenlignet med de som har samboer. Hvorvidt de fikk engangsstønad eller ikke, er imidlertid i mindre grad utslagsgivende, selv om sammenhengen er negativ for enslige kvinner som fikk engangsstønad, sammenlignet med de enslige foreldrepengemottakerne. Denne mulighetsmedierende mekanismen har jeg betegnet som *manglende partner*, og kan generere en negativ sammenheng mellom kvinner som mottar engangsstønad som enslige og deres videre barnefødsler. Det ser imidlertid ikke ut til at den økonomiske tilleggsbegrensningen av å få engangsstønad har like stor betydning, til tross for at forskjellen er signifikant. En trolig forklaring er at det at kvinnene må finne en ny mann å få sitt neste barn med gjør at manglende partner i seg selv virker begrensende. Det å være alene om den daglige omsorgen kan også være belastende i seg selv, og føre til at kvinnes oppfatning av det å få barn gir henne lavere sannsynlighet for å få et neste barn. Det å være i et forhold kan også bygge opp under ønsket om å få et barn. Hvis man får barn med samme partner har det muligens sammenheng med at man har gode erfaringer fra første runde som gjør at man ønsker å få et barn til.

7.2.2 Unge med engangsstønad

Et mer overraskende funn er at kvinnene som får engangsstønad har høyere sannsynlighet for å få sitt andre barn desto yngre aldergruppe de tilhører. Dette er det motsatte av det blant annet Rønsens (2005) studie viser. *Gjenninhentingsmekanismen* har med andre ord ikke vært med på å skape denne sammenhengen i min analyse. En mulig forklaring på dette kan være at unge kvinner som fikk engangsstønad har mer tid på seg til å få et nytt barn, og at de har flere fekunde år foran seg. En annen forklaring er at kvinner som fikk engangsstønad og barn i ung alder (opp til tjuefem år) er en selektert gruppe i den forstand at de, relativt til andre, er mer familieorienterte i og med at de velger å få barn såpass tidlig.

Tenåringsfruktbarheten i Norge er ikke veldig lav, sammenlignet med andre europeiske land som Sverige, Nederland og Italia (Sing & Darroch, 2000). Det er imidlertid uvanlig å få barn så tidlig også i Norge, noe som sier oss at tenåringsforeldre er en selektert gruppe av befolkningen. Gjennomsnittsalderen for førstegangsfødende har gått kraftig opp de siste tiårene (Rønsen, 2005), og denne utviklingen gjelder generelt for hele Europa. Dette kan henge sammen med at det er normative føringer i retning av å vente med å få barn til man er eldre. Dette kan igjen være knyttet til at individualistiske verdier som selvrealisering står sterkt i industrialiserte, rike land som Norge (Beck & Beck-Gernsheim, 1995b; Giddens, 1992). Det er forventet at man venter noen år. De som likevel får barn i tenårene kan man derfor tenke seg at bruker foreldreskapet som en alternativ inngang inn i voksenlivet, istedenfor å ta utdanning eller etablere seg i arbeidslivet.

Det å være 30 til 35 gir imidlertid kvinner lavere sannsynlighet for å få sitt tredje barn, sammenlignet med kvinner i slutten av tyveårene. Sammenhengen er i så måte som forventet. En mulig forklaring på dette er at kvinnene som er i begynnelsen av trettiårene når de får sitt andre barn har færre fruktbare år foran seg, og dermed også mindre mulighet for å få sitt tredje barn.

7.2.3 Utenlandsfødte med engangsstønad

Kvinner med bakgrunn fra land i Afrika, Asia, Sør- og Mellom-Amerika og Øst-Europa som også har fått engangsstønad har like høy sannsynlighet for å få sitt andre barn som norskfødte med engangsstønad. Dette er uventet, ut ifra hypotesen. De har imidlertid som forventet høyere sannsynlighet for å få sitt tredje barn. Kvinnene fra disse landene får altså oftere tre barn, selv om de bruker lengre tid på å få sitt andre barn. Dette gjelder både kvinnene som får foreldrepenger og de som får engangsstønad.

Når det kommer til tredje barns fødsler ser det å få engangsstønad ut til å være viktigere enn det å ha bakgrunn fra Afrika, Asia, Sør- og Mellom-Amerika og Øst-Europa, fordi det er stor forskjell i fruktbarhetsatferd mellom kvinner som får engangsstønad og de som ikke får det fra disse landene. Dette kan ha sammenheng med at kvinnene fra disse landene som får foreldrepenger er godt etablert i Norge. Tønnesens (2014) studie viser at innvandrerkvinner tilpasser seg norske fruktbarhetsmønstre, og forskjellen mellom norskfødte og utenlandsfødte blir mindre etter lenger botid.

Mange av kvinnene som kommer som innvandrere til Norge rapporterer at de kommer for å etablere familie (Aalandslid & Tronstad, 2010). Kvinner som får engangsstønad har også generelt sett lavere yrkespreferanser, enn kvinner som får foreldrepenger. Det at disse kvinnene i tillegg kommer fra kulturer der kollektivistiske verdier er viktigere enn selvrealisering som manifesteres gjennom utdanning, yrkeskarriere og liknende, kan derfor forklare at disse kvinnene har over dobbelt så høy sannsynlighet for å få sitt andre barn, sammenlignet med norske kvinner som mottar foreldrepenger. Kvinnene vil også ha mindre muligheter for å få innpass på arbeidsmarkedet, sammenlignet med norske kvinner, på grunn av språkvansker og arbeidsdiskriminering (Midtbøen & Rogstad, 2012). *Kjønnspecialiseringsmekanismen* kan med andre ord både henge sammen med at kvinnene fra Afrika, Asia, Sør- og Mellom-Amerika og har verdier og oppfatninger som gjør at de skiller seg fra norskfødte og derfor oftere får flere enn to barn. Utenlandsfødte kvinner har også mindre muligheter for å få innpass på arbeidsmarkedet, sammenlignet med norskfødte (Midtbøen & Rogstad, 2012)

7.2.4 Student med engangsstønad

Blant kvinnene som får engangsstønad har de som er registrert som studenter, året barnet blir født, litt høyere sannsynlighet for å få sitt andre barn. Dette er motsatt av hva jeg hadde forventet. Dette kan ha sammenheng med at disse kvinne generelt har litt bedre økonomi enn andre som mottar engangsstønad, i og med at de får foreldrestipend. *Studenter* har imidlertid uavhengig av om de får engangsstønad eller ikke *lavere* sannsynlighet for å få sitt andre barn, sammenlignet med kvinner som ikke studerer og får foreldrepenger. Dette kan ha sammenheng med at studentene ønsker å bli ferdige med studiene før de får sitt neste barn. *Behovsutsettelsesmekanismen* innebærer at studenter trenes opp til å utsette behovene sine gjennom studieerfaringen, og dette kan derfor være noe av forklaringen. Det at man bruker såpass mye tid på å jobbe med noe som vil gi ønsket resultat i fremtiden er det som skaper denne handlingsrekken. Studentene i mitt utvalg har imidlertid allerede få sitt første barn, men

det at de sammenlignet med andre studenter har lavere fruktbarhet gjør dette til en plausibel tolkning av resultatet. Ut ifra en økonomisk forklaring er det også stor forskjell på det å være ettbarnsmor og tobarnsmor med hensyn til utgifter, tidskostnader og fleksibilitet. Fleksibiliteten ved studenttilværelsen kan også ha samsvar med at studenter venter med å få flere barn, fordi de opplever å ha dårlig samvittighet både for å ha for lite tid til barn og for lite tid til studier. De tøyelige grensene gjør det vanskelig å balansere de to rollene (Århus, 2012). Århus (2012) sin studie viser at flere av studentmødrene ønsker seg en jobb de slipper å ha med seg hjem.

7.2.5 Høyere utdanning og engangsstønad

Sammenlignet med kvinnene som har videregående som høyeste oppnådde utdanningsnivå året de fikk barn, har kvinnene med grunnskole lavere sannsynlighet for å få sitt andre barn og høyere sannsynlighet for å få sitt tredje barn, når man sammenligner kvinnene med engangsstønad. Kvinnene med grunnskoleutdanning har altså liknende fruktbarhetsmønstre som kvinnene fra land i Afrika, Asia, Sør- og Mellom-Amerika og Øst-Europa. På samme måte som kvinner fra slike land i er mer kjønns spesialiserte, har tidligere studier også vist at kvinner med lavere utdanning i mindre grad er opptatt av å ha det likestilt hjemme (Skrede, 2004, 2005). *Kjønns spesialiseringsmekanismen* kan derfor også tenkes å ha vært med på å skape denne sammenhengen. Ut ifra en preferanseforklaring kan også det at disse kvinnene har investert mindre i utdanning tyde på at deres sannsynlighet for å få barn nummer tre ikke påvirkes negativt av *konkurrerende preferanser-mekanismen*, fordi deres yrkespreferanser ikke er like store som hos kvinner med høyere utdanning, noe som kan indikere at de har høyere preferanser for barn (Hakim, 1998, 2003). De som har høyere utdanning hadde jeg derfor forventet at ville ha lavere sannsynlighet for å få barn nummer tre. Analysen viste imidlertid det motsatte. Blant kvinnene med høyere utdanning har både de kvinnene som får engangsstønad og kvinnene som får foreldrepenger 50 prosentpoeng høyere sannsynlighet for å få sitt andre barn sammenlignet med kvinner med videregående utdanning. Til tross for at kvinnene har investert mye tid i utdanningsinstitusjoner, noe som ut ifra Beckers (1991) tankegang ville gjøre det ekstra kostbart for disse kvinnene å få flere enn tre barn, har ny forskning vist at det å få tre barn begynner å bli vanligere (Lappegård, 2007), noe som kan ha sammenheng med at ideelt barnetall er i endring. En annen mulig forklaring er at høyt utdannede har lavere bruddrate, og dermed mer stabile forhold (Lyngstad, 2004), noe som gjør det enklere for dem å få flere barn fordi de slipper å finne en ny mann å få nye barn med.

7.2.6 Inntektsforskjeller blant kvinner med engangsstønad

Blant kvinnene som får engangsstønad er det ingen variasjon i sannsynligheten for å få barn nummer to avhengig av morens inntektsnivå. Dette kan komme av at det er komplisert å fange opp sammenhengen mellom interaksjoner når variabelen er såpass skjevt fordelt, og i stor grad er med på å skape skillet mellom de som får og ikke får engangsstønad i utgangspunktet. For tredjebarns fødsler er det imidlertid slik at de som tjener under en $\frac{1}{2}$ G har høyere sannsynlighet for å få sitt tredje barn, sammenlignet med de som tjener over en $\frac{1}{2}$ G. *Lønnstap-mekanismen* kan være med på å skape denne forskjellen. Kvinner som tjener over $\frac{1}{2}$ G og likevel får engangsstønad kan oppleve det å få engangsstønad mer overaskende og negativt fordi de taper inntekt på å få barn. Ut ifra Beckers (1991) teori har disse kvinnene derfor større kostnader ved å få barn, noe som kan gjøre at de utsetter det å få sitt tredje barn. Denne mekanismen er oppfatningsmedierende i den forstand at det oppleves mer vanskelig å få engangsstønad. Den er også mulighetsmedierende fordi kvinnene som tjente over en $\frac{1}{2}$ G før barnet blir født har mindre muligheter til å opprettholde den samme livsstilen som de hadde året før barnet ble født.

7.3 Oppsummering

Kvinnene som får engangsstønad har lavere sannsynlighet for å få sitt andre barn. Gjennom mekanismen *lave alternativkostnader* har jeg argumentert for at det genereres en negativ sammenheng, fordi kvinnene som mottok engangsstønad ikke har like høye insentiver for å begrense perioden de er ute av arbeidslivet, fordi de ikke har en like sikker arbeidstilknytning, sammenlignet med kvinnene som får foreldrepenger. Kvinnene som mottar engangsstønad har imidlertid vist seg å ha høyere sannsynlighet for å få sitt tredje barn, noe jeg argumenterer for at genereres gjennom mekanismen *familiepreferanser*. Denne mekanismen genererer en sterkere positiv sammenheng med kvinnene som får engangsstønad, i og med at disse kvinnene har høyere preferanser for familie.

Hovedfokuset for denne oppgaven har imidlertid vært å undersøke hvorvidt det er sånn at sammenhengen mellom engangsstønad og videre barnefødsler varierer ut ifra ulike kjennetegn ved kvinnene som mottok engangsstønad. Dette forskningsspørsmålet har jeg undersøkt med utgangspunkt i seks kjennetegn. Analysen viser at de enslige har lavere sannsynlighet for å få sitt neste barn. Jeg har argumentert for at denne negative sammenhengen genereres av mekanismen *manglende partner*. Jeg har argumentert for at kvinnene som får engangsstønad som enslig har økonomiske og praktiske begrensninger som både

påvirker deres muligheter og ønsker om å få et nytt barn. Et viktig poeng er at det ser ut til at det i hovedsak er mangel på partner, og ikke hvorvidt man får engangsstønad eller ikke som skaper denne negative sammenhengen.

En annen gruppe som har negativ sammenheng med barn nummer to er kvinner i begynnelsen av tredveårene. Dette var uventet. Jeg hadde sett for meg at *gjenninnhentingsmekanismen* ville generere en høyere sannsynlighet for neste barn for denne gruppen, sammenlignet med yngre aldersgrupper. De yngre ser derimot ut til å ha høyere sannsynlighet for å få sitt neste barn. Det at noen begynner tidlig med å få barn kan henge sammen med at de har høyere familiepreferanser, og at denne mekanismen derfor skaper en positiv sammenheng. Kvinnene i begynnelsen av tredveårene har imidlertid som forventet lavere sannsynlighet for å få barn nummer tre. Jeg har argumentert for at dette kan skyldes at de har mindre *muligheter* for å få et nytt barn, fordi de har færre fekunde år foran seg.

Et annet uventet funn var at studentene med engangsstønad hadde en litt høyere sannsynlighet for å få barn nummer to (ikke signifikant for barn nummer tre). Dette kan ha sammenheng med at studentene som får engangsstønad, relativt til andre som mottar engangsstønad, har mer økonomiske ressurser fordi de får foreldrestipend fra Lånekassen. Studenter har uavhengig av om de får foreldrepenger eller ikke imidlertid lavere sannsynlighet for å få sitt andre barn. Jeg har argumentert for at denne negative sammenhengen genereres av *behovsutsettelsesmekanismen* fordi studentene har en *oppfatning* om at det er fornuftig å utsette å få et nytt barn til de har sikker arbeidstilknytning, og at de *ønsker* å fullføre utdannelsen før de får sitt neste barn.

Blant kvinnene som får engangsstønad viser også analysen at de med bakgrunn fra Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika og Øst-Europa, grunnskoleutdanning og inntekt under en ½ G, har høyere sannsynlighet for barn nummer tre. Jeg har argumentert for at disse positive sammenhengene genereres av kjønns spesialiseringsmekanismen for de med landbakgrunn fra Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika og Øst-Europa, konkurrerende preferanser for de med grunnskoleutdanning og mekanismene *lønnstapsmekanismen* og *forbrukspreferanser* for kvinnene som tjener under ½ G. Jeg har argumentert for at kvinnene fra Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika og Øst-Europa har mer tradisjonelle verdier og mindre arbeidsmarkedsmuligheter som gjør at de oftere får tre barn. For kvinnene med grunnskoleutdanning har jeg argumentert for at det at de ikke har investert like mye i utdanningsinstitusjoner i tillegg til at det at de ikke har sikker arbeidstilknytning vitner om at de ikke har like høye

preferanser for karriere. Den positive sammenhengen mellom de som tjener under en $\frac{1}{2}$ G og barn tre kan ha med mindre kostnader i forhold til det å få engangsstønad å gjøre, og mindre forventninger om et høyt forbruk, sammenlignet med de som var nærmere å kvalifisere til foreldrepenger.

Sammenhengene jeg finner i denne analysen skyldes i stor grad også at ettbarnsmødrene og tobarnsmødrene er ulike fra hverandre. Kvinnene som får engangsstønad ved første fødsel er generelt mindre etablerte i forhold, yngre, og flere er under utdanning, sammenlignet med kvinnene som får engangsstønad ved andre fødsel. Kvinner som får engangsstønad ved andrebarns fødsel har også en permisjonserfaring bak seg, som sannsynliggjør at de er mer fortrolige med å få engangsstønad og være uten arbeidstilknytning som mor enn ettbarnsmødre som får engangsstønad.

8 Konklusjon

Utgangspunktet for denne oppgaven har vært å undersøke fruktbarhetsatferden til en gruppe som det tidligere ikke er rettet mye fokus mot, for å forstå samspillet mellom politikk og fruktbarhet på en ny måte. Mitt første forskningsspørsmål om hvorvidt kvinner som mottar engangsstønad har en annen fruktbarhetsatferd enn de som mottar foreldrepenger gis støtte til ut ifra den første analysen. Kvinnene som mottar engangsstønad har lavere sannsynlighet for å få barn nummer to, og høyere sannsynlighet for barn nummer tre. Jeg har argumentert for at dette har sammenheng med at disse kvinnene har lavere arbeidstilknytning og derfor mindre insentiver for å få barn med tett mellomrom, men at de likevel vil ha høyere sannsynlighet for barn nummer tre fordi de er mindre investert i arbeidslivet enn kvinner som får foreldrepenger. Videre har jeg også argumentert for at sammenhengen kan være motstridende, fordi det er store forskjeller mellom ettbarnsmødre og tobarnsmødre som får engangsstønad.

Analysen har også vist at det er store forskjeller innad i gruppen som mottar engangsstønad, noe som bekrefter mitt andre forskningsspørsmål. Mekanismene som skaper sammenhengen mellom engangsstønad og videre barnefødsler er mange, og delvis motstridende. Det de imidlertid illustrerer er at det å studere kvinner som mottok engangsstønad som en enhetlig gruppe er problematisk. Gruppen er sammensatt av kvinner i vesentlig forskjellige livssituasjoner. Kvinnenes inngang til å få engangsstønad er vidt forskjellig (Naper, 2010), og det er derfor naturlig at deres videre fruktbarhet også vil være forskjellig fra hverandre. Det de imidlertid har felles, er at de ikke har hatt en «sikker nok» tilknytning til arbeidslivet året før fødsel. Bortsett fra dette har mine analyser vist at det er lite som knytter kvinnene som får engangsstønad sammen som gruppe.

Samspillet mellom politikk og fruktbarhet viser seg altså å være sprikende når det kommer til engangsstønadsordningen. Den norske velferdsstaten er sammensatt av mange ulike ordninger. Noen er tilpasset yrkesaktive, mens andre er tilrettelagt for mer tradisjonelle familier. Den sosialdemokratiske velferdsmodellen, der staten tilrettelegger såpass godt for kombinasjon av lønnsarbeid og omsorgsarbeid (Esping-Andersen, 2002) og det offentlige tilbudet åpner opp for ulike typer familier, er med på å gjøre det tryggere for folk å få barn. Pedersen (2014)

finner at verken kvinner eller menn har veldig godt innblikk i hvordan foreldrepermisjonsordningen fungerer. Dette kan henge sammen med en grunnleggende tillit til at velferdsstaten, som gjør at det å få barn oppleves som trygt, også hvis man ikke har sikker arbeidstilknytning året før barnet ble født.

8.1 Styrker og begrensninger ved min studie og temaer for videre forskning

En utfordring ved bruk av registerdata er at de ikke er samlet inn i forskningsøyemed, men for administrative formål (Lyngstad & Skardhamar, 2011). Jeg har derfor ikke informasjon om personers holdninger og verdier, som også er med på å forklare hvorfor kvinner får barn (Ellingsæter & Pedersen, 2013; Lappegård, 2007; Pedersen, 2014). I analysene mine har jeg forsøkt å sannsynliggjøre forskjeller i ønsker, verdier og oppfatninger, men har derfor ikke hatt direkte informasjon om slike mål. Ved å kombinere informasjon fra forskjellige registre gir imidlertid registerdataene god informasjon om hva folk gjør og hvilke livssituasjon de har på tidspunktet, som også har vært temaet for denne oppgaven. En stor fordel ved registerdataene er nettopp at de gir minimalt med frafall og fullstendig informasjon, sett bort i fra menneskelige registreringsfeil.

For videre studier vil det være interessant å gå nærmere inn på hvordan kvinner som mottar engangsstønad selv opplever denne ordningen og deres tanker om videre fruktbarhet, gjennom en surveyundersøkelse, kvalitative intervjuer eller liknende. Dette vil kunne gi mer dyptgående forståelser av mekanismene som ligger bak sammenhengene jeg har funnet. Det vil også være interessant å se på hvorvidt det er slik at de som får engangsstønad får engangsstønad ved flere fødsler, og hva som eventuelt kjennetegner denne gruppen.

Jeg har i denne studien ikke informasjon om kvinnenens partnere. Dette var noe jeg valgte bort på grunn av den store andelen enslige kvinner blant kvinnene som får engangsstønad. Det ville derfor vært vanskelig å tolke hvordan kjennetegn ved partner, henger sammen med kvinnenens videre fruktbarhet. Det å studere fruktbarhetsatferden til ulike par som får engangsstønad, ville derimot ha vært et spennende område for videre studier fordi man da kunne tatt stilling til par som får engangsstønads økonomiske situasjon, sammenlignet med par som får foreldrepenger.

Referanseliste

- Aakvaag, G. (2008). *Moderne sosiologisk teori*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Aalandslid, V.T, & Tronstad, K. R. (2010). Familieinnvandring, kjønn og sysselsetting (s. 5-53). Oslo, Kongsvinger: Statistisk Sentralbyrå.
- Aassve, A., & Lappegård, T. (2009). Childcare Cash Benefits and Fertility Timing in Norway. *European Journal of Population*, 25, 67-88. doi: 10.1007/s10680-008-9158-6
- Aassve, A., & Lappegård, T. (2010). Cash-Benefit Policy and Childbearing Decisions in Norway. *Marriage and Family Review*, 46(3), 149-169. doi: 10.1080/01494929.2010.490094
- Allison, P. D. (1982). Discret-Time Methods for the Analysis of Event Histories. *Sociological Methodology*, 13, 61-98.
- Andersson, G., Kreyerfeld, M., & Mika, T. (2009). Welfare State Contexts, Female Earnings and Childbearing *Max Planck Institute for Demographic Research WP 026*, 2-29.
- Arbeids- og Velferdsdirektoratet. (2015). *Spesielt om foreldrepenger til far* Hentet fra <https://www.nav.no/no/Person/Familie/Venter+du+barn/Spesielt+om+foreldrepenger+til+far.347656.cms#chapter-2>
- Arbeids- og Velferdsetaten. (2014). Kontantstøtte til småbarnsforeldre. <https://www.nav.no/no/Person/Familie/Barnetrygd+og+kontantstotte/Nynorsk/Kontantst%C3%B8tte+til+sm%C3%A5barnsforeldre.1073749154.cms>
- Barne- Likestillings- og Inkluderingsdepartementet. (2012). *Politikk for likestilling (NOU 2012:15)* Lastet ned fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/nouer/2012/nou-2012-15/14/3.html?id=699986>.
- Barne- og familiedepartementet. (1996). Offentlige overføringer til barnefamilier (NOU 1996:13).
- Beck, U. (1992). *Risk Society- Towards a New Modernity*. London: SAGE Publications.
- Beck, U., & Beck-Gernsheim, E. (1995a). All for love of children. I U. Beck & E. Beck-Gernsheim (Red.), *The normal chaos of love* (s. 102-139). UK: Polity Press.
- Beck, U., & Beck-Gernsheim, E. (1995b). Introduction - Individualization and ways of living and loving. I U. Beck & E. Beck-Gernsheim (Red.), *The normal chaos of love* (s. 2-10). UK: Polity Press.
- Becker, G. S. (1960). *An Economic Analysis of Fertility* National Bureau Committee for Economic Research (Red.), *Demographic and Economic Change in Developed Countries* (s. 209-240). Hentet fra <http://www.nber.org/chapters/c2387>
- Becker, G. S. (1965). A Theory of The Allocation of Time. *The Economic Journal*, 75(299), 493-517. doi: 10.2307/2228949

- Becker, G. S. (1991a). The Demand of Children *A Treatise on the Family* (s. 135-178). USA: Harvard University Press.
- Becker, G. S. (1991b). Division of Labor in Household and Families. I G. S. Becker (Red.), *A Treatise on the Family* (s. 30-80). USA: Harvard University Press.
- Becker, G. S. (1991c). Introduction. I G. S. Becker (Red.), *A Treatise on the Family* (s. 1-20). USA: Harvard University Press.
- Becker, G. S. (1998). *Accounting for tastes*. USA: Harvard University Press.
- Bernhardt, E. . (2004). Is the Second Demographic Transition a useful concept for demography? *Vienna Yearbook of Population Research*, 2, 25-28.
- Billari, F., & Kohler, H. P. (2004). Patterns of low and lowest-low fertility in Europe. *Population Studies: A Journey of Demography*, 58 No. 2, 161-176.
- Birkelund, G., & Petersen, T. (2010). Det norske likestillingsparadokset. I I. Frønes & L. Kjølrsrud (Red.), *Det norske samfunn* (s. 144-159). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Blake, J. (1968). Are babies consumer durables? A critique of the economic theory of reproductive motivation. *Population Studies*, 22(5-25).
- Crimmins, E. M., Easterlin, R. A., & Saito, Y. . (1991). Preference Changes Among American Youth: Family, Work and Goods Aspirations. *Population and Development Review*, 17, No. 1, 115-133.
- Crompton, R., & Harris, F. (1998). Explaining Women's Employment Patterns: 'Orientations to Work' Revisited. *The London School of Economics and Political Science*, 49(1), 118-136.
- Dommermuth, L., Klobas, J., & Lappegård, T. (2009). Now or later? The theory of planned behaviour and fertility intentions. *Advances in Life Course Research*, 16, 42-53.
- Duvander, A. Z., Lappegård, T. , & Andersson, G. (2010). Family policy and fertility: fathers' and mothers' use of parental leave and continued childbearing in Norway and Sweden. *Journal of European Social Policy*, 20(1), 45-57. doi: 10.1177/0958928709352541
- Easterlin, R. A. (1980). *Birth and Fortune. The impact og Numbers on Personal Welfare*. New York: Basic Books.
- Ellingsæter, A. L. (2003). The complexity of family policy reform: The case of Norway. *European Societies*, 5(4), 419-443. doi: 10.1080/1461669032000127679
- Ellingsæter, A. L. (2009). Community, Work & Family. leave policy in the Nordic welfare states: a 'recipe' for high employment/high fertility? *Community, Work and Family*, 12(1), 1-19.
- Ellingsæter, A. L. (2012). Familiepolitikk i klassesamfunnet. I A. L. Ellingsæter & K. Widerberg (Red.), *Velferdsstatens familier: nye sosiologiske perspektiver* (s. 99-116). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Ellingsæter, A. L., & Pedersen, P. (2013). Frukthetens fundament i den norske velferdsstaten *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 54(1), 3-29.
- Esping-Andersen, G. (1999). *Social Foundations of Postindustrial Economies*. UK: Oxford: University Press.

- Esping-Andersen, G. (2002). *Why we need a new welfare state*. . Oxford: University Press.
- Eurostat. (2015). Total fertility rate in European countries, 1990-2013. <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdde220&plugin=1>
- Folketrygdloven. (2015a). *Kapittel 14. Ytelser ved svangerskap, fødsel og adopsjon*. Lastet ned fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1997-02-28-19/KAPITTEL_6-1#KAPITTEL_6-1.
- Lov om folketrygd: kapittel 3. Visse beregningsregler, trygdetid, pensjonspoeng og pensjonsgivende inntekt (2015b).
- Furuberg, J. (2014). Kva for inntektskjelder har dei arbeidslause. *Arbeid og Velferd* 2, 37-48.
- Gauthier, A. H. (2007). The impact of family policies on fertility in industrialized countries: a review of the literature. *Springer Science and Business Media*, 26, 323-346. doi: 10.1007/s11113-007-9033-x
- Giddens, A. (1992). *Transformation of Intimacy*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. (1997). *Modernitetens konsekvenser. Norsk utgave*. Oslo: Pax Forlag.
- Hakim, C. (1998). Developing a Sociology for the Twenty-First Century: Preference Theory. *The British Journal of Sociology*, 49(1), 137-143.
- Hakim, C. (2003). A New Approach to Explaining Fertility Patterns: Preference Theory. *Population and Development Review*, 29(3), 349-374.
- Hedström, P. (2005). *Dissecting the Social: On the Principles of Analytical Sociology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hedström, P. (2006). Explaining Social Change: an Analytical Approach. *Revista de sociologia*, 80, 73-95.
- Heiland, F., Prskawetz, A., & Sanderson, W. G. (2008). Are Individuals Desired Family Sizes Stable? Evidence from West German Panel Data. *European Journal of Population*, 24(2), 129-156. doi: 10.1007/s10680-008-9162-x
- Kaldager, R. V. (2014). The relationship between earnings and first birth probability among Norwegian men and women 1994-2008. *Statistics Norway, Discussion Paper, No. 787*, 3-39.
- Kavli, H. C., & Nadim, M. (2009). Familiepraksis og likestilling i innvandrede familier. *Fafo-rapport*, 39(7), 119-141.
- Kitterød, R. H., & Rønsen, M. (2011). Husmødre i likestillingsland: Hvem er hjemmearbeidende i dag? *Samfunnsspeilet*, 1(2), 8-21.
- Kornstad, T., & Rønsen, M. (2014). Women's wage and fertility revisited: Evidence from Norway. *Statistics Norway, Discussion Paper*, 784, 3-33.
- Kravdal, Ø., & Rindfuss, R.R. (2008). Changing Relationship between Education and Fertility: A Study of Women and Men Born 1940 to 1964. *American Sociological Review* 73(5), 854-873. doi: 10.1177/000312240807300508

- Lappegård, T. (1999). Akademikere får også barn, bare senere. *Samfunnsspeilet*, 5, 7-14.
- Lappegård, T. (2007). Sosiologiske forklaringer på fruktbarhetsendring i Norge i nyere tid. *Sosiologisk tidsskrift*, 1, 56-69.
- Lappegård, T. (2010). Family Policies and Fertility in Norway. *European Journal of Population*, 26, 99-116. doi: 10.1007/s10680-009-9190-1
- Lappegård, T., Noack, T. , & Rønsen, M. (2013). Changing Fertility Behaviour across Two Generations: The Role of Gender and Class. I A. L. Ellingsæter, A. Jensen & M. Lie (Red.), *The Social Meaning of Children and Fertility Change in Europe*. New York: Routledge.
- Lesthaeghe, R. (2010). The Unfolding Story of the Second Demographic Transition. *Population and Development Review*, 36(2), 211-251.
- Lyngstad, T. H. (2004). The impact of parents' and spouses' education on divorce rates in Norway. *Demographic Research*, 10(5), 121-142. doi: 10.4054/DemRes.2004.10.5
- Lyngstad, T. H., & Skardhamar, T. (2011). Nordic Register Data and Their Untapped Potential for Criminological Knowledge. *Crime and Justice in Scandinavia*, Chicago: University of Chicago Press, 40(1), 613-645.
- McDonald, P. . (2002). Sustaining fertility through public policy: The range of options. *Population*, 57(3), 417-446. doi: 10.2307/3246634
- Midtbøen, A. H., & Rogstad, J. (2012). Diskrimineringens omfang og årsaker: etniske minoriteters tilgang til norsk arbeidsliv *Institutt for samfunnsforskning* (Vol. 1, s. 9-162). Oslo.
- Mood, C. (2010). Logistic Regression: Why We Cannot Do What We Think We Can Do, and What We Can Do About It. *European Sociological Review*, 26(1), 67-82. doi: 10.1093/esr/jcp006
- Naper, S. O. . (2010). Kvinner som får engangsstønad ved fødsel. *Arbeid og Velferd*, 2, 68-76.
- Neyer, G. (2003). Family Policies and Low Fertility in Western Europe. *Max Planck Institute for Demographic Research, Working Paper, no. 21*, 1-11.
- Neyer, G., & Andersson, G. (2008). Consequences of Family Policies on Childbearing Behaviour: Effects or Artifacts? *Population and Development Review*, 34(4), 699-724.
- Noack, T. (2002). Samboer med felles barn: En gruppe med mye gjennomtrekk. *Økonomiske analyser*, 3, 44-49.
- Noack, T., & Seierstad, A. (2003). Utviklingen i samliv: heller jeg enn vi? *Samfunnsspeilet* 3, 19-25.
- Olsen, B. (2010). Unge med innvandrerbakgrunn i arbeid og utdanning (Vol. 9, s. 3-76): Statistisk Sentralbyrå.
- Oppenheimer, V. K. (1994). Women's Rising Employment and the Future of the Family in Industrial Societies. *Population and Development Review*, 20(2), 293-342. doi: 10.2307/2137521
- Pedersen, E. . (2014). Jakten på en foreldreskapskontrakt: betydningen av arbeidsvilkår for fruktbarhetsoverveielser. *Sosiologisk tidsskrift*, 2, 178-198.
- Rindfuss, R.R., Guzzo, K. B., & Morgan, S.P. (2003). The changing institutional context of low fertility. *Population Research and Policy Review*, 22(5/6), 411-438.

- Ross, C. E., & Mirowski, J. (1999). Refining the Association between Education and Health: Effects on Quantity, Credentials and Selectivity. *Demography*, 36(4), 445-460.
- Rowland, D. T. (2003). *Demographic methods and concepts*. New York: Oxford University Press.
- Rønsen, M. (2005). Fruktbarhetsutviklingen i Norge. *Økonomiske analyser*, 24, 50-54.
- Rønsen, M., & Kitterød, R. H. (2012). *Kvinner i arbeid ute og hjemme: endring og ulikhet*. Oslo: Gyldendal.
- Sing, S. , & Darroch, J.E. (2000). Adolescent pregnancy and childbearing: levels and trends in industrialized countries. *Family Planning Perspectives*, 32(1), 14-23.
- Skog, O. J. (2004). *Å forklare sosiale fenomener. En regresjonsbasert tilnærming*. Oslo: Gyldendal.
- Skrede, K. (2004). Familiepolitikken grense ved "likestilling light?" IA. L. Ellingsæter & A. Leira (Red.), *Velferdsstaten og familie - Utfordringer og dilemmaer* (s. 160-200). Oslo: Gyldendal Norske Forlag.
- Skrede, K. (2005). Foreldreskap i forandring - færre menn blir fedre. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 2, 4-22.
- Skrede, K., Seierstad, A., & Aarskaug, W. K. . (2011). Forskjeller mellom samboere og gifte ved første barns fødsel: mindre utdannings- og inntektsforskjeller. *Samfunnsspeilet*, 3, 29-38.
- Skrede, K., & Sørensen, A. (1983). På spor av en ny kvinnerolle - Hvilken betydning har tidligere livsløpstilpassning for kvinners tilknytning til arbeidsmarkedet i ulike livsløpsfaser? I K. Skrede & K. Torsnes (Red.), *Studier i kvinners livsløp*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Statens institutt for forbruksforskning. (2014). SIFOs referansebudsjett for forbruksutgifter 2014.
- Statistisk Sentralbyrå. (2015a). Arbeidskraftundersøkelsen: Tabell: 03781:Syssestatte, etter kjønn og alder.
<https://www.ssb.no/statistikkbanken/selecttable/hovedtabellHjem.asp?KortNavnWeb=fodte&CMSSubjectArea=befolkning&checked=true>
- Statistisk Sentralbyrå. (2015b). Fødte - Tabell 05525: Levendefødte, etter mors samlivsstatus (F).
<https://www.ssb.no/statistikkbanken/selecttable/hovedtabellHjem.asp?KortNavnWeb=fodte&CMSSubjectArea=befolkning&checked=true>
- Statistisk Sentralbyrå. (2015c). Fødte - Tabell: 04232: Samlet fruktbarhetstall, kvinner (F).
<https://www.ssb.no/statistikkbanken/selecttable/hovedtabellHjem.asp?KortNavnWeb=fodte&CMSSubjectArea=befolkning&checked=true>
- Statistisk Sentralbyrå. (2015d). Fødte - tabell: 05527: Levendefødte, med samboerforeldre, i prosent av alle levendeføte i samliv (F).
<https://www.ssb.no/statistikkbanken/selecttable/hovedtabellHjem.asp?KortNavnWeb=fodte&CMSSubjectArea=befolkning&checked=true>
- Statistisk Sentralbyrå. (2015e). Fødte - Tabell: 07872: Foreldrenes gjennomsnittlige fødealder ved første barns fødsel.
<https://www.ssb.no/statistikkbanken/selecttable/hovedtabellHjem.asp?KortNavnWeb=fodte&CMSSubjectArea=befolkning&checked=true>

- Stjernø, S. , & Øverbye, E. (2012). *Arbeidslinja: arbeidsmotivasjonen og velferdsstaten*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Store norske leksikon. (2014). Grunnbeløpet.
- Sutela, H. (2012). Temporary Jobs and First Child Fertility in Finland. *Community, Work and Family*, 15(4), 425-450.
- Tronstad, K. R. (2010). Familieinnvandrede kvinner i arbeidslivet. *Samfunnsspeilet*, 3, 14-19.
- Tønnesen, M. . (2014). Fruktharhet og annen demografi hos innvandrere og deres barn i Norge (Vol. 4, s. 4-57). Oslo: Statistics Norway.
- van de Kaa, D. J. (1987). Europe's Second Demographic Transition. *Population Bulletin*, 41, 3-57.
- Winkler-Dworak, M., & Toulemon, L. . (2007). Gender Differences in the Transition to Adulthood in France: Is There Convergence Over the Recent Period? *Springer Science and Business Media*, 23(3-4), 273-314.
- Wright, K. (2005). The Dataset Diet- How to transform short and 'fat' into long and 'thin'. 6. <http://www.phusewiki.org/docs/2005/PAPERS/TU06.pdf>
- Århus, J. H. (2012). *Student eller mor? Ja takk, begge deler* (Master), Universitet i Oslo, Oslo. Lastet ned fra <https://www.duo.uio.no/>

Alle kilder brukt i denne oppgaven er oppgitt.

Antall ord: 29 173

Vedlegg

Vedlegg 1: Full modell av sammenhengen mellom engangsstønad og barn nummer to

	Modell 1		Modell 2	
	OR	KI	OR	KI
<i>Engangsstønad</i>	0,80***	(0,79- 0,82)	0,85***	(0,84-0,86)
<i>Foreldrepenger</i>	ref.		ref.	
<i>Alder ved fødsel</i>				
<20			1,12***	(1,10-1,15)
20-24			1,08***	(1,07-1,09)
25-29			ref.	
30-35			0,81***	(0,80-0,82)
>35			0,33***	(0,33-0,36)
<i>Under utdanning året barnet ble født</i>				
Ja			0,95***	(0,93-0,96)
Nei			ref.	
<i>Mors utdanningsnivå</i>				
Grunnskole			0,88***	(0,87-0,90)
Videregående			ref.	
Høyere utdanning			1,46***	(1,45-1,47)
Uoppgitt			1,11***	(1,08-1,13)
<i>Samlivsstatus ved fødsel</i>				
Enslig			0,60***	(0,59-0,61)
Samboer			ref.	
Gift			1,24***	(1,23-1,25)
<i>Landbakgrunn</i>				
Norskfødt			ref.	
Asia, Afrika, Sør og mellom Amerika og Øst-Europa			0,84***	(0,82-0,86)
Norden Vest-Europa, Nord Amerika og Oseania			1,06**	(1,03-1,08)
<i>Inntekt</i>				
Ingen inntekt/uoppgitt			1,06***	(1,04-1,08)
Under 1/2 G			0,98**	(0,96-0,99)
Over 1/2 G			ref.	
<i>Bosted</i>				
Oslo og Akershus			ref.	
Hedmark og Oppland			1,01*	(0,99-1,02)
Sør-Østlandet			0,91***	(0,90-0,92)
Agder og Rogaland			1,15***	(1,14-1,17)
Vestlandet			1,10***	(1,09-1,11)
Trøndelag			1,05***	(1,03-1,06)
Nord-Norge			0,97**	(0,96-0,99)
Uoppgitt			1,14***	(1,10-1,18)
<i>Sosial bakgrunn</i>				
Grunnskole			0,94***	(0,93-0,95)
Videregående			ref.	
Høyere utdanning			1,06***	(1,05-1,07)
Uoppgitt			0,94**	(0,92-0,96)
<i>Barnets fødselsår</i>				
1993			1,02**	(1,00-1,04)
1994			1,03**	(1,01-1,05)
1995			1,02*	(1,00-1,04)
1996			1,01 NS	(0,99-1,03)
1997			1,01 NS	(0,99-1,03)
1998			1,00 NS	(0,98-1,02)
1999			ref.	
2000			1,01 NS	(0,99-1,03)
2001			1,03**	(1,01-1,05)
2002			1,04**	(1,02-1,06)
2003			1,06***	(1,04-1,08)
2004			1,08***	(1,06-1,11)
2005			1,11***	1,09-1,14)
2006			1,11***	1,08-1,13)
2007			1,09***	(1,07-1,12)
2008			1,09***	(1,07-1,11)
2009			1,08***	1,06-1,11)
2010			1,23***	(1,20-1,25)
2011			1,20***	(1,17-1,23)

Konstantleddet = 0,029***

***=sig.<0,01

** =sig. <0,05

*= sig <0,1

Vedlegg 2: Full modell av sammenhengen mellom engangsstønad og barn nummer tre

	Modell 1		Modell 2	
	OR	KI	OR	KI
<i>Foreldrepenger</i>	ref.		ref.	
<i>Engangsstønad</i>	1,39***	(1,37-1,41)	1,15***	(1,13-1,17)
<i>Alder</i>				
<20			1,41***	(1,30-1,53)
20-25			1,40***	(1,37-1,41)
26-29			ref.	
30-35			0,64***	(0,63-0,65)
>35			0,26***	(0,26-0,27)
<i>Student</i>				
Ja			1,01^	(0,98-1,04)
Nei			ref.	
<i>Mors utdanningsnivå</i>				
Grunnskole			1,05***	(1,0-1,08)
Videregående			ref.	
Høyere utdanning			1,47***	(1,45-1,49)
Uoppgitt			1,18***	(1,14-1,22)
<i>Samlivsstatus</i>				
Enslig			1,02^	(0,99-1,04)
Samboer			ref.	
Gift			1,13***	(1,11-1,14)
Uoppgitt			0,87^	(0,76-0,98)
<i>Landbakgrunn</i>				
Norge			ref.	
Norden Vest-Europa, Nord Amerika og Oseania			1,06**	(1,02-1,09)
Asia, Afrika, Sør og mellom Amerika og Øst-Europa			1,17***	(1,13-1,20)
<i>Inntektsgrupper</i>				
Ingen inntekt/uoppgitt			1,08***	(1,05-1,10)
Under 1/2 G			1,09***	(1,06-1,12)
Over 1/2 G			ref.	
<i>Bosted</i>				
Oslo og Akershus			ref.	
Hedmark og Oppland			0,98^	(0,96-1,05)
Sør-Østlandet			0,86***	(0,85-0,88)
Agder og Rogaland			1,31***	(1,30-1,33)
Vestlandet			1,39***	(1,37-1,42)
Trøndelag			1,12***	(1,10-1,14)
Nord-Norge			1,19***	(1,16-1,21)
Uoppgitt			1,22***	(1,17-1,27)
<i>Sosial bakgrunn</i>				
Grunnskole			0,99^	(0,99-1,03)
Videregående			ref.	
Høyere utdanning			1,13***	(1,12-1,15)
Uoppgitt			1,01^	(0,97-1,04)
<i>Barnets fødselsår</i>				
1993			1,09***	(1,05-1,12)
1994			1,06***	(1,03-1,09)
1995			1,04**	(1,01-1,08)
1996			1,01 NS	(0,98-1,04)
1997			1,05**	(1,01-1,08)
1998			1,01 NS	(0,98-1,04)
1999			ref.	
2000			0,99 NS	(0,96-1,02)
2001			0,98 NS	(0,95-1,01)
2002			1,01 NS	(0,98-1,04)
2003			1,01 NS	(0,98-1,05)
2004			1,00 NS	(0,97-1,04)
2005			1,02 NS	(0,98-1,05)
2006			1,03**	(1,00-1,07)
2007			1,02 NS	(0,99-1,05)
2008			1,00 NS	(0,96-1,03)
2009			0,97*	(0,94-1,00)
2010			0,98 NS	(0,94-1,01)
2011			0,91***	(0,88-0,95)

Konstantleddet= 0,006***

***=sig.<0,01

** =sig. <0,05

*= sig. <0,1

Vedlegg 3: sensitivitetstest av inntekt barn to, analyse 1

	OR	KI
<i>Engangsstønad</i>	0,86***	(0,84-0,86)
<i>Foreldrepenger</i>	ref.	
<i>Alder</i>		
<20	1,13***	(1,10-1,15)
20-24	1,08***	(1,07-1,09)
25-29	ref.	
30-35	0,81***	(0,80-0,82)
>35	0,34***	(0,33-0,36)
<i>Under utdanning året barnet ble født</i>		
Ja	0,95***	(0,94-0,96)
Nei	ref.	
<i>Mors utdanningsnivå</i>		
Grunnskole	0,90***	(0,87-0,90)
Videregående	ref.	
Høyere utdanning	1,46***	(1,45-1,47)
Uoppgitt	1,09***	(1,08-1,13)
<i>Samlivsstatus ved fødsel</i>		
Enslig	0,59***	(0,59-0,61)
Samboer	ref.	
Gift	1,22***	(1,23-1,25)
<i>Landbakgrunn</i>		
Norge	ref.	
Asia, Afrika, Sør og mellom Amerika og Øst-Europa	0,87***	(0,82-0,86)
Norden Vest-Europa, Nord Amerika og Oseania	1,05***	(1,03-1,08)
<i>Bosted</i>		
Oslo og Akershus	ref.	
Hedmark og Oppland	1,01 NS	(0,99-1,02)
Sør-Østlandet	0,92***	(0,90-0,92)
Agder og Rogaland	1,15***	(1,14-1,17)
Vestlandet	1,10***	(1,09-1,11)
Trøndelag	1,05***	(1,03-1,06)
Nord-Norge	0,98**	(0,96-0,99)
Uoppgitt	1,21***	(1,10-1,18)
<i>Sosial bakgrunn</i>		
Grunnskole	0,95***	(0,93-0,95)
Videregående	ref.	
Høyere utdanning	1,06***	(1,05-1,07)
Uoppgitt	0,94***	(0,92-0,96)
<i>Barnets fødselsår</i>		
1993	1,02**	(1,01-1,04)
1994	1,03**	(1,01-1,05)
1995	1,017*	(1,00-1,04)
1996	1,01 NS	(0,99-1,03)
1997	1,01 NS	(0,99-1,03)
1998	1,00 NS	(0,98-1,02)
1999	ref.	
2000	1,01 NS	(0,99-1,03)
2001	1,03**	(1,01-1,05)
2002	1,04**	(1,02-1,06)
2003	1,06***	(1,04-1,08)
2004	1,08***	(1,06-1,11)
2005	1,11***	(1,09-1,14)
2006	1,11***	(1,08-1,13)
2007	1,09***	(1,07-1,12)
2008	1,09***	(1,07-1,11)
2009	1,08***	(1,06-1,11)
2010	1,23***	(1,20-1,25)
2011	1,120***	(1,17-1,23)

Konstantleddet = 0,006***, ***=sig. <0,01 ** =sig. <0,05 * =sig. 0,1

Vedlegg 4: Sensitivitetstest av inntekt barn tre, analyse 1

	OR	KI
<i>Foreldrepenger</i>		ref.
<i>Engangsstønad</i>	1,20***	(1,18-1,21)
<i>Alder</i>		
<20	1,44***	(1,33-1,56)
20-25	1,40***	(1,38-1,42)
26-29	ref.	
30-35	0,64***	(0,63-0,65)
>35	0,26***	(0,26-0,27)
<i>Student</i>		
Ja	1,01 NS	(0,99-1,04)
Nei	ref.	
<i>Mors utdanningsnivå</i>		
Grunnskole	1,06***	(1,04-1,08)
Videregående	ref.	
Høyere utdanning	1,47***	(1,45-1,49)
Uoppgitt	1,19***	(1,16-1,23)
<i>Samlivsstatus</i>		
Enslig	1,02*	(1,00-1,04)
Samboer	ref.	
Gift	1,25***	(1,11-1,14)
Uoppgitt	0,87**	(0,77-0,98)
<i>Landbakgrunn</i>		
Norge	ref.	
Norden Vest-Europa, Nord Amerika og Oseania	1,06**	(1,02-1,09)
Asia, Afrika, Sør og mellom Amerika og Øst-Europa	1,17***	(1,14-1,21)
<i>Bosted</i>		
Oslo og Akershus	ref.	
Hedmark og Oppland	0,98^	(0,96-1,01)
Sør-Østlandet	0,86***	(0,85-0,88)
Agder og Rogaland	1,31***	(1,29-1,33)
Vestlandet	1,40***	(1,38-1,42)
Trøndelag	1,12***	(1,10-1,15)
Nord-Norge	1,19***	(1,16-1,21)
Uoppgitt	1,22***	(1,17-1,27)
<i>Sosial bakgrunn</i>		
Grunnskole	0,99 NS	(0,98-1,01)
Videregående	ref.	
Høyere utdanning	1,14***	(1,12-1,15)
Uoppgitt	1,02 NS	(0,98-1,05)
<i>Barnets fødselsår</i>		
1993	1,09***	(1,05-1,12)
1994	1,06***	(1,03-1,09)
1995	1,04**	(1,01-1,08)
1996	1,02**	(0,98-1,04)
1997	1,01 NS	(1,01-1,08)
1998	0,99 NS	(0,98-1,04)
1999	ref.	
2000	0,99 NS	(0,96-1,02)
2001	0,98 NS	(0,95-1,01)
2002	1,01 NS	(0,98-1,04)
2003	1,01 NS	(0,98-1,05)
2004	1,00 NS	(0,97-1,04)
2005	1,02 NS	(0,98-1,05)
2006	1,03**	(1,00-1,07)
2007	1,02 NS	(0,99-1,05)
2008	1,00 NS	(0,96-1,03)
2009	0,97*	(0,94-1,00)
2010	0,98 NS	(0,94-1,01)
2011	0,91***	(0,88-0,95)

Konstantleddet= 0,006***

***= sig. <0,01 **=sig. <0,05 *= sig. <0.1

Vedlegg 5: Sensitivitetstest av engangstønad for barn to, analyse 1

	OR	KI
<i>Inntekt</i>		
Ingen inntekt	0,94***	(0,92-0,95)
< 1/2 G	0,87***	(0,86-0,88)
> 1/2 G	Ref.	
<i>Alder</i>		
<20	1,10***	(1,08-1,12)
20-24	1,06***	(1,05-1,07)
25-29	ref.	
30-35	0,82***	(0,81-0,82)
>35	0,34***	(0,33-0,34)
<i>Under utdanning året barnet ble født</i>		
Ja	0,92***	(0,91-0,94)
Nei	ref.	
<i>Mors utdanningsnivå</i>		
Grunnskole	0,89***	(0,88-0,91)
Videregående	ref.	
Høyere utdanning	1,46***	(1,45-1,48)
Uoppgitt	1,08***	(1,05-1,10)
<i>Samlivsstatus ved fødsel</i>		
Enslig	0,58***	(0,57-0,59)
Samboer	ref.	
Gift	1,22***	(1,21-1,23)
<i>Landbakgrunn</i>		
Norskfødt	ref.	
Asia, Afrika, Sør og mellom Amerika og Øst-Europa	0,86***	(0,84-0,88)
Norden Vest-Europa, Nord Amerika og Oseania	1,05***	(1,03-1,08)
<i>Bosted</i>		
Oslo og Akershus	ref.	
Hedmark og Oppland	1,01 NS	(1,00-1,03)
Sør-Østlandet	0,92***	(0,91-0,93)
Agder og Rogaland	1,15***	(1,13-1,16)
Vestlandet	1,09***	(1,08-1,10)
Trøndelag	1,04***	(1,03-1,05)
Nord-Norge	0,97**	(0,96-0,99)
Uoppgitt	1,15***	(1,13-1,18)
<i>Sosial bakgrunn</i>		
Grunnskole	0,95***	(0,93-0,95)
Videregående	ref.	
Høyere utdanning	1,06***	(1,05-1,07)
Uoppgitt	0,96***	(0,92-0,96)
<i>Barnets fødselsår</i>		
1993	1,02**	(1,00-1,05)
1994	1,03**	(1,01-1,05)
1995	1,02*	(1,00-1,04)
1996	1,01 NS	(0,99-1,03)
1997	1,01 NS	(0,99-1,03)
1998	1,00 NS	(0,98-1,02)
1999	ref.	
2000	1,01 NS	(0,99-1,03)
2001	1,03**	(1,01-1,05)
2002	1,04**	(1,02-1,06)
2003	1,06***	(1,04-1,09)
2004	1,08***	(1,06-1,11)
2005	1,12***	(1,10-1,14)
2006	1,11***	(1,09-1,13)
2007	1,10***	(1,08-1,12)
2008	1,10***	(1,08-1,12)
2009	1,10***	(1,07-1,12)
2010	1,24***	(1,22-1,27)
2011	1,22***	(1,19-1,25)

Konstantleddet =0,029***, ***=sig. <0,01 ** =sig. <0,05 * =sig. 0,1

Vedlegg 6: Sensitivitetstest av engangstønad for barn nummer tre, analyse 1

	OR	KI
<i>Inntekt</i>		
Ingen inntekt	1,19***	(1,17-1,21)
< 1/2 G	1,20***	(1,18-1,23)
> 1/2 G	ref.	
<i>Alder</i>		
<20	1,43***	(1,32-1,55)
20-24	1,41***	(1,38-1,43)
25-29	ref.	
30-35	0,64***	(0,63-0,64)
>35	0,26***	(0,26-0,27)
<i>Under utdanning året barnet ble født</i>		
Ja	1,03***	(1,00-1,06)
Nei	ref.	
<i>Mors utdanningsnivå</i>		
Grunnskole	1,06***	(1,04-1,08)
Videregående	ref.	
Høyere utdanning	1,46***	(1,45-1,48)
Uoppgitt	1,18***	(1,14-1,21)
<i>Samlivsstatus ved fødsel</i>		
Enslig	1,03***	(1,01-1,05)
Samboer	ref.	
Gift	0,87***	(1,11-1,13)
<i>Landbakgrunn</i>		
Norskfødt	ref.	
Asia, Afrika, Sør og mellom Amerika og Øst-Europa	1,17***	(1,13-1,21)
Norden Vest-Europa, Nord Amerika og Oseania	1,05**	(1,02-1,09)
<i>Bosted</i>		
Oslo og Akershus	ref.	
Hedmark og Oppland	0,98 NS	(0,96-1,01)
Sør-Østlandet	0,86***	(0,85-0,88)
Agder og Rogaland	1,31***	(1,29-1,34)
Vestlandet	1,40***	(1,38-1,42)
Trøndelag	1,12***	(1,10-1,15)
Nord-Norge	1,18**	(1,16-1,21)
Uoppgitt	1,25***	(1,20-1,30)
<i>Sosial bakgrunn</i>		
Grunnskole	0,99 NS	(1,04-1,08)
Videregående	ref.	
Høyere utdanning	1,14***	(1,45-1,48)
Uoppgitt	1,01 NS	(1,14-1,21)
<i>Barnets fødselsår</i>		
1993	1,08**	(1,05-1,12)
1994	1,06**	(1,03-1,09)
1995	1,04**	(1,01-1,07)
1996	1,01 NS	(0,98-1,04)
1997	1,01**	(1,01-1,08)
1998	1,01 NS	(0,98-1,04)
1999	ref.	
2000	0,99 NS	(0,96-1,02)
2001	0,97 NS	(0,94-1,01)
2002	1,01 NS	(0,98-1,04)
2003	1,01 NS	(0,98-1,05)
2004	1,08 NS	(0,97-1,04)
2005	1,02 NS	(0,98-1,05)
2006	1,03*	(1,00-1,06)
2007	1,02 NS	(0,99-1,05)
2008	0,99 NS	(0,96-1,02)
2009	0,96**	(0,93-1,00)
2010	0,97*	(0,93-1,00)
2011	0,90***	(0,86-0,93)

Konstantleddet = 0,006***, ***=sig. <0,01 ** =sig. <0,05 * =sig. 0,1

Vedlegg 7: Full interaksjonsmodell for barn to, analyse 2

	BETA	STD	OR
<i>Engangsstønad</i>	-0,217	0,012	0,805***
<i>Foreldrepenger</i>	ref.		ref.
<i>Alder ved fødsel</i>			
<20	-0,004	0,022	0,996 NS
20-24	0,066	0,005	1,068***
25-29	ref.		ref.
30-35	-0,205	0,005	0,815***
>35	-1,094	0,011	0,335***
<i>Under utdanning året barnet ble født</i>			
Ja	-0,065	0,010	0,937***
Nei	ref.		ref.
<i>Mors utdanningsnivå</i>			
Grunnskole	-0,172	0,011	0,842***
Videregående	ref.		ref.
Høyere utdanning	0,391	0,005	1,478***
Uoppgitt	0,023	0,016	1,023**
<i>Samlivsstatus ved fødsel</i>			
Enslig	-0,557	0,008	0,573***
Samboer	ref.		ref.
Gift	0,198	0,004	1,219***
<i>Landbakgrunn</i>			
Norskfødt	ref.		ref.
Asia, Afrika, Sør og mellom Amerika og Øst-Europa(1)	-0,233	0,012	0,792***
Norden Vest-Europa, Nord Amerika og Oseania(2)	0,055	0,013	1,057***
<i>Inntekt</i>			
Ingen inntekt/uoppgitt	-0,033	0,018	0,967*
Under 1/2 G	-0,032	0,022	0,969 NS
Over 1/2 G	ref.		ref.
<i>Bosted</i>			
Oslo og Akershus	ref.		ref.
Hedmark og Oppland	0,010	0,008	1,010 NS
Sør-Østlandet	-0,085	0,005	0,918***
Agder og Rogaland	0,137	0,006	1,147***
Vestlandet	0,093	0,005	1,097***
Trøndelag	0,046	0,007	1,047***
Nord-Norge	-0,023	0,007	0,977**
Uoppgitt	0,223	0,013	1,250***
<i>Sosial bakgrunn</i>			
Grunnskole	-0,054	0,005	0,948***
Videregående	ref.		ref.
Høyere utdanning	0,061	0,004	1,063***
Uoppgitt	-0,045	0,012	0,956***
<i>Barnets fødselsår</i>			
1993	0,025	0,025	1,032**
1994	0,029	0,029	1,034**
1995	0,018	0,018	1,019*
1996	0,009	0,009	1,008 NS
1997	0,012	0,012	1,009 NS
1998	-0,003	-0,003	1,002 NS
1999	ref.		ref.
2000	0,009	0,009	1,010 NS
2001	0,025	0,025	1,027**
2002	0,034	0,034	1,030**
2003	0,056	0,056	1,061***
2004	0,077	0,077	1,083***
2005	0,105	0,105	1,114***
2006	0,098	0,098	1,102***
2007	0,087	0,087	1,018***
2008	0,086	0,086	1,017***
2009	0,083	0,083	1,080***
2010	0,209	0,209	1,231***
2011	0,191	0,191	1,211***
<i>Interaksjonsledd</i>			
engangsstønad*landbakgrunn(1)	0,245	0,016	1,278**
engangsstønad*landbakgrunn(2)	0,065	0,022	1,067**
engangsstønad*student	0,114	0,016	1,121***
engangsstønad*uten inntekt	0,022	0,020	1,022 NS
engangsstønad*>1/2 G	-0,018	0,024	0,982 NS
engangsstønad*tenåring	0,171	0,026	1,186***
engangsstønad*20-25	0,055	0,011	1,056***
engangsstønad*30-35	-0,015	0,013	0,985 NS
engangsstønad*>35	0,022	0,026	1,023 NS
engangsstønad*grunnskole utdanning	0,117	0,015	1,125***
engangsstønad*høyere utdanning	-0,161	0,012	0,851***
engangsstønad*uoppgitt utdanning	0,019	0,021	1,019 NS
engangsstønad*enslig	0,075	0,012	1,078***
engangsstønad*gift	0,017	0,011	1,018*
engangsstønad*uoppgitt samlivsstatus	-0,034	0,144	0,966 NS

Konstantledd = 0,029*** ** = sig. >0,01 * = sig. >0,05 * = sig. >0,1

Vedlegg 8: Full interaksjonsmodell for barn tre, analyse 2

	BETA	STD	OR
<i>Engangsstønad</i>	0,2297	0,0154	1,258***
<i>Foreldrepenger</i>	ref.		ref.
<i>Alder ved fødsel</i>			
<20	0,3812	0,1635	1,464*
20-24	0,3603	0,00969	1,434***
25-29	ref.		ref.
30-35	-0,4654	0,00716	0,628***
>35	-1,3378	0,0144	0,262***
<i>Under utdanning året barnet ble født</i>			
Ja	0,0387	0,0182	1,039**
Nei	ref.		ref.
<i>Mors utdanningsnivå</i>			
Grunnskole	-0,0301	0,016	0,970**
Videregående	ref.		ref.
Høyere utdanning	0,4318	0,007	1,54***
Uoppgitt	0,1484	0,0271	1,160***
<i>Samlivsstatus ved fødsel</i>			
Enslig	0,1553	0,0164	1,168***
Samboer	ref.		ref.
Gift	0,1209	0,00673	1,129***
<i>Landbakgrunn</i>			
Norskfødt	ref.		ref.
Asia, Afrika, Sør og mellom Amerika og Øst-Europa(1)	0,0901	0,019	1,094***
Norden Vest-Europa, Nord Amerika og Oseania(2)	0,0718	0,0201	1,074**
<i>Inntekt</i>			
Ingen inntekt/uoppgitt	0,0667	0,0334	1,069**
Under 1/2 G	0,2442	0,0313	1,277***
Over 1/2 G	ref.		ref.
<i>Bosted</i>			
Oslo og Akershus	ref.		ref.
Hedmark og Oppland	-0,0251	0,0123	0,975**
Sør-Østlandet	-0,1516	0,00918	0,859***
Agder og Rogaland	0,2659	0,00871	1,305***
Vestlandet	0,3311	0,00837	1,392***
Trøndelag	0,1092	0,0107	1,115***
Nord-Norge	0,1675	0,0103	1,182***
Uoppgitt	0,2496	0,021	1,283***
<i>Sosial bakgrunn</i>			
Grunnskole	-0,00425	0,00783	0,996 NS
Videregående	ref.		ref.
Høyere utdanning	0,1272	0,00698	1,136***
Uoppgitt	-0,00307	0,0173	0,997 NS
<i>Barnets fødselsår</i>			
1993	0,08	0,0153	1,083***
1994	0,0595	0,0153	1,061***
1995	0,0419	0,0153	1,043**
1996	0,013	0,0154	1,013 NS
1997	0,0437	0,0154	1,045**
1998	0,00572	0,0157	1,006 NS
1999	ref.		ref.
2000	-0,0143	0,0157	0,986 NS
2001	-0,0265	0,0159	0,974*
2002	0,00582	0,0158	1,006 NS
2003	0,0142	0,0158	1,014 NS
2004	0,0038	0,0159	1,004 NS
2005	0,0131	0,0159	1,013 NS
2006	0,0301	0,0159	1,031**
2007	0,0194	0,0161	1,020 NS
2008	-0,00679	0,0165	0,993 NS
2009	-0,0327	0,0169	0,968**
2010	-0,0284	0,0178	0,972 NS
2011	-0,1083	0,0203	0,897***
<i>Interaksjonsledd</i>			
engangsstønad*landbakgrunn(1)	0,1307	0,0218	1,140***
engangsstønad*landbakgrunn(2)	-0,00914	0,0317	0,991 NS
engangsstønad*student	-0,00742	0,028	0,993 NS
engangsstønad*uten inntekt	-0,0239	0,0357	0,976 NS
engangsstønad*>1/2 G	-0,1863	0,0345	0,830***
engangsstønad*tenåring	-0,072	0,1691	0,931 NS
engangsstønad*20-25	-0,0734	0,0156	0,929***
engangsstønad*30-35	0,0589	0,0157	1,061**
engangsstønad*>35	-0,0184	0,0316	0,982 NS
engangsstønad*grunnskole utdanning	0,1293	0,0217	1,138***
engangsstønad*høyere utdanning	-0,26	0,0165	0,771***
engangsstønad*uoppgitt utdanning	-0,0281	0,0325	0,972 NS
engangsstønad*enslig	-0,2595	0,0229	0,771***
engangsstønad*gift	-0,012	0,0139	0,988 NS
engangsstønad*uoppgitt samlivsstatus	-0,3321	0,5074	0,717 NS

Konstantledd =0,006*** ***= sig, >0,01 **=sig, >0,05 *=sig, >0,1

